

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra bohemistiky

Mgr. Lenka Juráčková

Čeští básníci o poezii (1989–2014)

Rigorózní práce

Olomouc 2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem rigorózní práci vypracovala samostatně a uvedla všechny prameny a použitou literaturu.

Rigorózní práce má rozsah 177 569 znaků s mezerami.

Lenka Juráčková

V Novém Jičíně, 26. 12. 2015

Obsah

Úvod	4
1. O poezii a básníkovi.....	8
1. 1. K čemu je poezie?	8
1. 2. Nová poezie.....	10
1. 2. 1. Nové sbírky	10
1. 2. 2. Nová nakladatelství a nová periodika.....	15
1. 3. Metapoezie	15
2. Poezie o poezii	18
2. 1. Básně o poezii	18
2. 2. Poezie o básníkovi.....	36
2. 3. Soudy o vlastní básnické tvorbě.....	44
2. 4. Intertextualita	58
2. 4. 1. Aluze na autory či díla.....	58
2. 4. 2. Citace a parafráze	66
2. 4. 3. Reminiscence.....	70
Závěr	75
Studijní literatura.....	79
Prameny.....	82
Téma (abstrakt) rigorózní práce	86
Antologie textů.....	88
Jmenný rejstřík	160

Úvod

V této práci se zaměřím na básnické texty, v nichž autoři reflektují svůj vztah k poezii, proces její tvorby či svůj vztah k jiným básníkům.

Nejdříve jsem měla v úmyslu navázat na svoji diplomovou práci *Poezie o poezii v meziválečném období*.¹ Zde jsem se věnovala studiu sbírek vydaných v letech 1918 – 1939. Mezi nejvýznamnější autory tohoto období patřili František Halas, Jaroslav Seifert, Vladimír Holan, Jiří Orten, Jan Zahradníček, František Hrubín, Josef Hora, Vilém Závada, Stanislav Kostka Neumann a další. Jejich texty reflektovaly poezii nejdříve jako jeden z projevů umění, experimentování, hledání. V průběhu 30. let však role poezie nabyla na významnosti a básník vyzrál v osobnost, jež se stává zastáncem mravních kvalit a lásky k vlastnímu národu, jeho řeči, historii a kulturního bohatství, a mnohdy svým slovem dokonce vyzývá ke konkrétním politickým změnám. Připojená antologie relevantních textů sestávala z 36 básní.

Nyní jsem zvažovala, zda analyzovat dané téma dále od roku 1945 a dovést je až do současnosti. Adekvátní textový materiál je vskutku bohatý a pozoruhodný, ale tím i značně rozsáhlý a různorodý – pro studium a následné třídění, vlivem mnoha uměleckých či společenských směrů a tendencí. Toto časové vymezení se tedy vzhledem k uměleckému vývoji období, politickým a společenským změnám, množství uměleckých směrů, autorů, a především pak potencionálních textů projevilo jako velmi široké a těžko postižitelné ve svých nuancích. Proto jsem se rozhodla zúžit časové rozpětí studijního materiálu, abych mohla přesněji a citlivěji zachytit nejen celkovou atmosféru doby, ale i tendence v tematické a formální stránce textů, básníkův přístup k psaní, i četbě básní, k literatuře a kultuře vůbec, a v neposlední řadě také možnosti prezentace a publikování poezie.

Vzhledem k tomu, že mě zajímá současná česká poezie, rozhodla jsem se své studium ohraničit lety 1989 a 2014. Při práci jsem respektovala především vročení první edice sbírky, popř. dataci básně v případě souborného vydání. Následnou antologii jsem sestavila v chronologickém sledu od nejstaršího textu k textu nejnovějšímu.

¹ NOVÁKOVÁ, Lenka. *Poezie o poezii*. Olomouc, 1999. Diplomová práce. FF UP Olomouc.

Nebylo mým úmyslem zachytit všechny sbírky vydané v letech 1989–2014. Svou prací neaspiruji na kompletní výběr odpovídajících básnických textů o poezii, a to ani přes zúžení chronologického vymezení těchto textů. Pokusila jsem se využít sbírek klíčových českých autorů na základě různých uměleckých referencí a významným faktorem bylo i mé subjektivní hledisko výběru. Přesto jsem se snažila zaznamenat básnická díla, která podle mého názoru a ohlasů v tisku v těchto letech nejvíce ovlivňovala kritiku a čtenáře. Prioritou ve výběru knih bylo také přihlídnutí k případným oceněním, např. Magnesia Litera.

Vycházela jsem ze slovníkových publikací a snažila se nejdříve vypracovat přehled zásadních autorů tohoto období a jejich sbírek. Zásadním postupem přípravy na práci pak bylo pročitání básnických sbírek a následně výběr relevantních textů. Teprve postupem času se formovala kritéria, podle nichž jsem básně volila a rovněž poté třídila.

Při práci jsem se setkala s problémem, jak přesně vymezit kritérium výběru textů; domnívám se, že pojetí jejich básnické subjektivnosti či dostatečně výrazného motivu bylo často nejasné. S těmito aspekty v literatuře nelze pracovat exaktně, proto jsem se snažila porovnávat míru významnosti požadovaného aspektu, tj. přítomnosti hledaného motivu, či metapoetičnosti u jednotlivých textů; zde je nutno počítat se značně subjektivním přístupem. U mnohých básníků se jejich vidění poezie a tvorby velmi úzce propojovalo s osobními pohledy a zážitky. Každý básnický text, především lyrický, je totiž svým způsobem výpovědí autora o jeho přístupu k tvorbě, poezii, uměleckým přátelům a soupeřníkům. Bylo třeba „poodhrnout“ tento subjektivní přístup i přirozenou míru autentičnosti záznamu či zážitku, a naznačit „hranici“, za níž začíná odpovídající téma. Někdy bylo vymezené téma „poezie o poezii“ velmi zásadní a patrné, ale zmíněno třeba jen v části textu, jako jakási vsuvka uvnitř jiného dění. Jindy jsem váhala, zda básníková výpověď hovoří o jeho básnické tvorbě, nebo se jedná o širší pohled, který v sobě zahrnuje celý životní názor a projev nejen slovní, nýbrž ve smyslu životního stylu, způsobu života. Jsem si tudíž vědoma, že můj výběr je do jisté míry ovlivněn subjektivní interpretací, mými vlastními zkušenostmi i vkusem, a možná by nekorespondoval s představou jiného čtenáře.

Abych eliminovala texty, kterým jsem prisoudila odpovídající téma případným vlastním mylným výkladem, usilovala jsem konzultovat některé texty přímo s jejich autory prostřednictvím elektronické pošty. (Takto jsem pak např. zcela vyřadila báseň

Marie Šťastné, v níž jsem z počátku vnímala proces tvoření básně, autorka však význam básně vyložila jinak.)

Poté, kdy můj seznam přesáhl dvě stě přečtených českých sbírek, nabyla jsem dojmu, že by přehled mohl obsahovat alespoň základ dostupné tematicky relevantní české poezie daného období. I tak jsem si vědoma skutečnosti, že mi jistě uniklo mnoho zajímavých sbírek, básnických osobností, a především básní. Se souborem relevantních textů jsem pak pracovala dále; kromě dalších „sít“ tematického zařazení se do určité míry začaly objevovat společné znaky pro některé texty, takže jsem postupně vymezila rozdělení do čtyř následujících oddílů. Přiznávám však, že i tak se motivy mohou překrývat a přesahovat, mnou navržené dělení je opět subjektivní a pouze orientační.

Podrobíme tedy rozboru 1. básně o poezii a tvorbě, 2. básně o básnících – autorech, 3. básně o bezprostřední, konkrétní zkušenosti s poezií, 4. básně dedikované někomu jinému či odkazující k jiným textům a jménům. Znovu podotýkám, že ani tady nemůžeme aspirovat na exaktnost této typologie; jde pouze o nástin možného třídění materiálu, které by třeba někdo jiný (či dokonce sami básníci) mohli případně korigovat.

V rozboru vycházím především z vlastní čtenářské zkušenosti, popř. z názoru autora zprostředkovaného e-mailovou korespondencí. Významnou pomoc při zpracování pro mě představovaly studie k jednotlivým dílům, recenze a rozhovory, např. v časopisech *Host*, *Tvar*, *Weles*, a také dvoudílná publikace *Na křídlech volnosti a V souřadnicích mnohosti*, věnovaná nejnovější české literatuře. K tématu „poezie o poezii“ uvedeného období jsem nenalezla žádnou konkrétní sekundární literaturu ani studijní materiál. Do určité míry se našemu zaměření přibližují některé práce dostupné také na internetu, např. sborník *Proměny subjektu*, jež připravila k vydání Daniela Hodrová.² Zde se však setkáváme s jinými souvislostmi, především podobami promluvy lyrického vypravěče, a v kontextu staršího časového období, než je námi vymezené. Ráda bych zmínila také sborník *Intermedialita: slovo – obraz – zvuk* editorů Jana Schneidera a Lenky Krausové.³ Věnuje se však teorii intertextuality v rámci

² HODROVÁ, Daniela. *Proměny subjektu* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: <http://www.ucl.cas.cz/edicee/sborniky/konferencni/29-promeny-subjektu-i>.

³ SCHNEIDER, Jan – KRAUSOVÁ, Lenka. *Intermedialita: slovo – obraz – zvuk* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: files.cis.webnode.cz/200000041-142ed1528d/Intermedialita.pdf.

komunikace a dále pak jeho konkrétním podobám v uměleckých dílech, jež se nevztahují k mé rigorózní práci.

Jaké jsou tedy zásady pro vypracování tématu a jeho cíle? Začátek mé práce znamenal již zmíněné postupné shromáždění relevantních sbírek a odpovídajícího textového materiálu podle výše uvedených kritérií. Následovala motivická a formální analýza básní v rámci čtyř vytčených tematických celků. Na základě těchto zkušeností jsem dále mohla uvažovat nad vyústěním a závěrem své práce – čeští básníci o roli poezie, tedy nad syntetizujícím úvodem k antologii relevantních básnických textů. Přílohou práce a její zásadní součástí je právě chronologicky uspořádaná antologie. Souvisejícím přínosem by mohlo být srovnání role poezie a úřadu básníka pohledem samých autorů nejdříve v meziválečném období minulého století, a poté v letech 1989–2014.

Zajímalo mě také, zda se někde posunul zájem o četbu poezie, její vnímání čtenáři i samými básníky, jak akceptovali sebe samy či kolegy ve svých dílech, zda se za půlstoletí nějak změnil smysl poezie – zůstal-li v oné meziválečné naléhavé rovině poslání burcovat v složité společenskopolitické situaci, nebo se její funkce zúžila na subjektivní a velmi osobní výpovědi o autorově vnitřním světě a potřebách, určené možná jen hrstce podobně naladěných? Usoudíme možná, že se některé dávné a pevné tradice právě pro svoji někdejší sílu a jistotu v básnických dílech opět vracejí.

1. O poezii a básníkovi

1. 1. K čemu je poezie?

Poezie je zvláštní forma energie, jež sice nemá schopnost bezprostředně měnit skutečnost, avšak mnohdy se stává jedním ze stimulátorů vývoje událostí. V období, jemuž se věnujeme, básníkovo slovo odhaluje čtenáři něco povědomého, co se možná – prožito básníkem – odehrává podobně také v příjemci básnického sdělení.

Zamýšlíme-li se nad tématy básnické tvorby vůbec, mohlo by se zdát, že obsah poezie je velmi úzký, ne-li snad dokonce vyčerpán; že se zde setkáváme s několika stále stejnými otázkami a několika stále se opakujícími odpověďmi. Každá doba i směr a každý jednotlivec si však otázku po smyslu vlastního života, po cílech lidské společnosti i po možnostech dorozumění mezi lidmi pokládají jinak a jinak si na ni odpovídají. Proto ten či onen čtenář uvěří básníkovi, který mu dokáže situaci přiblížit, potýká se třeba s podobným problémem, řeší ho způsobem, jenž čtenáře osloví, anebo mu pomůže vyrovnat se s tíživou situací.

Zmínili jsme již, že poezie sama nemění danou skutečnost, dovede však člověka zastavit, dodat mu malý čas k odpočinku a pomyslnému nadechnutí, nabídnout alternativu životního stylu, pokud bychom chtěli jít do důsledku čtení básní a jejich možností. Poezie nikam nespěchá ani nepřesvědčuje. Úzkému kruhu svých příznivců může mezi slovy poskytovat různé benefity: vyjádřeno Karlem Šiktancem – básník sám „ladí“ slova, která nejdříve korzují bez cíle, a čtenář pak po různě vynaložené básníkově námaze vnímá texty hotové - rozkvetlé, jako růže, i umělcovu snahu přesně pojmenovat: „*Být přesný – to už báseň.*“⁴

A básník? „*Možná je dnes básník jakýsi ochránce citů. Udržuje v tom přívalu racionality, co nás zahlcuje, citovost při životě.*“⁵ Autor citátu, básník Vít Slíva, dodává, že psaní je spíše věcí intuice, nikoli záměrného plánu vědomě něco živit či ochraňovat. Domnívá se také, že básník nepotřebuje udržovat tzv. společenskou roli, ani záměrně zjednodušovat psaní, aby byla poezie přístupnější širšímu publiku čtenářů:

⁴ ŠIKTANC, Karel. Avignon. *Zimoviště*. Karolinum, Praha 2003, s. 33.

⁵ BALÁŠTÍK, Miroslav. *Cvičila se mnou magická přitažlivost slova*. Host. Brno 2006, roč. XXII, č. 3, s. 5–9.

„Dlouho jsem se snažil „vysvětlit“ báseň,/ „prosvítit“ ji/ srozumitelnými slovy./... Ted’ už vím, že stačí/ číst báseň nahlas:/ horoucně, zjihle, zuřivě, plačtivě...“⁶

Předpokladem ke schopnosti psát verše může být schopnost (znova) dětsky žasnout, předložit svůj vlastní bezprostřední údiv, nikoliv snaha, záměr a vykalkulovanost. V básni Milana Děžinského zjistíme, že *„hvězdář má nejbliž k básníkovi/ svým úžasem, a ne prosbou,/ že existuje průduch nebo tunel/ mezi jejich světy,/ jímž sténá světlo/ nebo aspoň chladný vítr“*.⁷

Jakub Řehák ve studii *Solidarita v teráriu?* uvádí: *„Dobře si pamatuji, že když jsem se někdy kolem roku 2004 začínal o poezii opravdu vážně zajímat, byla situace značně odlišná. Zdálo se, že především básníkům skutečně jisté sebevědomí chybělo. Většina literárních kritiků i publicistů byla přesvědčena, že poezie zašla na úbytě, vyhynula, vypařila se do vzduchu a ztratila vinou básníků samotných kontakt s veřejností...“*⁸ Ke změně, při níž poezie podle autora článku přestává být vysmívanou popelkou určenou pro stopové množství čtenářů, je důležité, aby *„k ní a jejím vyjadřovacím možnostem získali důvěru hlavně básníci samotní“*.⁹ Neboť, jak dále sděluje, *„zatímco próza staví své textové tělo za pomoci logicky vystavěné struktury vět, které na sebe přísně navazují, báseň nás vrhá do proudu obrazné řeči, kterého se bez předchozí přípravy nebudeme umět účastnit“*.¹⁰ Abychom básni porozuměli, musíme umět vnímat její okamžitou energii. Jsme-li bez předchozí zkušenosti četby poezie, báseň nás neosloví, ani nepřekvapí, její dotyk je nevýznamný, anebo nás definitivně mine.

I v poezii hledáme, co se nám líbí. Lubor Kasal se přiklání k Šaldově teorii, že dobrá báseň je *zaklínadlo*. Poezie totiž působí na své „oběti“ jako magie, které totálně „podlehnou“. Kasal se domnívá, že *„šamanové jsou příbuzní či praotcové básníků... Něco by se mělo odehrát i mimo to gramatické spojení slov, ale zároveň – velmi zdůrazňuji – beze slov se to něco odehrát nemůže. To, co hledám v poezii, by se dalo*

⁶ BALAŠTÍK, Miroslav. *Cvičila se mnou magická přitažlivost slova*. Host. Brno 2006, roč. XXII, č. 3, s. 6.

⁷ DĚŽINSKÝ, Milan. *Slovník noci*. Host, Brno 2003, s. 18.

⁸ ŘEHÁK, Jakub. *Solidarita v teráriu*. Host. Brno 2014, roč. XXX, č. 5, s. 49.

⁹ Tamtéž, s. 49.

¹⁰ Tamtéž, s. 52.

*označit jako básnické gesto... Nebo jako vůle k tvaru. Vůle k básnickému gestu. Tvar básnického gesta“.*¹¹

Umění a jmenovitě poezie každého období si hledá a utváří svůj stabilní životní pocit, který by byl s to postihnout všechny jeho dramatické výkyvy (typické třeba pro určité období), a vytvořit tak relativní rovnováhu mezi těmito nesoudržnými projevy. Poezie vždy hledala hluboké a skryté potřeby života, odtud pramení její křehkost, závislost na každodenních situacích, současně ale i nenápadné úsilí objevovat trvalé hodnoty, jakousi sílu možné sounáležitosti. Mikrokosmos poezie se dotkne každého, kdo uvažuje nad podstatou lidské existence.

Jedním z nejdůležitějších faktorů básnické tvorby je pak otevřenost, dynamičnost. Básník jako by se poptával, chtěl poznávat svět a lidstvo, avšak součástí jeho přístupu je stále jakási jednoduchost, hravost, až „*cosi divošsky primitivního*“,¹² co prostupuje jeho dílo, aby obsáhlo ten příliv energie, o němž píše Jakub Řehák. Naštěstí je to nejdůležitější na čtenáři, jak přijme tuto skutečnost a rozložení všech uměleckých, emocionálních, společenských a dalších složek básně, i jak se svým zážitkem dále naloží...

1. 2. Nová poezie

1. 2. 1. Nové sbírky

Autor přehledu o vývoji nové české poezie po roce 1989, Radim Kopáč,¹³ se domnívá, že situace v české poezii tohoto období se proti dřívějšímu paradoxně znehlednila. Kopáč zde nabízí nástin literárního života, kde kritéria základního výběru konkrétních jmen a jednotlivých básnických sbírek realizuje prostřednictvím čtyř úhlů pohledu: Za prvé: literární ceny. Za druhé: antologie plus čítanky na téma. Za třetí: ohlasy v médiích. Za čtvrté: překlady. Na novou českou poezii po roce 1989 se však podle autorových slov lze dívat také vlastníma očima. „*Dát přednost čistě subjektivnímu, čtenářskou zkušeností podpořenému výběru. Krajina českého básnictví posledních dvou dekad je totiž natolik členitá a nepřehledná, natolik postmoderně*

¹¹ BALAŠTÍK, Miroslav. *Literatura v čase zahradníků*. Host. 2008, roč. XXIV, č. 9, s. 11.

¹² ŘEHÁK, Jakub. *Solidarita v teráriu*. Host. Brno 2014, roč. XXX, č. 5, s. 49.

¹³ KOPÁČ, Radim. *Nová poezie* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: <http://www.czechlit.cz/>.

pestrá a vrstevnatá, spojující v sobě přirozeně aktuální podněty s tradicí, centrum s periferií, reálné se snovým, že jí lze procházet pouze na vlastní pěst.“¹⁴

Politická změna, která proběhla v listopadu 1989, vyvolala velký pohyb i v poezii. „*Do prostoru svobody, který se počátkem devadesátých let otevřel, vstoupilo nebyvalé množství básníků všech generací, různých životních i literárních osudů, rozmanitých poetik i politických názorů. Vytvořila se v dějinách poválečné české literatury bezprecedentní situace, pro niž byla příznačná mnohost – generací, osobností, žánrů, poetik.*“¹⁵ A se změnami přišla také proměna společenské role básníka. Už neplní nadindividuální poslání hlasatele společenských idejí, ani neslouží politice, neoslovuje národ a lid, jako tomu bylo v dávné i nedávné minulosti. Píše o tom, jak právě jen on – umělec vnímá současný chaotický, nepřehledný a rychle se měnící svět. Je obtížné oslovit čtenáře dnes, tj. v době, kdy „*se prosadil duch postmoderny, manifestující mnohost přístupů, interpretací a možností, multikulturnost a možné průniky časů, textů, civilizací*“.¹⁶ Vladimír Křivánek spoléhá na „*umělecky charakterní básnickou osobnost, která je duší básně a jejím lidským garantem*“.¹⁷ Takový básník podle jeho slov má šanci přiblížit se čtenářskému publiku. Potenciálem básníka tedy nejsou jen jeho umělecké kvality, nýbrž také způsob jeho života, případně aktivní společenské působení.

Počátek devadesátých let dal šanci autorům, kteří do té doby zůstávali v částečné či úplné publikační nemilosti, nebo byla jejich díla nějakým způsobem nedostupná, jako např. Ivan Diviš, Ivan Blatný, Karel Šiktanc, Ivan Wernisch, Zdeněk Rotrekl, Jan Skácel. Jiří Trávníček uvádí, že poezie „*od první poloviny 30. let poprvé nebo dokonce vůbec poprvé – vrací sama k sobě; prostá již funkcí výchovných, osvětových, ideologických a vůbec všech, které jsou nějak spjatý s dějinnými úkoly. Národní obrození jako by bylo dokončeno až tady*“.¹⁸ V poezii jako by se více začaly nad dřívější „masovost“ vyzdvihovat individuální zkušenost a hlubší osobní prožitek, důležitý třeba jen pro několik senzitivních čtenářů. Básníci se také snaží přizpůsobit tvorbu novým skutečnostem, trendům, spojeným s tempem a úsečností doby.

¹⁴ KOPÁČ, Radim. *Nová poezie* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: <http://www.czechlit.cz/>.

¹⁵ KŘIVÁNEK, Vladimír. *Kolik příležitostí má báseň: kapitoly z české poválečné poezie 1945–2000*. Host, Brno 2007, s. 263.

¹⁶ Tamtéž, s. 352.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ KOŽMÍN, Zdeněk—TRÁVNÍČEK, Jiří. *Na tvrdém loži z psiho vína: česká poezie od 40. let do současnosti*. Jota, Brno 1998, s. 40.

Publikace *V souřadnicích volnosti* úvodem připomíná starší autory s jejich vyhraněnými poetikami¹⁹ – Ivana Slavíka, Miroslava Holuba, Zbyňka Hejdu, Františka Listopada, Josefa Topola nebo Violu Fischerovou, v jejichž dílech je výrazně patrné prolínání tématu lásky a smrti. I v období nové dekády se jim však daří udržet naléhavost a neotřelost jejich poezie, která je „*ve většině případů především výrazem velikých existenciálních tísní a tenkých lidských nadějí*“.²⁰

Snahou o upřímný morální akcent, obraznou působivost, čistotu, jednoduchost a hloubku se vyznačuje generace básníků narozená ve čtyřicátých, padesátých letech – např. Vít Slíva, Lubor Kasal, Vladimír Křivánek. Kolem prvně jmenovaného autora se v průběhu 80. let zformovalo volné sdružení básníků, někdy označováno jako královopolská škola: Petr Hrbáč, Norbert Holub, Robert Fajkus, Věra Rosí, Bogdan Trojak. Pro poezii Víta Slívy je navíc podstatná víra, jako „*možná nejdůležitější poklad, děděný po předcích a svěřený do náročné péče*“.²¹ Básníkovou tvorbou prorůstá pokora a úcta k tradicím, rodnému hnízdu. Ve Slívově pozdějším díle pak Petr Hruška poukazuje na výraznější přítomnost „*civilní spirituality*“.²²

K mladší generaci, která se podílela na podobě literatury devadesátých let, patří básníci narození v šedesátých a sedmdesátých letech. V jejich dílech je evidentní „depatetizace“ poezie, utvářená mnoha různými způsoby a poetikami (sklonem ke skepsi u J. H. Krchovského, vlastním jménem Jiřího Hásky, věčný vzdor Jáchyma Topola, pozoruhodný civilizmus a tajemno německého pohraničí u Radka Fridricha, či křehká ženská revolta Boženy Správcové). I zde se setkáváme s autorským okruhem křesťanské orientace, k němuž patří Martin J. Stöhr, Petr Borkovec, Petr Čermáček, a především jejich skromný, obyčejný projev běžných všedních věcí a činností. Odtud je jen krok k poezii, která je civilní, neokázalá, zdánlivě nenápadná, o to však silnější svým osobním svědectvím, jako např. u Věry Rosí, Milana Děžinského, Bogdana Trojaka. Básníci zachycují nejzákladnější životní situace bez velkých básnických gest, dennodenní lidské radosti, starosti i strachy, často na pozadí venkovské krajiny či kraje města.

¹⁹ HRUŠKA, Petr. *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Academia, Praha 2008, s. 51.

²⁰ Tamtéž.

²¹ Tamtéž, s. 55.

²² FIALOVÁ, Alena. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Academia, Praha 2014, s. 53.

Všední dny, s jejich banálností, drsností i sentimentem jsou tvůrčím „programem“ autorů, kteří v poezii vrší dialogy i monology svých obyčejných hrdinů, odpovídající mluvu prodchnutou vulgarismy, dialektem, přičemž autor je jen jakýmsi svědkem či pozorovatelem jejich zdánlivě nezajímavého projevu. Takové básně píše třeba Petr Hruška, Petr Motýl, Pavel Kolmačka, Petr Borkovec. První dvě jména řadí Miroslav Balašík mezi autory poezie empirické,²³ jež sází na dějovost a mnohé básně posunuje až k hranicím prózy. Další dva jmenované Balašík přiřazuje spíše k básníkům spirituálním,²⁴ kteří nahlízejí na skutečnost zevnitř, optikou duše, jež dodává obrazům a dějům symbolický rozměr s dotekem víry a křesťanských motivů.

Sudety jsou místem Radka Fridricha, industriální Ostravsko zase Petra Hrušky či Petra Motýla. Množství obrazů často plné upřímných pochyb či strachu je typické pro básně Jáchyma Topola nebo básničku Boženu Správcovou. Jistý kritický obraz společnosti, mnohdy s příznakem dekadence či undergroundu, vzdoru i pokory, je patrný u J. H. Krchovského, Ivana Martina Jirouse, Egona Bondyho, Ivana Diviše, Antonína Brouska. Krchovského poezii charakterizuje zvýraznění motivů smrti, mdloby, neživota, spolu s využitím řady funebrálních motivů, podpořených i výmluvným literárním pseudonymem.²⁵

Později, v první dekádě 21. století u mnohých básníků (např. u Pavla Kolmačky, Petra Čermáčka, Víta Slívy, Petra Borkovce, Martina Stöhra) spatřuje Petr Hruška již zmiňované „*oproti předchozímu desetiletí nápadný odklon od křesťanské motiviky a stále intenzivnější zaujetí pro existenciální napětí ukryté ve věcnosti všednodenních lidských vztahů a vazeb*“.²⁶ Spiritualita jejich psaní je neokázalá, působivá a křehká svou prostotou.

Víra postrádající svá „kostelní“ pravidla, ovšem upřímná a osobitá, je typická pro I. M. Jirouse. Zde nejde pouze o svědectví z vězeňského života, ale spíše o zpověď člověka, který věří duchovním hodnotám. Naopak s vypjatým a dynamickým básnickým projevem, balancujícím místy až na tvůrčích principech surrealismu, se setkáváme třeba u Jaromíra Typlta. Jeho poezie je až magická, svojí dynamickou,

²³ BALÁŠTÍK, Miroslav. *Nová jména v české poezii 90. let*. CERM, Brno 1998, s. 11–12.

²⁴ Tamtéž, s. 12–13.

²⁵ KŘIVÁNEK, Vladimír. *Kolik příležitostí má báseň: kapitoly z české poválečné poezie 1945–2000*. Host, Brno 2007, s. 267.

²⁶ FIALOVÁ, Alena. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Academia, Praha 2014, s. 53.

tryskající obrazností, verš je často ovlivněn ryze zvukovými činiteli či asociacemi. Karel Piorecký vychází z Typltova manifestu *Skrz*, v němž „*Typltovo pojetí básnické tvorby a úkolu básníka je akční, básník má cosi vyvolat, uvolnit, zničit, rozvrátit*“.²⁷

V sondě do prvního desetiletí 21. století Hruška poukazuje i na další autory, které zaujala smysly vnímaná každodennost, v jejíž hloubce jsou však schovaná důležitá dramata našich životů.²⁸ Objevují se témata mezilidských vztahů, osobní příběhy o osamělosti, blízkosti i naději, jejichž autory jsou Marie Šťastná, Jonáš Hájek, Kateřina Rudčenková, Marcela Pátková-Linhartová.

V nové dekádě milénia se dále setkáváme s energizujícím nábojem poezie. Výbušná, vášnivá a barevná směs obrazů se nachází v díle Adama Borziče, vzpomínky či sny najdeme u Františka Listopada nebo Zbyňka Hejdy, erotické obrazy vášně i opuštěnosti v díle Terezy Riedlbauchové. Přechod od experimentu k deníkovým záznamům probíhá u Bohumily Grögerové, vážnost a originální pojmenování zaznívají v poezii Karla Šiktance.

Petr Hruška poukazuje ještě na další důležitý aspekt, který se objevuje v poezii prvního desetiletí 21. století – kritičnost;²⁹ báseň se stává katalyzátorem znepokojivé situace člověka uprostřed civilizace, odevšad na něj útočí prázdnota, osamělost, konzum, chaos a agrese. Je to vlastně věčný příběh poezie, i celé moderní kultury. Pozoruhodnou ironií tepající do této problematiky se vyznačují verše třeba Radka Malého, vyzařující zvláštní nejistotu uprostřed světa, nebo J. H. Krchovského, zde např. fascinace smrtí, i strachem ze smrti.³⁰

²⁷ PIORECKÝ, Karel. *Resuscitace, nebo exhumace?* Host, 2010, roč. XXVI, č. 6, s. 21–28.

²⁸ FIALOVÁ, Alena. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Academia, Praha 2014, s. 54.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ MARTÍNKOVÁ-RACKOVÁ, Simona. *Dvojitě dno* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: <http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/ohlasy/dvojite-dno/a-jede-se-dal>.

1. 2. 2. Nová nakladatelství a nová periodika

Autorský okruh kolem literárního časopisu *Psí víno* (Petr Štengl, Jan Těsnohlídek ml., Ondřej Buddeus) vsadil na „angažovanou poezii“, která chce oslovit širší veřejnost např. politickými tématy a přímočarou artikulací.

Kromě společenského vlivu nakladatelství (*Host, Literární salon, Kniha Zlín, Druhé město, Fra, Dauphin, Sursum, Větrné mlýny*) a literárních časopisů (*Weles, Host, Psí víno, Tvar, Revolver revue*) se otevírají další příležitosti publikovat, novým trendem jsou internetové almanachy a formy prezentace, s širokou možností zpětné vazby čtenářů (*Totem, Písmák, Wagon, Dobrá adresa*).

Pro popisované období Petr Hruška použil příznačný pojem „mnohost“, který v sobě nezahrnuje jen mnoho nových autorů, ale především škálu jejich publikačních možností. Podle autora dochází „*k novému potězkání společenské pozice básníka a významu poezie*“.³¹ Snad se můžeme těšit, že se s poezií seznámí více čtenářů, prostřednictvím dalších, nových možností její prezentace, přitom však neztratí nic ze svého ticha, intimity, neokázalosti.

1. 3. Metapoezie

Nyní se pokusíme vysvětlit pojem metapoezie. V naší práci používáme termíny poezie o poezii, metapoezie, popř. metalyrika. Těmito výrazy označujeme básnické texty, v nichž autor reflektuje svůj vztah k psaní, poezii, nebo zde nacházíme reminiscence na básnické texty, pojmy nebo autory veršů. Protože jsem k tématu nenalezla odpovídající literaturu, zajímalo mě, zda jsou „sdílnější“ internetové zdroje. Odkazy k tématu částečně směřovaly na stránky rumunské, německé, francouzské i anglické, zde však nalezneme pouze základní vysvětlení pojmu v daném jazyce, popř. literaturu, která se problému částečně dotýká nebo je součástí širšího rozboru určitého

³¹ FIALOVÁ, Alena. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Academia, Praha 2014, s. 51.

díla (*Poetique Et Metapoesie Chez Properce de L'Ars Amandi A L'Ars Scribendi*,³² „*Gedicht ab – Vers läuft*“ – *Parodie, Metapoesie und Komik in der Lyrik F. W. Bernsteins*).³³

Za zmínku podle mého názoru stojí sborník studií *Text and Theorie 6-Self-reflexivity in Literature*.³⁴ Zde nalezneme např. stat' John Keat' *Ode „To Autumn“ als Metapoesie*, dále třeba pohledy na lyrický subjekt v díle Edgara Alana Poea nebo teoretické studie o intertextualitě a sebereflexi v evropské literatuře.

Nicméně internetová odezva k tématu byla poměrně skoupá, a ještě více pro český termín metapoesie, metapoezie. České odkazy nabízejí pouze *Aforismy o józe: Metapoesie lidského ducha*,³⁵ jež se věnují vysvětlení pojmu z jiných hledisek a v jiné oblasti. Internetová encyklopedie Wikipedie přibližuje výraz metatext takto:³⁶ (z řeckého *metá*: uprostřed, mezi; [vzadu] *za*; *po*; a latinského *textus*: tkanina; spojitost) čili „text o textu“. Za metatext pak označuje jakýkoliv druh textu, který je odvozen od textu jiného.

Petr Mareš ve studii *Metajazyk, metařeč, metatext*³⁷ používá mj. také zcela nový termín metabáseň. Na internetu se však nevyskytuje žádná další návaznost k tomuto výrazu. Autor se ve svém článku věnuje spíše vymezení pojmu v oblasti komunikace a teorie textu než v rámci teorie literárního díla. Ve své práci však vysvětluje podstatu metatextu, v tomto případě prózy. Citujme pasáž, která se přiklání ke konkrétní teorii, jež nám princip intertextuality – metatextu vysvětluje: „*Značnou pozornost vzbudila v poslední době koncepce metatextu vytvořená A. Popovičem. Popovičovi jde především o výzkum vzájemných vztahů mezi texty; metatext v jeho pojetí je proto „text o jiném textu“. Mezi „texty o jiném textu“ se ovšem v Popovičově koncepci zařazuje nejen skutečný text o textu (např. literárněkritická studie nebo též parodie), ale i text, který se*

³² *Poetique et Metapoesie Chez Properce de L'Ars Amandi A L'Ars Scribendi* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: <http://www.amazon.com/Poetique-metapoesie-scribendi-Bibliotheque-Classiques/dp/9042915889>.

³³ „*Gedicht ab – Vers läuft*“ *Parodie, Metapoesie und Komik in der Lyrik F. W. Bernsteins* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: <http://www.amazon.de/Gedicht-l%C3%A4uft-Parodie-Metapoesie-Bernsteins-ebook/dp/B00CO7AMA0>.

³⁴ *Self-reflexivity in Literature* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: https://books.google.cz/books?id=NXEBW7RMHhgC&pg=PA49&lpg=PA49&dq=metapoesie&source=bl&ots=vSbap8Et1x&sig=6Qjr66eqF5PiWM_YpkPfMdiAU5Q&hl=cs&sa=X&ei=PuWaVZyaJcKLsAGWz7P4CA&ved=0CFoQ6AEwCTgU#v=onepage&q=metapoesie&f=false.

³⁵ *Šrí Patañďžali Aforismy o józe* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: <https://jlswebs.files.wordpress.com/2008/01/spaoj.pdf>.

³⁶ *Metatext* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Metatext>.

³⁷ MAREŠ, Petr. *Metajazyk, metařeč, metatext*. Slovo a slovesnost, 1983, roč. 44, č. 2, s. 123–131.

nějak — často jen velmi volně — vztahuje k jinému textu/jiným textům (metatexty literární tradice aj.), dále rovněž překlad textu, nová redakce téhož textu, pokračování textu atd. Tento neobyčejně široký rozsah pojmu metatext byl také kritizován jako problematický prvek dané koncepce.“³⁸

S teoretickým pohledem na lyrický subjekt se setkáváme u Miroslava Červenky. Ve své studii přináší ucelený pohled na problematiku teorie fikčních světů v lyrice. Zmínku věnuje rovněž tématu, jemuž se věnuje naše práce: „*Vedle věčných atributů tvorby a básnění prezentuje perzona básníka pod různými maskami také individuální a generační programy, reakce na ohlas předchozích děl atd. Metajazykový a metapromluvový charakter perzony, stylizované do podoby a funkce básníka, vedou ke zdánlivému splývání lyrického subjektu se subjektem díla, které je přece hypotetickým původcem operací, jež ke vzniku díla vedly – tedy právě toho, o čem se v daném typu básní mluví.*“³⁹

³⁸ MAREŠ, Petr. *Metajazyk, metařeč, metatext*. Slovo a slovesnost, 1983, roč. 44, č. 2, s. 123–131.

³⁹ ČERVENKA, Miroslav. *Fikční světy lyriky*. Paseka, Praha 2003, s. 59.

2. Poezie o poezii

V této části představíme analyzované básnické texty s jejich motivickým, případně formálním rozbořem.

Přestože se jejich témata mnohdy rozevírají a přesahují vymezené „hranice“, zařadíme je do zmiňovaných čtyř celků. První část *Básně o poezii* se dotýká tvorby a inspirace, básník v ní nahlíží na proces psaní obecněji a s vědomím a zkušenostmi umělce, který se této činnosti věnuje. Dočítáme se o tom, čím vším může být poezie člověku, jenž jí zasvětil určitou část svého života.

Druhá část *Poezie o básníkovi* se více dotýká básnickovy činnosti; proč, jak, za jakých okolností píše, o čem při tom přemýšlí, co ho tíží, s připomínkou obecně známých pravd o poezii a jejích autorech.

Následuje kapitola *Soudy o vlastní básnické tvorbě*, v níž prezentujeme subjektivní přístup konkrétního autora, tedy zjišťujeme, jaká je právě ona jeho poezie a jak ji chápe on s ohledem na své zážitky a zkušenosti, které jsou jedinečné, jeho vlastní.

Poslední soubor textů *Intertextualita* přináší básně dedikované jinému autorovi, inspirované jiným básníkem či vycházející z jisté konotace s jinými verši.

Pokud bychom pohlédli na vybrané básně z hlediska formální analýzy, většině z nich neupřeme volný verš, jenž má pokaždé svoji specifickou grafickou i syntaktickou stavbu, setkáváme se se záznamem veršů začínajících jak velkým, tak malým písmenem. Poezie sestávající z pravidelných veršů, ze slok a užívající rýmy bývá méně zastoupena. Typickým autorem takových textů je např. J. H. Krchovský, jehož básně i svou formální stránkou připomínají tradiční vázaný verš přehledné strofické struktury první poloviny 20. století, ale i starší.

2. 1. Básně o poezii

Pro Zdeňka Rotrekla je poezie součástí života, i jeho přirozenou potřebou, a přitom není tolik podstatné, jestliže toto slovo píšeme s „es“ nebo „zet“. Psaní poezie znamená pro básníka současně mnoho různých prožitků; touhu, denní rutinu, bolest, i umanutost, cosi neuvěřitelného, i to neuvěřitelnější. V básni figuruje hravé dětské „*poezie je když...*“ a následuje výčet obrazů, téměř bláznivých, které však ve výsledku

fungují jako metonymie tvorby básně (kolik nutných náhod je potřeba k napsání dobré básně).

O psaní jako o bolavém procesu vytváření uměleckého díla se u básníků setkáváme poměrně často. V případě Zdeňka Rotrekla může být motiv „*studánka krve*“ spojen s jeho osudem politicky perzekvovaného básníka. Studánku krve však lze v souvislosti s autorovou katolickou vírou chápat také jako alegorii Krista a jeho oběti.

Po formální stránce čtenáře upoutá absence interpunkce, avšak nový větný celek je odlišen velkým počátečním písmenem. Grafické zdůraznění onoho úspěchu, kdy se všechny zmíněné „potřeby“ slijí do stvoření úspěšné básně, je vyjádřeno slovesem „*má*“ v jediném samostatném verši.

Poezie je když se anděl odnaučí
mávat neviditelným větrem
a vytvoří studánku krve
aby se to znova naučil
Čili musí přijít oslice
namočit čumák do té studánky
a trknout pána rohem
pokud ovšem nějaký má
Stává se totiž že
má
A v tom to vězí
NĚKDY SE MĚ PTAJÍ přátelé neboť⁴⁰

V Rotreklově básni vnímáme také úctu ke kolegovi básníkovi Ivanu Blatnému, který i přes své životní útrapy a také pobyt na psychiatrické léčebně v anglickém Ipswichi dokáže rozechvívát čtenářovo srdce. A tak Blatného možná nějaký právě

⁴⁰ ROTREKL, Zdeněk. *Sněhem zaváté vinobraní: výbor z poezie 1940-1989*. Atlantis, Brno 1991, s. 6.

napsaný verš, podobně jako čísi kýchnutí nebo mávnutí motýlích křídel na opačném konci zeměkoule (či jen v Anglii),⁴¹ způsobí orkán o několik stovek kilometrů dále. A českému čtenáři poetický zážitek. Z textu je patrná jakási obyčejná laskavost k druhému, pramenící z autorova křesťanského přesvědčení.

Oba básníky spojuje rodné Brno. Přestože se mohli přátelsky setkávat v oblíbené restauraci U Čápa a Rotrekl chodíval kolem brněnského bytu Ivana Blatného, uvědomujeme si, jak jsou jejich stávající místa pobytu od sebe nyní vzdálená. Odkaz na tvorbu Ivana Blatného nalezneme i u dalších básníků, např. Pavla Rajmonta a Renaty Putzlacher, jejichž básně si ještě přiblížíme.

U Čápa což je několik kroků
na přemýšlení
od bytu Ivana Blatného
který v Domu naděje (House of Hope)
v Ipswichi (England)
v této chvíli neuvěřitelně kýchnul
NĚKDY SE MĚ PTAJÍ přátelé neboť⁴²

Poezie Lubora Kasala v básnickém textu *Noc Dosudby* lavíruje mezi póly obdivu ke zbožňované ženě a přízemního flirtu, jehož hlavní hrdinku nemůže básník dostat z hlavy. I přes domnělý konec vztahu ona dotyčná nutí svůj protějšek k dalším a dalším aktivitám, a následně zase k opětovnému rozcházení... V osudové postavě vnímáme paralelu poezie. Poezie jako by byla ženou, se všemi svými devízami, i slabostmi.

Z textu se na nás vrší spontánní proud představ, pocitů, úvah. Neologismy „*znověji a nejznověji*“ naznačují sílu i možnosti poezie. Ve čtvrtém verši ukázky se nachází metonymie „*napínáš pásmo apollinairů*“, vyjadřující inspiraci Apollinairovým pásmem. Verš však můžeme chápat jako kalambúr; netušíme, zda jde o fyzickou řadu

⁴¹ Motiv je inspirován povídkou Raye Bradburyho *Burácení hromu* (*The Sound of Thunder*).

⁴² ROTREKL, Zdeněk. *Sněhem zaváté vinobraní: výbor z poezie 1940–1989*. Atlantis, Brno 1991, s. 7.

básníků – Apollinairových soupeřů a epigonů, anebo jde o literární útvar pásma. Asociaci mnohdy vskutku surrealistických obrazů doplňují básnické figury (např. aliterace „*znovu znověji*“).

ty s ní stejně končíš
protože se ti nedává znát
ale přesto znovu znověji a nejznověji
napínáš pásmo apollinairů
kam až ti utekla
Noc Dosudby⁴³

Znamenají následující verše období, kdy se básníkovi nedařilo psát tak, jak by si přál, a zachytit verši to, oč usiloval? Autor hovoří k sobě, avšak v 2. mluvnické osobě, naopak o poezii hovoří jako o Ní, graficky označené velkým písmenem, snad jako projev úcty, obdivu, bázně, i nedosažitelnosti. Je ženského rodu, se všemi krásami i komplikacemi. Z posledních veršů je zřejmé, že tvorba může být pro básníka příležitostí k osobnímu poznání. Jako by se tak sám sobě (mimoděk) otevřel.

Autoři navíc dobře znají ten mimořádný okamžik, kdy se jim podaří najít nejčistší pojmenování určité skutečnosti; chápeme jej jako pocit, moment, gesto. Chvíle, kdy se báseň podaří, je pro muže – básníka srovnatelná s opětováním vztahu. Poezie je pro něj takovým vztahem, jehož vývoj poznamenává neustálý strach z osobní nedostatečnosti a zklamání (naturalistický příměr „*břichem vzhůru tvá tvář zeje*“).

a ucítíš její dech:
...
a dokonce i Češi zjišťují
že k sobě patří

⁴³ KASAL, Lubor. *Dosudby*. Mladá fronta, Praha 1989, s. 11.

a to je neklamné znamení
že Ona se ti už nechá znát
v této noci
kdy chtěl jsi Ji skončit napořád
a tady se k ní otočíš
ale sám sobě jen hledíš do očí:
břichem vzhůru tvá tvář zeje:

Poezie
*Noc Dosudby*⁴⁴

Setkáváme se s množstvím neologismů (*lidumilno, mokrořadí, uloučeně, budoucárna*), autor využívá aliterace („*tísnivě tane trs trávou/ tamo tma tne táhle/ do dna dne*“) či eufonie („*kol kal/ a lak potu/ vlhkosti kostí*“). *Noc Dosudby*.⁴⁵

Dovídáme se rovněž, že poezie může být i úlevou z přetlaku emocí či bolesti. Così naléhavého musí být vypuzeno a vypsáno na papír. I v poezii fungují fyzikální zákony akce a reakce. Řečnická otázka však naznačuje, že autor Miroslav Holub má potřebu ujistit se svým míněním; co když je vše jinak? Ve sbírce *Syndrom mizející plíce* vnímáme nejen skepsi k vědě, ale i k poslání a k „dopadu“ i důvěryhodnosti poezie. Je možné, že verši člověk jen zpacifikuje svůj vnitřní neklid, pokud ho vysloví... Umírní tak i sebe sama a uzdraví od úzkosti a depresí tím, že se smíří s vlastní nedokonalostí?

Co jiného
než utloukat v sobě malého psa
je poezie?
*Co jiného?*⁴⁶

⁴⁴ KASAL, Lubor. *Dosudby*. Mladá fronta, Praha 1989, s. 14.

⁴⁵ Tamtéž, s. 9–14.

⁴⁶ HOLUB, Miroslav. *Syndrom mizející plíce*. Mladá fronta, Praha 1990, s. 11.

Ivanu Divišovi se v básni, blížící se téměř filozofické reflexi, podařilo zachytit, jak se básník stále snaží vyjádřit zdánlivě neuchopitelné; jakési myšlenkové gesto, či spíše nedefinitivnost onoho gesta. Neobvyklý je také výčet přídavných jmen, kterými autor s velkou úctou tituluje poezii. Sám název sbírky *Sursum* evokuje latinský výraz „vzhůru“, popř. sousloví „sursum corda“ („vzhůru srdce“) z eucharistické modlitby, jíž se křesťané vyznávají ze své víry v Boha. I poezie může Ivanu Divišovi, který v 60. letech konvertoval ke katolictví, představovat osobní vyznání pravdě, pokoře, Bohu. V ukázce si uvědomíme autorovu hru s nuancemi slov: poezie není definitivní, řečená, daná, nýbrž právě nyní něco vyslovuje a neuzavírá, spíše snad otevírá. Je to určité východisko i spása – moc poezie, dávající životu smysl. Protikladem Divišova místy až exaltovaného a patetického projevu jsou slangové, expresivní, až vulgární výrazy.

Poezie není nic napsaného,
je to nejvýš něco rozepsaného nebo
nedopsaného,
a ona není nic řečeného a vyslovovaného,
ale spíš říkajícího a vyslovujícího...

Postscriptum⁴⁷

Z básně Egona Bondyho se dozvídáme nejisté: „*Básně asi mají malý dosah/ je jim to vidět na rukách/ a přece jenom jimi doufáme.*“ ***Úloha filozofie v dějinách je sporná.***⁴⁸ Básníci jsou v Bondyho pojetí srovnávání s filozofy, jejichž životní úděl, i efekt jejich snahy jsou v jakémsi praktickém výsledku „trapné“, nejapné, zbytečné, ale poezie a filozofie zůstávají nadále i přesto jednou z možností, jak poznávat okolní svět a jak se vyrovnávat s jevy a procesy v nás i kolem nás, které nemůžeme ovlivnit. Autor se ve svých textech nikdy neztotožnil s podobou poúnorového socialismu, v němž nenalezl pochopení pro svůj nedogmaticky marxistický světonázor, a stal se jeho vytrvalým kritikem.

⁴⁷ DIVIŠ, Ivan. *Sursum*. BB art, Praha 2004, s. 87.

⁴⁸ BONDY, Egon. *Básně 1988 aneb Čas spíše chmurný: Odplouvání*. Inverze, Praha 1990, s. 36.

Poezie, má-li být tou, již musí člověk číst znova a znova, poněvadž v ní tuší známý záblesk, nezná poměřování; neočekává efekt, neplánuje předem, ani nesoutěží. Snaží se vybírat, cizeluje. Je pokorná, ale ne podbízivá. Právě proto ty nejmilovanější texty nepočítaly úspěchy, ale překonávaly cestu. Může se nám připomenout třeba dávný král Gilgameš, který pátral, jak se stát nesmrtelným... Člověk se vytratí, ale zanechat po sobě může cokoli: vzpomínky, dům, potomky, umění, dílo. Mimoděk se ve své básni autor Pavel Rajchman vyznává, kdo se přiblížil jeho poetickému vkusu – ti, kteří se v životě potýkali s mnoha překážkami a příkořími napříč staletími i zeměmi – Mácha, Rimbaud, Plathová, Blatný, Holan, Orten, Sappó, Reynek, Krejcarová, Corso. Do básně se autorovi podařilo vetknout i citát režiséra a scénaristy Jiřího Krejčíka o tom, jak nebezpečná je lidská pýcha a soutěžení z ní pramenící.

S anaforou se setkáváme v posledních třech verších básně. Jako důležitý dodatek se sdělení „*Ještě že*“ objevuje proti očekávání dále také na konci třetího verše a pokračuje jako přesah ve verši čtvrtém.

Ještě že básníci nesoutěží

Ještě že poezie neteskní

Ještě že poezie neteskní po člověku. Ještě

že člověk promění se v řádek brambor

nebo ve verš.

Nebo⁴⁹

Nezvyklým dokladem toho, že poezie může vzniknout nezávisle na záměru původního sdělení, je báseň Víta Slívy „*nalezená na obalu dětské koupele*“. Primárním plánem textu bylo věcné, a ryze praktické oznámení na štítku drogistického přípravku, jaké ingredience jsou v lahvičce obsaženy. Básník v něm však „objevil“ báseň a svým zjištěním verše uzavřel. Grafika umocňuje poetický dojem z textu.

⁴⁹ RAJCHMAN, Pavel. *Sto nejlepších českých básní 2012*. Host, Brno 2012, s. 55.

„Obsahuje
výtažek heřmánku, devětsilu,
tymiánu, řebříčku, jírovce
a měsíčku zahradního
dále přísadu tuku
z peří
vodního ptactva“

(Dnes, třetího května, se v ní koupaly mé tři děti)

Nalezená báseň⁵⁰

Poezie Víta Slívy jako by opatrně souzněla s lidským životem. I ona se rodí z lásky (a také bolesti) a její bytí prochází mnoha podobami, jako naše lidská bytost zráním. Vypadá to, že nás poezie vrací zpátky k čistému začátku, k dítěti, kde si však zároveň uvědomíme i konečnost lidského osudu. Ústředním motivem sbírky je smrt a narození, hrob a mateřské lůno, jež autorovi splývají. Pro Slívovu poezii je příznačný kontrast knižních výrazů s expresivou. A navíc zjistíme, že:

... A ona, ona, och, ví,
jak dokonale bude každý sám,
až rakví naposled se vpochví,
pozpátku a bůhvíkam

Poezie⁵¹

⁵⁰ SLÍVA, Vít. *Boudní muzika: ze sbírek a rukopisů*. Host, Brno 2006, s. 18.

⁵¹ Tamtéž, s. 192.

Tuší báseň víc, než známe my? Je psaní překvapivě a nepochopitelně *nad* naším vědomím? V básni nás upoutá Slívův neologismus „*vpochví*“, který do textu vnese jednak význam (nerealizovatelného, ale mnohdy i vytouženého) návratu do matčina lůna, tedy místa, kde vše začíná, a zároveň i jakéhosi téměř erotického napětí.

Na neviditelnou sílu poezie poukazuje také Ivan Slavík, inspirace se u něj představuje v mnoha podobách; *Havrana E. A. Poea, či Lady Mackbeth*. Poezie se rodí z nejhlubší dřene, prorůstá mezi slovy, vyžívá, s jejími účinky nelze předem kalkulovat. Ve Slavíkových verších je patrná civilnost a nepatetičnost jeho pohledu na skutečnost. I tato báseň zcela postrádá interpunkci, avšak syntaktické členění odpovídá významu ve verších, pouze zásadnost závěrečných veršů je ještě více zdůrazněna velkým písmenem na jejich počátku.

Kdo by si políčil, ztratí ji
Zadarmo plaše dává se
ne do slok ale do veršů
ne do knih ale marginálií
Jaký z ní jde mráz!
Věda pokračuje ona ví
O velikém strašném tajemství
Poezie⁵²

Adam Borzič píše o „*rozevírání slova*“, tedy o naplnění básníkovy záměru, využití inspirace, stvoření básně. Možná si také „slovo vybírá“ svého básníka, stvořitele. Báseň je věnována Renatě Bulvové, která se kromě poezie angažuje v oblasti mluveného projevu a vede vlastní školu rétoriky. Rozevíráním tak přeneseně můžeme chápat i celkový projev, lidskou řeč, její možnosti a krásu, a umění vyjádřit se.

Tektonika textu se skoro podobá próze tím, jak je řazená do neobvykle dlouhého verše se všemi interpunkčními pravidly a znaménky. Pleonasmus na konci druhého a na

⁵² SLAVÍK, Ivan. *Básnické dílo I*. Host, Brno 1998, s. 173.

začátku třetího verše přibližuje účinky poezie – právě na básníka. V závěru básně nás upoutá personifikace, co „dokáže“ ticho. Stojí před námi otázka, zda lze považovat sousloví „*tichá sláva*“ za oxymóron.

I dotknul jsem se pukliny, která se vynořila z tiché slávy srdce,
nahmatal jsem nehmotné rozevírání, a tehdy ve mně vše povolilo,
vrzlo, prasklo, zakňouralo.

Zavolal jsem ticho a to přišlo na mé zavolání.

Nahé vstoupilo do prostoru slunce.

Rozevírání⁵³

Deníkově laděný *Žaltář* Ondřeje Macury je soubor dvaatřiceti básní. Ačkoli tato sbírka prvoplánově neaspiruje na metatexty, najdeme zde evidentně autobiografické pasáže, v níž figuruje subjekt – básník, lavírující mezi každodenními zážitky naplněnými zvláštními setkáními i zklamáním. Básník s dávkou (sebe)ironie pozoruje okolí a také popisuje vlastní cestu k lásce, i poezii. Ta není exaktní vědou, nýbrž záležitostí spontánní a prožitou. Narkoman, který připomíná básníka, je též ve svém světě, jež druzí nejspíš nechápou – a on sám nejlíp ví, jak je mu občas velmi lehce, než přijdou abstinence.

I Macurův civilní styl psaní hraničí se záznamem prózy svou věcností i formou zápisu. Velmi civilní, až šokující efekt způsobí vulgarismus v závěru básně.

Jízda metrem, tolik jezů řeky, vstříc všem perversím,
tak ještě nehotovým zcela, oděným. Pán se mu dívá na poklopec,
on sám se zájmem pozoruje narkomana, jak připomíná básníka.

⁵³ BORZIČ, Adam. *Sto nejlepších českých básní 2012*. Host, Brno 2012, s. 40.

„Hovno je poezie!

poezie je sranda...“ To, že

poezie je tíha (či bůhvíco) říkají jen univerzitní učitelé,

kterí neví, jak se ještě zalíbit těm malým nestvůrkám v sobě.

Žaltář, VI⁵⁴

Poezie se tedy mnohokrát stává součástí našeho „denního provozu“, je-li prožita, nic nepřehrává, nepřikrášluje, a především ignoruje všechna pravidla, příručky a teorie o tom, co vlastně poezií nazýváme. Poezii rozehraje obraz, který básník kdesi nečekaně objeví a realizuje ho v jakousi bipolárnost: cosi jemu velmi povědomého, co se snoubí s čistou osobní zkušeností. I poezie dnes možná kráčí vstříc (všem) perverzím...

Také Wanda Heinrichová ve své básni zdůrazňuje, že poezie nemusí nutně utěšit, ani hledat naději, nýbrž může doslova „narazit“ do citlivého místa. Autorka se pokusila zachytit rozpor a rozdíl mezi „běžným“ vnímáním světa: zevlováním, zaměstnáním, čekáním, zaplétáním se do vztahů, což souvisí se psaním dopisů a zpráv, tedy formy osobního, často sebezálibného psaní, i psaní, jež sleduje nějaký „cíl“ (třeba se chceme někomu zalíbit, být milováni atd.) – a vnímáním okem POEZIE.

Ono účelové psaní je opak poezie; poezie je neúprosná, nepřináší naději, neutěšuje, je to ta diamantová jehla, která vráží do jádra – pevné podstaty věcí i pravidel, a boří staré, zažité stereotypy. Nic nepřikrášluje. Poezie má „chladné dno“.

poezie diamantová jehla obkresluje kontury stínů

vniká do zatuchlých koutů do skulin mezi zuby

s vražednou přesností nalézá

trhliny ve tvarech slov v mramoru sousoší milenců

stíná jim hlavy a osvětluje bílá torza těl

⁵⁴ MACURA, Ondřej. *Žaltář*. Literární salon, Praha 2008, s. 12.

labutě tupě přihlížejí
voda je studená a nehybná
u dna básně

*Mimo báseň*⁵⁵

O nedoberném „dnu poezie“ píše také Ivan Diviš. Možnosti poezie v jeho podání zasahují až k obavám krále Gilgameše o to, zda člověk dokáže setrvat v paměti lidí. Ani básníci se nedoberou věčného života, a už vůbec ne dna poezie, a vše, co po nich zůstane, může být právě (jen) ona poezie. Diviš zde připodobňuje možnost básnického slova k síle přírodního živlu, jeho energie zde graduje až k sopečnému výbuchu. Diviš se ve svých posledních básních často vyznával ze svého obdivu k možnostem poetického vyjádření, jeho poetika je rétorická, až patetická, důrazné soudy obsahující vulgární výrazy nejsou výjimkou.

– ještě mnohem, mnohem hloub –
městná a vaří se ohňové magma,
neovladatelná sopka pohybu života,
který, ohříván tímto tekutým žářem,
nelze zničit.

*Nedoberné dno poesie podobá se artéské studni*⁵⁶

Pro Marcelu Pátkovou-Linhartovou znamená poezie přetlak emocí, spojených s láskou. Poezie v jejím pojetí má v sobě vášeň, a je čímsi zvláštní, neobvyklá, proto touto svojí pozicí u mnohých vzbuzuje údiv – poezie je (s eufonií hlásek *ú – ůz* v závěru) „*vznešený, samonosný hřbitov zblouděnců./ ... Múza hrůz*“. **Poezie.**⁵⁷

⁵⁵ HEINRICOVÁ, Wanda. *Sto nejlepších českých básní 2012*. Host, Brno 2012, s. 130.

⁵⁶ DIVIŠ, Ivan. *Poslední básně*. Paseka, Praha 2003, s. 30.

⁵⁷ PÁTKOVÁ-LINHARTOVÁ, Marcela. Dobrá adresa, 3, 2007. *Tři básničky na úvod* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: <http://dobraadresa.cz/>.

Společným jmenovatelem autorčiných básní je pohled ženský, a téměř všudypřítomná erotika. Vlastně i poezie se dá psát nebo jen číst ve dvou...

V některých básních brněnské básnířky Věry Rosí nalézáme motivy možnosti (či schopnosti) vyjádřit se co nejlépe, nejpřesvědčivěji a nejpřesněji, ale také verše o potřebě a příležitosti vnitřně „se pročistit“ právě psaním. Někdy se však tento proces nedaří, ve verších se pak odráží smutek a skepse. Přesto, či právě proto však básně vyznívají až průzračně a upřímně vyznávají, jak obtížné (přestože fascinující) je psát poezii. Z veršů nemůžeme přehlédnout strach, že autorka nebude spokojena s výsledkem svého snažení, nenajde odezvu u čtenáře, nezaujme ho svým básnickým sdělením. To, co básník vnímá a nalézá sám v sobě, není snadné přesvědčivě přenést na papír. U básnířky je patrný široký nejen literární rozhled a přátelství k především generačně nebo regionálně blízkým kolegům (některé z textů uvádí verš autorů – např. Roberta Fajkuse, Víta Slívy, či dedikace – Petru Hrbáčovi, Vojtěchu Kučerovi).

I pseudonym Věra Rosí, pod nímž se skrývá brněnská básnířka – občanským jménem Veronika Schelleová, snad může naznačovat nejistotu a možnost schovat se před světem v někoho jiného, aby nebyla zraněna...

Ostnatý drát
sis kolem duše omotal
a jen holátka havranů,
chromá,
derou se na papír.

Zmrznou

*Napořád*⁵⁸

Autentická, neokázalá, a přitom hluboko zasahující je poezie Violy Fischerové. Autorku zajímají lidské osudy, které občas bývají velmi kruté, básnířčin život

⁵⁸ ROSÍ, Věra. *Holý bílý kmen*. Host, Brno 1999, s. 21.

nevyjímaje. Její básně vyvolávají dojem prožité, až protrápené a bolavé, zkušenosti, kterou nejlépe a nejpřesněji rozkóduje čtenář s podobným viděním světa či zážitkem. V textech nejsou výjimkou osudy perzekvovaných či neprávem osočovaných a ubližovaných. Autorčina poezie je svým způsobem terapií, na veškeré tragédie, které „jen“ zaznamenává o svých nejbližších i známých, či je sama prožila. Básně jsou zaznamenávány jednoduchým, civilním, místy až syrovým jazykem, bez příkras a figur.

Přežít

rovnomocninu osudu a básně

Věřit kdo slyší

co tušíš

Karlu Kolaříkovi⁵⁹

Možná právě schopnost tvořit, sevřít myšlenku a pocit do básně, je odměnou (či trestem?) „za něco“, míní Violina nevlastní sestra, básnířka Sylva Fischerová. U jejího textu čtenáře napadá, že za ono požehnání tvořit báseň, básník čímsi platí – třeba zvláštním lidským smutkem z toho malého uměleckého „vítězství“ nebo pocitem zdrcující zodpovědností za text, který básník (vy)vrhne do světa... V textu, který můžeme na první pohled chápat jako slovní hru a porovnávání hodnot ve stylu „co za to“, však docházíme k odpovědi velmi nejisté, jež ze života i poezie udělá ještě větší záhadu. Sylva Fischerová je vnímavá pozorovatelka, ale v nejvypjatějších, nejzásadnějších místech pasážích se její texty sevrou v nejzásadnější zlomky – pár zájmen, slůvek, znamének...

Všecko jako něco,

jenže něco

⁵⁹ FISCHEROVÁ, Viola. *Domek na vinici*. Agite/Fra, Praha 2009, s. 85.

je jenom za něco.

To máš za to! řekne holčička na písku

a kopne tu druhou do nohy.

Za co? – Za všechno!

...

JAKO

je podstata básnictví.

CO

je podstata básnictví.

Ale KDO –

já?

Jako⁶⁰

O tom, že poezie nosí mnoho domnělých podob, svědčí i text Kateřiny Rudčenkové. Poezie je v jejím podání formou (vnitřní) nahoty a frivolnosti, určitého odhalení, s dávkou provokace. Poezie možná souvisí s erotikou tím, že i zde dojde k odhalení; ze slov je nutné strhat nánosy jejich významů a podezřelých konotací, a vrátit jim jeden konkrétní význam, s nímž vcházejí do ryzího vztahu se svým čtenářem.

Poezie jako snůška slov

která se neobejde bez obnažování

bělostnou dlaň si vsunula za výstřih

Mnoho jsme zažili v představách⁶¹

⁶⁰ FISCHEROVÁ, Sylva. *Tady za rohem to všechno je*. Pulchra, Praha 2011.

⁶¹ RUDČENKOVÁ, Kateřina. *Není nutné, abyste mě navštěvoval*. Klokočí, Praha 2001, s. 18.

V jiné autorčině básni si uvědomujeme snahu zachytit silné chvíle života, a to co nejdříve, dokud jsou živé. Tyto básnické záznamy získávají místy podobu deníkového záznamu. Ve sbírce *Chůze po dunách* je subjektivnost sdělení výraznější a autorka v básni „viditelnější“, ač zůstává skrytá.

Zde se jednoduchostí záměru ve sdělení, jak vzniká báseň a poetično vůbec, dostáváme skoro ke klišé, sdělení získává nádech banálnosti. Dalším příznakem nejen v naší ukázce, ale téměř celé sbírky, je míjení, uplývání, pohyb času, jež nezastaví ani naše snaha ukotvit zážitek při životě básní. Básnička zachycuje situace, sny a dojmy, které se čtenáři následně promítají před očima jako osobitý, ucelenější záznam uložený kdesi v podvědomí.

Musím o tom hned napsat báseň, říkám si,
než se probudím,
než bude světlo – dokud to všechno bude pravda

*Ve snu shlížím*⁶²

Slovo Ivana Jelínka je základem poezie, tedy váha slova. Míníme tím původní smysl slova, ten ryzí a nosný, nikoli výčet slov a jejich samoučelné seřazování bez hlubšího významu, pouze pro efekt či jejich libozvučnosti. Neologismus „*něcota* (*úplného slova*)“ (viz dále v ukázce) evokuje onen záměr vrátit slovu jeho původní význam, nenechat ho živořit a paběrkovat pouhým jeho zvukem. Slovo vzdoruje nicotě, stává se jakýmsi neviditelným potenciálem a prostředníkem mezi člověkem a vším ostatním. Není to tedy jen stavební jednotka básně, ale je povýšeno na vyšší formu veškerého jsoucna...

Opět se setkáváme s motivem studny, kdy správné jazykové prostředky jsou osvěžující vodou, která čtenáře poezie náležitě oblaží... Celý text můžeme chápat jako genezi vzniku básnického díla; autor užívá působivých metafor a v oblasti lexika jsou pro něj příznačné mnohé archaické tvary. Protipóly v názvu sbírky připomínají, že pro posouzení a docenění síly světla, radosti, dostatku, uměleckého zážitku, musí být člověk

⁶² RUDČENKOVÁ, Kateřina. *Chůze po dunách*. Fra, Praha 2013, báseň na přebalu.

srozuměn s opačným: musí zažít tmu, nedostatek, nepřízeň. Kontrast nalezneme i ve zmíněné básni, např. ve verši: „*To stojíc, sem se řítí.*“

O četbě poezie Ivan Jelínek říká: „*Přece každý čteme v každé věci též trochu své specifické já, a jestliže ho tam nenajdeme, odvracíme se od něho.*“⁶³ Básníková reflexivní lyrika je protkaná pocity hořkosti a vykořenění, danými rovněž jeho dlouhým životem v exilu, ale příznačný je paprsek naděje, častý motiv světla, dar křesťanské víry.

Studna, jež zná se

v něcoty úplného slova.

Toho, co skovalo a ková na výhni

vyslovení úmysl tvoření

Slovo⁶⁴

Také podle Jaromíra Typlta se při psaní, a s ním spřízněnými procesy a projevy, uvolní ohromné množství energie. A to je poezie. Typltova poezie je typická množstvím epitet, neologismů, archaismů, téměř surrealistických imaginací. Spotřeba slov narůstá do řetězců, Typlt „*i v okamžiku, kdy vydává své básnické veškerenstvo, jako by se neuměl od něj odpoutat. Lze to poznat z toho, že v jeho básních prakticky zaniká rozdíl mezi poezií a sebevýkladem. Autor chce básnit, snovat programy, sám sebe redigovat, kanonizovat i vykládat.*“⁶⁵ Typlt ve svých verších vysvětluje a obhájí svůj vztah k umění. Poezie je tak jedinečný a mimořádný třesk náhod a souher, že je třeba její existenci náležitě oslavit. Motiv skřípotu pera při podepisování jistě smlouvy nám připomíná faustovský motiv, jenž je možná obsažen i v rozhodnutí básníka věnovat svůj čas, krev, pot a slzy nejistému, a možná dočasnému, uměleckému výsledku.

⁶³ ROTREKL, Zdeněk. *Skrytá tvář české literatury*. Sixty-Eight Publishers, Toronto 1987, s. 61.

⁶⁴ JELÍNEK, Ivan. *Světlo a tma*. Československý spisovatel, Praha 1991, s. 14.

⁶⁵ KOŽMÍN, Zdeněk a Jiří TRÁVNÍČEK. *Na tvrdém loži z psího vína: česká poezie od 40. let do současnosti*. Jota, Brno 1998, s. 259.

Typltovým textům dominují narážky, citáty, jména, patetická zvolání, oslovení, vědecké termíny i archaismy. Z druhého verše nás osloví náznak eufonie: „*nadhlavník podlehne lsti pelestí*“.

Zveršelý skřípot rzivého pera

Pochopíme to až když nadhlavník podlehne lsti pelestí

Poesie je mnohodoménová brouk urputně se deroucí

pod dvourozměrnou tabulku Ústavu pro šeromyslné

Jsou to i výhrůžky vosí báně uvnitř psacího stroje

Jsou to i jedem pocákané ubrusy prostřené na zorničce

Světlo vetřelcem⁶⁶

Typltovy mnohovorstevnaté texty jsou plné symbolů z veškeré historie lidstva, včetně samotného titulu *Ztracené peklo* jako antipod Miltonova *Ztraceného ráje*, ale vnímáme zde rovněž aluzi na Dantovo *Peklo*. Svět v autorově pojetí na nás působí dojmem pekla, v němž se možná poezie (poesie) stává světelným paprskem, jenž jako troufalý vetřelec proráží tmou fádnoty a šedi. Autor přiznává, že ho láká svět rozpínající se v jiných barvách a dimenzích, především nad realitou. „*To, co mě zajímá, budí u většiny lidí rozpaky (...) Stejně jako mě v literatuře nejvíc zajímají texty takzvané okrajové, i já sám jsem autor patřící na okraj,*“⁶⁷ dočítáme se v rozhovoru pro časopis Host třináct let po vydání sbírky *Ztracené peklo*.

Text se hemží rozvinutými, bohatými epitety, zvukomalebnost výrazu „*doskrípěna*“ naznačuje démoničnost, až osudovost okamžiku, kdy člověk podlehne (poezii)... Podivuhodný je kontrast vzniku básně – uvolnění energie, a ve stejném řádku se dovídáme, že tento proces může vyvolat pouze „*osvobodivý víchř zániku*“. Lze chápat sdělení tak, že výtvořem zase pro změnu zaniká něco jiného? Že existuje i v umění zákon zachování energie, i akce a reakce?

⁶⁶ TYPLT, Jaromír. *Ztracené peklo: Dryjáky z magmatu a černé žluči (1988–1992)*. Český spisovatel, Praha 1994, s. 76.

⁶⁷ STÖHR, Martin. *Ústraní? Neříkejte dvakrát!* Host. 2007, roč. XXIII, č. 3, s. 7–12.

Vše bude úplné završené odkalené a vypletené z trojzubců
protože jen osvobodivý víchř zániku uvolní energii básní
Smlouva je doskřípěna
Zbývá podepsat
Krví

Světlo vetřelcem⁶⁸

Je tedy báseň skutečně jakousi osudovou, (ne)bezpečnou smlouvou jejího tvůrce s „kýmsi“ – s Bohem, světem nebo čtenářem? Verše Jaromíra Typlta zůstávají i po letech výzvou čtenáři, aby se rozhodl.

2. 2. Poezie o básníkovi

Báseň Pavla Šruta ***Zrození básníka: Preamble*** je tvořena úvodní slokou a následně čtrnácti ojediněle se rýmujícími kapitolami, které obsahují rady básníkovi či glosy, čeho se má vyvarovat, nač si dát pozor, čemu naopak věnovat svou pozornost při psaní. Dovídáme se, čím básník prochází, než se tzv. *zrodí*. Některé pasáže mají nádech ironie, mnohdy se blíží k aforismu. Nalezneme zde také úvahy, které připomínají až filozofický postoj k umělcovu poslání a životnímu stylu, váhají nad smyslem nejen básnickovy činnosti, ale lidského projevu a odvahy vůbec. Jiné varují před tím, co poezie „umí“ – dovést čtenáře až k bolestnému sebeodhalení.

Báseň tak jako příkoří
V tobě se ukládá a vrství

Zrození básníka: Preamble⁶⁹

⁶⁸ TYPLT, Jaromír. *Ztracené peklo: Dryjáky z magmatu a černé žluči (1988–1992)*. Český spisovatel, Praha 1994, s. 77.

⁶⁹ ŠRUT, Pavel. *Přestupný duben*. Mladá fronta, Praha 1989, s. 56.

Básník nemá hovořit zbytečně a planě, ale jeho předností a ctností je „trefit do černého“, věci pojmenovat přesně a jednoduše. Jeho posláním není přehnaná opatrnost, nejistota ve vyjadřování, zbytečné řečnění kolem tématu, nýbrž básníkovou zbraní by mělo být sdělení slovy, kterými rozvíří pohyb, jejž vnímavý čtenář zachytí. Elipsa naznačuje váhání, jak nejlépe básníka poučit a oslovit. V ukázce se setkáváme se střídavým rýmem, avšak rytmus odpovídajících veršů zcela neodpovídá. Aposiopese vysvětluje autorovu vtipnou odbočku k „*horké kaši*“.

Nechod' kolem horké kaše

Z jáhel možná... avšak... Nejspíše.

Jsi rýmař a ne atašé

V rukavičkách z chřestýše!

Zrození básníka: Preamble⁷⁰

Sarkastický tón místy střídá rozechvělé vyznání obdivu nad možnostmi poezie. Stavbou i obsahem skladba místy připomíná starší díla, Horatiovo *O umění básnickém* a také báseň Paula Verlaina *Básnické umění*, v nichž se dočítáme základní ponaučení o tom, jak by měl být vystavěn literární text, jaká je podstata poezie, jak má pracovat básník, a tyto rady jsou pozoruhodné tím, že jsou stále aktuální. Dobrá báseň vyvolá ve čtenáři onen známý úžas. A touhu po opakování (je možné, že i on nachází v textu nějaké déjà-vu, které ho tolik přitahuje, neboť se mu připomene prostřednictvím principu paměťových stop, co důvěrně známe).

VII.

Pamatuj:

Jsou stohy knih a jenom jedna báseň

A ti šťastní ji dědí

⁷⁰ ŠRUT, Pavel. *Přestupný duben*. Mladá fronta, Praha 1989, s. 59.

Pozná se tím že jednou jedinou otázkou
klade nesčetné odpovědi

XIII.

Báseň nepoznáš po slovech
Leč po tichu jež v tobě zůstává
Tak v tržné ráně nech svůj steh

Zrození básníka: Preamble⁷¹

Antonín Brousek poukazuje na mnohdy marnou snahu básníků zachytit to podstatné, zcela subjektivně, na základě jejich zkušeností a představ. Básník vlastně stále hledá, a sám velmi senzitivní, dokola a intenzivně znova prožívá svá životní traumata. Básně jsou pak způsobem, jak tyto zážitky zachytit, zpracovat, a možná také, i jak se s nimi vyrovnat. Orgán jazyk je zde přeneseně chápán jako řeč a básnické sdělení, jež „ohmatává“ a popisuje, co se odehrává v bolavé lidské duši. A básník se občas ptá, co svým textem vlastně může dokázat, když se nemůže dobrat těch pravých slov.

Co vlastně hledá
jazyk,
bloudící v dutině,
ohmatávající krvavou klenbu

Básníci⁷²

Rovněž Miroslav Holub je skeptický v tom, zda básníci budou umět sdělit svá slova tak, aby splnila jejich záměr. Lidské konání může gradovat (stejně jako Holubova

⁷¹ ŠRUT, Pavel. *Přestupný duben*. Mladá fronta, Praha 1989, s. 58, 60.

⁷² BROUSEK, Antonín. *Zimní spánek: verše z let 1969–1979*. Československý spisovatel, Praha 1991, s. 109.

báseň) k překvapivému závěru, ať už k úspěchu, či fiasku. Zda se v napsané básni někdo zhlédne, závisí na tom, jakým způsobem se sdělení přenesení přes informační práh ke čtenáři. V sázce je všechno a nic, báseň nedokáže zaujmout napůl. Novým druhem života rozumíme zážitek z básně. V básnickově uměleckém textu je stále patrná „stopa“ vědce, jeho pohled očima mikrobiologa, pozorovatele, jemuž není lhostejný osud člověka a osud lidí... Ani v medicíně se někdy experiment nezdaří.

A slova poplují jako obláčky,
přes informační práh,
vzhůru do mělkého nebe

a vznikne
buď nový druh života,
nebo taky
nic.

Krajina s básníky⁷³

Je snad poezie pro exaktně uvažujícího Miroslava Holuba také dlouhým a náročným procesem s nejistým výsledkem, tak jako medicína a vědecký výzkum?

S určitou ironií a nadsázkou nyní pohlíží na básníky Miroslav Holub v básni **Jóga**, a hyperbola se zde nenachází jen v „teplotě“ básnického tvoření. I básníci „chodí po žhavém uhlí“, dotýkají se občas citlivých či kontroverzních témat a porůznu se s nimi vyrovnávají („jsou různě hořlaví“). Každý básník se někdy „spálí“ na řevném uhlí, kdy nevyužije svůj potenciál a promarní čas, potažmo pak ztratí i svou báseň. Syndrom mizející plíce může být vedle odborné anamnézy (rentgenologicky popisované zvýšení transparence plíce či jejího laloku v rámci pokročilého emfyzému) též metaforicky nemožnost vydechnout a projevit se – umělecky, básnicky.

⁷³ HOLUB, Miroslav. *Syndrom mizející plíce*. Mladá fronta, Praha 1990, s. 75.

Každá poezie má kolem
pěti set stupňů Celsia.

Jen básníci
jsou různě hořlaví.

Jóga⁷⁴

Je tudíž také poezie způsobem určitého tréninku, který vyžaduje koncentrovaného a zoceleného jogína – básníka, aby ho nezničila horká láva poezie? Možná musí být i verše náležitě prožity a ověřeny, tak jako sestavy složitých jogínských cviků...

Rovněž verše Vladimíra Křivánka bychom mohli interpretovat jako psaní, které bývá různě obtížné. Možná proto, že se autor občas stává jen „*němým svědkem ticha*“ a marně čeká na inspiraci, na podnět k tvorbě. Báseň, jež nespátří světlo světa, je přirovnána k Marsyově pýše, která stála neopatrného satyra Marsya život, když přistoupil na nerovnou soutěž s Apollonem, bohem hudby. Básníkův jazyk obohacují knižní výrazy a archaismy. Stejně jako třeba u Kateřiny Rudčenkové, i Křivánek si spojuje poezii s (sebe)odhalováním.

Obkročný rým nalezneme jen „napůl“, ve druhém a třetím verši strofy.

pod ostřím nože báseň nahá
zmlká jak Marsyova pýcha
stáváš se němým svědkem ticha
jsa svlékán v hudbu zaživa

Básník⁷⁵

⁷⁴ HOLUB, Miroslav. *Syndrom mizející plíce*. Mladá fronta, Praha 1990, s. 12.

⁷⁵ KŘIVÁNEK, Vladimír. *Zátiší s ložskými ořechy*. Host, Brno 2004, s. 83.

Jedenáctou básní cyklu *Tanec smrti* Karla Šiktance je poslední básníkův dialog – se Smrtí. Celá sbírka je koncipována jako loučení; na odchod z tohoto světa se připravují různí lidé, a s onou symbolickou výpravou jim pomáhají slova chóru. Z rozhovoru Básníka se Smrtí je patrné, že člověku se nechce opustit to, co dobře zná. Básník by ještě rád naposledy něco napsal, rozloučil se, snaží se ještě získat trochu času... Smrt opáčí, že vše již bylo stejně řečeno a umělcovy pokusy jsou marné. Jeho veškerá snaha něco složit a předat čtenáři byla zbytečná a texty příliš nedokonalé...

Sem tam slzy,
sem tam slova
bral ti vítr.
A ty znova!
Jak by se ti pomíchalo
pondělíčko se středou!

Snad tu někde
uložený
ty tvý písně,
to tvý klení...

Tanec smrti⁷⁶

V textu, jenž se opírá se o tradici středověkých a barokních tanců smrti a lidového divadla, je básník titulován jako kumštýřskej, blázen, poezie je křik hluchejm koním, hluchejm kočím u hlavy, život je liják. Smrt muže láká k sobě opakováním slova „*Pojď*“ a gradací svých argumentů, sbor v závěru zopakuje osudovou výtku, že umělcovy verše měly více tnout do živého, aby mohly měnit svět... Všechny osoby mluví hovorovým jazykem, básníková rozluka se životem a následný odchod vstříc Smrti nejsou oblečeny do vznešených slov, ale nespisovné výrazy se tu mísí s

⁷⁶ ŠIKTANC, Karel. *Český orloj: Tanec smrti*. Karolinum, Praha 2000, s. 161.

básnickými obrazy. Pro autorovo vyjadřování je příznačná právě diferenciacie jazykových vrstev.

Básník Bogdana Trojaka žije trochu „jinde“, než ostatní smrtelníci, možná mezi hvězdami. A jednou za čas „sestoupí“ na Zem, aby tady nachytil jinou inspiraci, bavil se i dojímal, a pak se vrátil zase zpátky do svého kousku vesmíru, ke hvězdám... Psaní je možná podobné letu, přesunu mezi galaxiemi? Inspirace je přece výlet, cesta ven z každodenní reality. V básni s hudebním podtitulem „*Capriccioso*“ (rozmarně) se setkáváme s nestandardním rozložením rýmů: na první pohled bychom našli schéma sdruženého rýmu ve čtyřech verších a následně čtyřverší střídavých rýmů, jež jsou však nečekaně rozdělena do tří strof po třech, třech a dvou verších.

Na lištách padajících hvězd
zkusím se v noci na zem snést
a přitom volat: Básník lítá!

Let⁷⁷

Příznačné obavy a rozporuplnost básnickovy snahy něco podstatného vyjádřit, a přesto nemluvit zbytečně a příliš, obsahují křehké verše Josefa Topola. Z textu je patrná úzkost, aby autorovo sdělení nezůstalo plané a bez čtenářova přijetí. S příznačnou pečlivostí i zdrženlivostí autor váží každé své slovo, stále na pochybách, aby „neblábolil“. Nedůvěrou ve smyslové poznání, i motiv odcizení připomíná expresionistické básníky, třeba Richarda Weinera. Starost o čistotu jazyka bez zbytečných gest proniká do Topolových textů i v rovině sdělení těch druhých; co když se o cizí, „zlajdačelé“ slovo odrazí a rozbije to mé ryzí a upřímné? Motiv dětství, zranitelnosti připomíná třeba Jiřího Ortena. Psaní je způsobem, jímž se též Josef Topol vrací do bezpečí chlapeckých let (vyměnit staré listy za nové).

Věčně den po dni chvíli od chvíle

⁷⁷ TROJAK, Bogdan. *Jezernice*. Větrné mlýny, Brno 2001, s. 141.

dětsky se dožadovat slov
šilet až k vystřízlivění
opíjet se až ke kocovině
když ještě mluvím a už blábolím

Je to nevyléčitelná posedlost

Jak ten dub který shazuje staré listí
aby potajmu chystal nové

MLČET a přesto nezamlčet nic⁷⁸

Podle Ivana Slavíka je básník vždy tak trochu „napřed“ („já příliš vědoucí tu mezi chodci“). Často tak třeba psal o momentech, které jeho samého vnitřně očišťovaly nebo chápal jako důležité na ně upozornit. Někteří však neprahnou po četbě takového sdělení, poněvadž jím mohou odhalit vlastní zranitelná, citlivá místa... („společně s tebou budu slintat potit se a chcát/ dokud se nepominu“. Oba citáty: ***Básník***).⁷⁹ Autor je připraven sdílet s druhým jeho starost a bolest tím, že ji pojmenuje básnickou řečí. Potvrzuje to i báseň Ivana Diviše („tak básník trpí každou vteřinou a modeluje bolest/ do nevyhnutelné sošnosti poesie“. ***Podobně jako slunce, prakticky věčně***).⁸⁰

To činští básníci ve verších Zbyňka Hejdy se opíjejí vjemy všech svých smyslů, dlouho a pozorně sledují a pozorují, naslouchají, a pak mlčí, meditují, a možná spatřují i sebe sama. Ve stavu nejvyššího opojení vytvoří báseň o nějaké obyčejné, a přesto magické a vzácné věci. Z jejich nazírání na svět číší vnitřní vyrovnanost, až bezstarostnost, vděčnost a chvála okamžiku. Protipólem jejich filozofie je tak Hejdovo vědomí pomíjivosti a konečnosti lidské existence; život je spíše melancholický valčík... Čínští básníci žijí pro okamžik, pro jeho obraz a náladu. (Ve sbírce *Valse Melancolique* se autor více věnoval intertextové dynamice a dalším metaliterárním reflexím, viz dále některé z našich ukázek.)

⁷⁸ TOPOL, Josef. *Básně*. Torst, Praha 2011, s. 355.

⁷⁹ SLAVÍK, Ivan. *Básnické dílo I*. Host, Brno 1998, s. 171.

⁸⁰ DIVIŠ, Ivan. *Sursum*. BB art, Praha 2004, s. 67.

hledí
na hladinu vody
na vlastní obraz v ní
a malují verše
o švestkové snítce v květu

Čínští básníci⁸¹

2. 3. Soudy o vlastní básnické tvorbě

Velkou zodpovědnost za to, co svými verši vyšle do světa, si uvědomuje Egon Bondy. Poezie reaguje na neradostnou současnost, s níž se autor neztotožňoval. Básně jsou mnohdy politicky angažované, objevují se v nich časté levicové odbočky, vyjadřování se k palčivým problémům doby, postupně vyústující v ne-konečný spor básníka se světem. Přestože je autorův jazyk spisovný a kultivovaný, kombinuje ho s výrazy hovorovými, nezdá se i v pozdější tvorbě objevují expresivní výrazy („*Pán Bůh mě dal psát básně /jako obyčejným lidem srání.*“ ***Pán Bůh mě dal psát básně***).⁸²

Absence interpunkce poutá pozornost na naléhavost sdělení, stejně jako opakování frází vyjadřujících pochyby, jež jsou uvedeny spojkou *zda*:

Proto jsem tak předlouho trpěl pocitem
že nevím zda vůbec smím psát básně
pocitem zda nejsem podvodníkem
když je píšu
hlubokou starostí zda k tomu mám právo

⁸¹ HEJDA, Zbyněk. *Valse melancholique*. Petrov, Brno 1995, s. 33.

⁸² BONDY, Egon. *Básně 1988 aneb Čas spíše chmurný: Odplouvání*. Inverze, Praha 1990, s. 16.

*Nevím proč a nevím jak*⁸³

Je důvodem k tomu, proč autor začal psát, snaha poznat své nitro a své možnosti? Dojít k jeho *poznání, odhalení*? Z veršů vnímáme také úctu k příběhům druhých a upřímný závazek nezklamat důvěru čtenáře ve mne – básníka. Autor ve svých básních vede dialogy s přáteli, milenkami, světem, i Bohem.

Jiným pochopením významu poezie je rozverně vyznání o tvůrčí inspiraci Ivana Martina Jirouse, Petrušce. Báseň vzbuzuje dojem jednoduchého rýmování, popěvku téměř pro zábavu (rým, a do určité míry současně i kontrast „*zpěv – hněv*“), přesto se z nich dozvídáme více nejen o autorových vztazích, ale také o vývoji jeho bibliografie. Jirous informuje čtenáře přímo v textu, že se báseň stane součástí připravované sbírky. I název chystané knihy odkazuje k básním, které nějakým způsobem inklinují ke tmě, noci, vyprávějí o důvěrných či kontroverzních tématech, mají v sobě něco znepokojivého. Jirousovy texty provází překvapivá něha a křehkost; Bůh a duchovní témata, dětské motivy, ale rovněž vzpomínky na undergroundové přátele či léta ve valdickém vězení. Tyto pasáže jsou jindy rozbity cynismem, syrovostí až vulgaritou v lexiku, jež rovněž souvisí s jeho odporem ke stávajícímu establishmentu.

Vrtí se pode mnou slastí

zkusím to vyjádřit básní

Báseň ta vyjde v knize

Magorův noční zpěv

doufám, že v milé mé nevzbudí přílišný hněv

Magor se raduje⁸⁴

⁸³ BONDY, Egon. *Básně 1988 aneb Čas spíše chmurný: Odplouvání*. Inverze, Praha 1990, s. 43.

⁸⁴ JIROUS, Ivan Martin. *Magorův noční zpěv*. Maťa, Praha 2013, s. 51.

O tom, že psaní je způsob, jak se vyrovnávat s vlastními pocity, povahou, obavami, se přesvědčujeme v poezii J. H. Krchovského; životní události přijímá s ironií až cynismem, i nefalšovaným strachem. Ve verších cítíme nejistotu v sebe sama a své možnosti, v dosah svého hlasu a projevu. Básnění je pro autora vylévání srdcebolů, spojené s fyzickou bolestí („*bojím se přemýšlet – krvácet na sněh*“). ***Děsím se krůpějí, jež zbydou ve sněhu***,⁸⁵ ale přesto, či právě proto se mu stávají životní nutností.

Autorovo dílo je po formální stránce velmi precizní (nejčastěji píše čtyřstopým daktylem), charakteristické dekadentní stylizací, zálibou v zobrazování smrti, děsu, erotiky. Je pro něj příznačná forma pečlivě rytmizovaných čtyřveršových strof se střídavými rýmy.

Tak, jako čtou ze sazby pozpátku sazeči
já denně převracím otisk své rány
básně jsou v podivném, neznámém nářečí
– dá se jim rozumět jen když jsou psány...
Děsím se krůpějí, jež zbydou ve sněhu⁸⁶

V Krchovského skeptické poezii (s nádechem příznačného, až tragikomického vzdoru) vyčteme osobní poznání, že báseň „si vybírá“ svého autora. Společně s ním si uvědomíme, že básník tak byl možná *obdarován*... A to je mu prokletím, závazkem, i důvodem k pokoře. Dělá jen to, k čemu byl pověřen.

„MÉ RÝMY“ ... MOHU ZVÁT SVÉ BÁSNĚ SVÝMI?
já jsem je nepsal, já byl napsán jimi.
„MÉ RÝMY“ ... MOHU ZVÁT SVÉ BÁSNĚ SVÝMI?⁸⁷

⁸⁵ KRCHOVSKÝ, Jiří Hásek. *Básně*. Host, Brno 1998, s. 35.

⁸⁶ Tamtéž, s. 35.

⁸⁷ Tamtéž, s. 124.

Za jakých okolností má básník „dovoleno“ psát, kdy je mu k této činnosti možná i „požehnáno“, zvažuje Viola Fischerová. Přemýšlí, jestli má autor dostatečné „oprávnění“ v rámci svých schopností a zkušeností k takové zodpovědnosti, psát o druhých, potažmo o sobě. Pokud totiž mají být jeho slova hlubší a uvěřitelnější, mělo by v nich být poznatelné to, co prožili a jak to zpracovali, s čím a jak se v životě utkali. Měla by být v jejich životě stopa, která by pak byla patrná v psaní. Pak má autor *snad* dovoleno všimnout si těch druhých, protože by jim mohl sám rozumět. Tak jako když v následující ukázce z básně Barbaře „*ukopou fízlové syna*“, nebo Pavlovi zastřelí ženu žárlivý milenec a jiný hrdina zase ochrne sklerózou multiplex. Viola Fischerová pozoruje a píše, neboť i ona se potýkala s nemilostí osudu, ať už událostmi spojenými se svou emigrací, či dobrovolným odchodem ze života jejího manžela Pavla Buksy. Její texty jsou civilní a úsporné ve smyslu absence jakýchkoli příkras a efektu; následující ukázka je ze souboru, jenž získal roku 2009 Drážďanskou cenu lyriky.

Já jsem pochovala dva

Stačí to

abych o tom všem směla psát?

Z výrostka kanadské borovice⁸⁸

Schopnost psát v podání Violy Fischerové je možné chápat jako dar empatie, ovšem bez jakéhokoli moralizování či nevyžádaných rad... Autorka dovede ve zkratce vyličit příběhy svých blízkých a známých, často velmi tragické. Její hrdinové nestojí o piedestal, potýkají se se svými problémy a prožitky s obdivuhodnou, skrytou silou.

Ve verších Petra Čermáčka zachytíme nenápadné přání: aby jeho báseň nebyla jen úzkým průzorem mezi kmeny či mezi škvírami očních víček, ale aby dokázala nahlížet celou šíří zorného pole. Aby prostor básně nebyl zúžený a povrchní, nýbrž aby zachytil věci hlouběji a dále. Báseň se tak stává odhalením neznámého v celé své šíři, a může proto člověku odkrýt nová zjištění o sobě samém. Tak jako např. u Kateřiny

⁸⁸ FISCHEROVÁ, Viola. *Nyní*. Petrov, Brno 2004, s. 43–44.

Rudčenkové či v básni Vladimíra Křivánka i zde chápeme básnění jako formu obnažení, „dát svou kůži na trh“.

Setkáváme se s metonymií, čemu se podobá báseň.

báseň je

nožem obnažená dřev

touha být

sám sobě

nezmýceným výhledem

Vhled⁸⁹

O tom, že poezie je trpělivé kladení mnoha otázek, na které třeba neznáme, nebo zatím neumíme najít odpověď, vypovídá báseň Josefa Topola. Aliterace v závěru básně vychází z opakování počáteční hlásky b – jako báseň? Poezie je babylon, blábolení, bolest či blouznění... Ale dále čteme také „*blil bych*“. Autor pak zvládá mnohé: je potulným ranhojičem vzpomínek, napravuje svět, i šíří klepy... Je docela možné, že svět chápe básníka zkresleně, a právě takové zjištění v něm prohlubuje jeho nejistotu. Topolova poetika je spojena se snahou vyslovit se a najít to pravé slovo.

Nejlepší jsou básně tvořené ze slov:

Obtěžkán jako mezek nespočetnými dojmy

mám být ranhojič vzpomínek

či restaurátor klamného světa

donašeč klepů do akvária poezie?

Nejlepší jsou básně tvořené ze slov⁹⁰

⁸⁹ ČERMÁČEK, Petr. *Vrstevnice*. Weles, Brno 2010, s. 32.

Radek Malý ve své básni (podobně jako výše Ivan Diviš) ironicky předesílá, že dno už je prozkoumáno, a vše zlé tak je vyjádřeno, nyní je proto nutné zaměřit se na pozitivní témata a „nepíchat do vosích hnízd“, neprovokovat nevhodnými a nekorektními tématy („*je třeba slyšet hezká slova*“). Lidé se nechtějí pohoršovat neštěstím. Nakolik je to však reálné, když součástí života jsou i tragédie? Dno může být ještě hlubší, než se domníváme. Závěrečné rýmy básně nesou působivý efekt výzvy, anafora „*vráno dnů a nocí*“ může znamenat oslovení očekávaných, obávaných událostí, v jistém smyslu však také rezignace.

Ale i ty má vráno dnů a nocí
bud' na mě mermomocí hodná
A na to se napijeme!
Do dna!

Jákob Jakoboj⁹¹

Radek Malý zachycuje v jiné básni svůj život a svět jako divadlo, na jedné straně chce „zůstat věrný“ svým představám, na straně druhé je však ovlivňován a rozptylován tolika podněty z okolí. Výraz „*zvracím své verše*“ či nadsázka o ukryté sekyře před sebou samým odpovídají tomu, jak se Malého lyrický subjekt cítí uprostřed toho velkého „divadelního představení“.

Básník poměrně pečlivě využívá pravidelné básnické formy, tvořené čtyřveršovými strofami se střídavým rýmem.

Napolo v spánku, napůl ještě bdělý
zvracím své verše. Škoda papíru.
Vtom náhle vzpomenu si, rozechvělý,

⁹⁰ TOPOL, Josef. *Básně*. Torst, Praha 2011, s. 384.

⁹¹ MALÝ, Radek. *Větrní. Zcestné verše*. Petrov, Brno 2005, s. 90.

kam před sebou jsem ukryl sekyru.

Napolo v spánku, napůl ještě bdělý⁹²

Hřbitov, stoka, vrány, kříž, noc ozářená kulatým měsícem, to jsou indicie motivů Radka Malého ve sbírce *Vraní zpěvy*. Jeho umění stylizace čtenáře zavádí k bardům Bezručovi a posléze Krylovi, možná až i k poezii dekadentní, zatímco z jiných básní k nám promlouvají expresionisté jako Georg Trakl, Sergej Jesenin. Malý čtenáři předkládá čtenáři smutky tohoto světa, posílené dojmy zmaru, hnusu, trapnosti. Básník sice nahlíží přes masku věčného kritika (všudypřítomná ironie a sarkasmus), zároveň je však čtenáři citlivým, vnímavým a velmi poučeným průvodcem. V jeho textech nacházíme mnoho aluzí, úryvků a citátů, připomínek uměleckých textů, rozhovorů, zpráv, osob a událostí.

O psaní, které je podobně jako u mnohých dalších autorek, empatií i životní zkušeností, uvažuje ve svých básních Eva Oubramová.⁹³ Věří, že se jí jednou podaří urovnat a vyjádřit své pocity, obavy, touhy, příběhy přesně tak, jak proběhly, či snad otevřít nějakou svou dosud neodkrytou pravdu. Uklidit si v duši. Básně obnažují lidské potřeby, nic neupravují, nenalhávají, ani neúčtují. Možná také uzdravují, „pouštějí žilou“... Poezie Oubramové je prosycena jejím citovým strádáním a traumatem ze ztráty životní lásky. Na otázku položenou v názvu sbírky si odpovídá básnířka: „*Zbývá to, co si stačíme vzít s sebou.*“⁹⁴ Je možné, že si Eva Oubramová vzala s sebou v den své smrti i mnohé své verše, proto pro veřejnost zůstalo tak málo textů, jako by si básnířka přála zůstat skryta... Závěrečný verš, který opakuje snahu nezpronevřit se svým zásadám, ještě zesiluje autorčinu příznačnou úzkost.

Uspořádat zbylé svaly

srovnat krev do červených tepen a modrých žil

čekanky místo očí

⁹² MALÝ, Radek. *Vraní zpěvy*. Petrov, Brno 2002, s. 85.

⁹³ FISCHEROVÁ, Viola. *Co zbývá?* Host. 2009, roč. XXV, č. 2, s. 40–42.

⁹⁴ FISCHEROVÁ, Viola. *Eva Oubramová: Co zbývá?* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: <http://www.respekt.cz/spisovatele-o-knihach/eva-oubramova-co-zbyva>.

Spočítat ruce a prsty

A sedět rovně Sedět rovně

*Jednou napíšu jak to bylo*⁹⁵

Martin Stöhr by se rád „*byl dozvěděl/ jak nemám psát verše*“. *Jen při sobotě ráno*.⁹⁶ Jeho básně jsou spojeny s nejobyčejnějšími činnostmi a denními drobnostmi, a po formální stránce také s úplnou absencí interpunkce. Jistotu pro autora, a rovněž pro jeho poezii, představuje rodina a tradice. Nacházíme v ní reálné vidění skutečnosti s útržky reálných dějů i míst, nejčastěji venkova. Vesnice se stává prostorem, v němž přetrvávají tradice, řád a rituály, kde je i silnější interakce člověka s Bohem. Realita se pak stává symbolem, jímž ožívají křesťanství a vesnické zvyky. V básních se někdy téměř ztrácí hranice mezi vnitřním světem autora a okolním životem; setkáváme se s otcem připraveným k zimním úklidovým pracím na zahradě, která zahalená do bílé barvy působí trochu jako zimní hrob, a autor tuší, že tady začíná jeho poezie... Zachytíme také motivy nehybnosti, sněhu a ticha, jakési křesťanské pokory. Stöhrovy verše jsou charakteristické svou výrazovou čistotou a střídmostí.

a když saze spočinuly

na bílých cíchách sněhu

čekával jsem ptáky

jestli se neslétnout na ten hrob

rád bych se dozvěděl

jak nemám psát verše

*Jen při sobotě ráno*⁹⁷

⁹⁵ OUBRAMOVÁ, Eva. *Co zbývá?* Literární salon, Praha 2009, s. 74.

⁹⁶ STÖHR, Martin. *Ted' noci*. Host, Brno 1996, s. 49.

⁹⁷ Tamtéž.

S tím, jak se mu někdy ve psaní nedaří, se svěřuje rovněž Zbyněk Hejda. První dvě strofy odpovídají „zadání“ sonetu (tak jako ho napsal v roce 1938 před lety Jakub Deml – Hejdova báseň je vlastně aluzí na Demlovy verše: „*Nikdy jsem nenapsal sonet, i pokusím se o něj dnes./ Je to čtrnácte řádkův rýmem vázaných...*“ pod názvem **Můj první sonet**),⁹⁸ jež si básník v úvodu předsevzal, další sloky už znětku popírají. Z nějakého důvodu básník svůj záměr nezrealizoval, vybavilo se mu mnoho vzpomínek, z nichž vzešel jiný, neplánovaný text... Ve třetím verši graduji autorovy pochyby o jeho uměleckých schopnostech. Báseň je dopsaná, ale zůstává smutek, „*velké ticho a velká samota*“.

Je šelest mezi šelesty, je volání? Možná že je
i hromující křik,
já slyším blbý, jen úporně blbý vlastní svůj vzlyk.

Sonet se nepoved. Ulehnout, nebo vstát?

Sonet⁹⁹

Sebekritickou reflexi na léta, kdy nemohl tvořit svobodně, a kdy ho „živilo“ nutit se do zadaných témat, napsal Petr Kabeš. Také v jeho verších, víc než nostalgie, zaznívá spíš cynická upřímnost, s níž vzpomíná na obtížnou životní etapu. Za normalizace vykonával různá občanská povolání, jako noční hlídač či pozorovatel počasí na Milešovce, odkud byl propuštěn po podepsání Charty 77.

Expresivita výrazu dokládá, jak nepřírozené, až mučivé, ale ekonomicky nutné, bylo pro autora téma umělého dětského veršování na zadání. Kabešovo básnické přiznání působí upřímně a přesvědčivě.

⁹⁸ DEML, Jakub. *Verše české*. Tasov, 1938.

⁹⁹ HEJDA, Zbyněk. *Valse melancolique*. Petrov, Brno 1995, s. 172–173.

JAKO O ŽIVOT

na chleba píšu, kroutím
sračky rýmů. Umělou
dětinu v sobě vyvolávám,
věšák na marnosti zdobnělin

JAKO O ŽIVOT¹⁰⁰

O tom, že ne vždy je spisovatel spokojen s výsledkem svého psaní, se dočítáme také v básni Jáchyma Topola („*produkuju kila příšernýho psaní/ vše to pálím v okamžení*“). **Pořád píšu**.¹⁰¹ Přesto je tvorba pro něho způsobem realizace a nezbytnou součástí jeho života, jakož i možností projevu kritiky, revolty proti společnosti. Navenek silný autor je ve skutečnosti „*strašně citlivej*“, zaznamenává zdánlivě obyčejné události. I přes hovorové výrazy a občasné vulgarismy z poezie vyznívá chlapecká zranitelnost. Možná autor píše pro svůj pocit větší jistoty, že to „*má smysl*“, a „*aby žil*“:

Bůh na mě koulí pravým okem bojím se
a ještě nechci chcípnout
tak pořád píšu

Pořád píšu¹⁰²

O tom, co obnáší *býti básníkem*, uvažuje také František Listopad. Pozastavuje se nad tím, proč tedy vlastně pořád jako básník „*rdousím v podpaměti/ tkáň živou Bílé myši*“). **Básník**.¹⁰³ Vždyť psát básně je tak obtížné a nevděčné. Autor se sám sobě podivuje, proč se tedy nevěnuje jiným bohu libejším a snadnějším činnostem. Cítí se vzdálený od básnických velikánů („*Daleko mléka trochu/ koncipienta Máchy*“.

¹⁰⁰ KABEŠ, Petr. *Pěší věc a jiné předpokojí*. Atlantis, Brno 1998, s. 70.

¹⁰¹ TOPOL, Jáchym. *Miluju tě k zbláznění*. Atlantis, Brno 1994, s. 23.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ LISTOPAD, František. *Daleko, blízko*. Český spisovatel, Praha 1993, s. 71.

Básník).¹⁰⁴ Přesto však, či právě proto, je jeho život naplněn touhou přiblížit se schopnostem básníka, být jím, a přitom o nic důležitého v životě nepřicházet („*Mám papír chleba děti*“).

František Listopad se cítí být básníkem tvořícím vlastně také díky těm, které miluje a jejichž otisk v sobě nosí. Poezii (a vlastně život) považuje za prostor mezi dvěma póly – snad podivným žertem kohosi, kdo nás vrhnul do světa bez jakýchkoli pravidel, a spravedlností, jež je (možná) nad námi.

Hle, moje ruka, která již nepíše básně
chvěje se, ale ne slovy.
Pět prstů objímá anarchii,
napůl spravedlnost, napůl žert lidského údělu.

Hle, moje ruka, která již nepíše básně¹⁰⁵

I v Listopadově pojetí je básníková touha po poezii jen pokusem, který je nejistý a pomíjivý, tak jako to vnímali mnozí jeho kolegové. Protože je psaní součástí básníkovy života, domnívá se, že je jednou z věcí, které za ním jednou zůstanou („*V podšívce šatů, řekněte mé sestře,/ nalezne mé básně, jež snad hodí se.*“ **Vzkaz z ciziny**).¹⁰⁶ Zatím jsou však tyto básně jen vzdáleným vzkazem rodině z básníkovy nového vzdáleného domova v Portugalsku. Autorovo dílo jistě obdivovala právě jeho sestra, filmová scenáristka a dramaturgyně Alena Munková. Také v názvu této sbírky vnímáme rozpor zakotvení v nové zemi a rodiny, která zůstala v Čechách. Snad i díky básním a vzpomínkám jsou blízko, ačkoli tisíce kilometrů daleko.

A nepochopí-li, vyříd'te už jenom,
že nechtěl jsem leč složit podobu
rozdrobenou jako naše jméno.

¹⁰⁴ LISTOPAD, František. *Daleko, blízko*. Český spisovatel, Praha 1993, s. 71.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 160.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 9.

A jméno? Spí. Zvyká si do hrobu.

Vzkaz z ciziny¹⁰⁷

Při četbě jiného Listopadova textu ***Poslední báseň*** nabydeme dojmu, že báseň je něco velmi obyčejného a neokázalého, jako třeba zamést před prahem chalupy. Verše mohou mnohdy vzniknout skoro mimoděk a nenápadně, jako přirozená odezva na významné okamžiky života. Jiným pohledem lze vysvětlit básnění jako formu „úklidu“, porovnání věcí v sobě samém. Zamést před prahem chalupy je uklidit, urovnat si myšlenky, zbavit se nepotřebného a zbytečného ve svém nitru. Naše mysl a život pak pracují harmoničtěji, životadárné tekutiny a mízy se rozproudí správným směrem a dodají člověku potřebné síly a spokojenost... Tvorba je totiž též formou meditace. Poslední báseň „posledního kola“ se vrací na počátek, v domě je uklizeno, zahrada přináší plody, báseň uzrála...

Zametu před prahem chalupy

zapomenu

že není že nejsem

Voda se organizuje

Jak zralé ovoce padá báseň

Poslední báseň¹⁰⁸

Také Pavel Šrut pochybuje nad výsledkem svého psaní. Podceňuje svoji tvorbu a své básnické schopnosti (píše jen „veršíky“). Přál by si poezií více oslovit, ale zcela si nevěří. Hrozí se neúspěchu, a zároveň doufá, že se jeho verše zalíbí. Pozoruhodnou změnu významu slova po odejmutí hlásky nalezneme v závěru ukázky. Pro zajímavost – Pavel Šrut byl čtyřikrát nominován na Cenu Magnesie Litery, svou poslední nominaci roku 2009 proměnil.

¹⁰⁷ LISTOPAD, František. *Daleko, blízko*. Český spisovatel, Praha 1993, s. 9.

¹⁰⁸ LISTOPAD, František. *Final rondí*. Petrov, Brno 1992, s. 60.

Ted' jednou týdně veršík mám a nevím

Je-li osudný

Či ostudný

Bázeň¹⁰⁹

Pavel Kolmačka působí prostřednictvím své poezie velmi skromně. Svůj hlas nepovažuje za nepřeslechnutelný a výrazný jako žalmistův, ale spíš, jak se domnívá, za nenápadný, slabý, skuhravý („*Váhavě/ vydám hlas.// Ne, nejsem žalmista./ Skuhrám z mělčin.*“ ***S UBÝVÁNÍM světla***).¹¹⁰ Domnívá se, že se ve své lyrice nedokáže ponořit hlouběji, aby zachytil pečlivěji a přesněji lidskou duši. I básníci jsou nedokonalí, nepřesní, a tudíž nejistí svým projevem.

V jiné Kolmačkově básni se dočítáme o chvílích, kdy je pro básníka obtížné najít slova. Nejsou k tomu vhodné podmínky, ani vnější, ani ty uvnitř nás. Báseň tak zůstane nedokončena. Samotnou básni se však může stát den strávený o samotě v tichu nebo s dětmi, v chalupě anebo na zahradě – zdánlivě banální chvíle, i když se ji autorovi možná nezdařilo zachytit podle jeho původní představy. Dívat se oknem ven je stavem harmonie a vyrovnaní. Báseň, kterou s sebou autor „nosí“ celý den, než ji uvede v život, je už pak cosi důvěrného a osobního, co si schováme do kapsy, do bezpečí, co nejblíží k sobě.

Zaskočen samotou ted' vím, že nejde napsat

načatou báseň, kterou nosím celý den

v sobě jako tabák, dávno vyklepaný v kapsách.

Dívám se oknem ven.

Pivo je vypito, tak vařím trochu čaje¹¹¹

¹⁰⁹ ŠRUT, Pavel. *Přestupný duben*. Mladá fronta, Praha 1989, s. 29.

¹¹⁰ KOLMAČKA, Pavel. *Moře*. Triáda, Praha 2010, s. 18.

¹¹¹ KOLMAČKA, Pavel. *Viděl jsi, že jsi*. Petrov, Brno 1998, s. 14.

Verše Bohumily Grögerové mají výrazný potenciál vypovídat o údělu básníka, neboť jsou autobiografické a zračí se v nich autorčiny osobní příběhy, především geneze její oční choroby. Těmito záznamy života se závažným zdravotním problémem se autorčin projev stává osobitým a specifickým: „*Dostáváme do rukou lyrickou výpověď, básnický deník ženy, která postupně ztrácí zrak, svět se jí zahaluje mlhou a vymyká z ruky.*“¹¹²

Psaní je pro autorku životní nutností, přirozeností a vlastní realizací, i přes její hendikep a ztíženou možnost čtení a psaní. Nechce být na obtíž, psaním si dokazuje, že je soběstačná („*skládám účty jen sama sobě*“). Možná je i způsobem, jak se s útrapami vyrovnává: „*Neboť Bohumila Grögerová žila mezi slovy, napájela se jimi, rodila je, hýčkala a posílala do světa.*“¹¹³ Psaní je zde téměř dokumentem jedné lidské síly, s autentickými prožitky a emocemi. Bohumila Grögerová své záznamy zapisovala velkými tiskacími písmeny do rukopisu.

Zhasínám lampu
odkládám brýle
beru do ruky tužku a píšu
píšu po paměti velkým tiskacím písmem
slova mi diktuje ruka
jedno se hrne za druhým
jako by prchala z vězení
stránky se plní rozkoší ze psaní
nevnímám čas
Rukopis¹¹⁴

Báseň Petra Hrušky je psaná tak, aby kromě osobního vztahového dramatu evokovala i proces psaní. Autor by si přál vše dovést do zdárného konce, tedy

¹¹² FUCIMANOVÁ, Milena. *Grögerová, Bohumila: Rukopis*. Host 2009, roč. XV. č. 6, s. 62.

¹¹³ Tamtéž.

¹¹⁴ GRÖGEROVÁ, Bohumila. *Rukopis*. Pavel Mervart, Červený Kostelec 2008, s. 31.

započatou báseň, i případný rodinný konflikt – dokončit je posledním interpunkčním znaménkem v textu, a pohledem na spící ženu, jejíž paže položená ve tmě na hrudi jako by připomínala škrt za hádkou... Vždy je třeba „dobře uzavřít věci./ Projít to všechno znovu,/ kde zůstaly chyby,/ prázdná a neúplná místa,/ křivdy“. **Škrt.**¹¹⁵ Hruškův věcný, lapidární styl postrádá metafory a pohybuje se téměř na samé hranici poezie, směřuje skoro k deníkovému záznamu. Nepostrádá však určitou pokoru, porozumění, přesnost, až syrovost v zaznamenávaných příbězích. *Škrt* je symbolicky i závěrečnou básní sbírky *Darmata*.

2. 4. Intertextualita

2. 4. 1. Aluze na autory či díla

V ***Indiciích*** Ondřeje Macury nacházíme celou řadu aluzí především na domácí literární kontext. Setkáváme se např. s reminiscencí na Viktora Dyka. Ocítáme se na pobřeží Jaderského moře, které se básníkovi stalo tak osudným. Spolu s ním se procházíme po chorvatských uličkách. Zář, do níž náhle vstupuje Viktor Dyk, už je pravděpodobně z jiného světa. Taková, kterou spatřil poprvé a jež ho definitivně odloupla od pozemských starostí.

Zčernale zaklapl oči.

Viktor Dyk rozsvítil a vešel do záře,

„Tak to je moře, to skutečné moře?“

Indicie¹¹⁶

Mezi verši se pak objevují další básnické osobnosti a zmínky o jejich díle či přínosu (např. Václav Hanka a Josef Linda a jejich *Rukopisy*). Další aluze a citace zde odkazují k básnictví 19. století. Jana Sieberová upozorňuje na Macurovu „závislost na

¹¹⁵ HRUŠKA, Petr. *Darmata*. Host, Brno 2012, s. 52.

¹¹⁶ MACURA, Ondřej. *Indicie*. Klub přátel Tvaru, Praha 2007, s. 23.

romantickém a symbolistně-dekadentním básnictví a mimořádně silná ironizující sebereflexe hraničící nezřídka s tím nejčernějším humorem (s tím pak souvisí i podobně iluzí prostý pohled na osobu básníka a na samotný proces psaní). Macura jako by ve svých básních neustále balancoval mezi textovou a metatextovou rovinou sdělení“.¹¹⁷ tj. schopnost skeptického pohledu na vlastní text, umění „shodit“ sám sebe. Indicie v autorově lyrice čerpající z historie od středověku k současnosti s sebou nesou též využívání archaismů. Miroslav Chocholatý poukazuje na postmoderní pojetí Macurovy sbírky na základě střídání žánrů, poetik i rytmu.¹¹⁸

Rovněž tento autor věří na dna poezie. Na to, co odhalí, k čemu dojdou. Dna „tak sladká, pokrytá dlažbou z pláství,/ kde zšedlý, příšerný slízáváš pochmurnou úrodu. **Indicie**“.¹¹⁹ Je podle autora rovněž poezie způsobem, jak nabýt zkušenost a dojít k poznání?

Text Zbyňka Hejdy pro mě zůstal svým způsobem záhadný, neboť se mi nepodařilo prohlédnout všechny básnické osobnosti, o nichž vypráví. Své vzory nazývá „bohy“ a jejich „onen život“ zasazuje do pekla „za odměnu“. Nikoli tedy proto, že by jejich pozemské počínání snad bylo nepřiměřené, ale naopak proto, že v oblasti tvorby nebyli „poslušní“, nezůstávali nevšímavými k lidské duši a nebáli se téma otevřít a rozebrat do jeho hloubky, mnohdy bolavé, ošklivé, až děsné. Patří sem Mácha, Gellner, Holan tam dokonce sám „ještě daemony děsí“. Kdo je však Hejdovi „knížetem české poezie a přilehlého okolí“, který „vesele blábolí na nebesích“? **Mácha je v pekle.**¹²⁰ Tato charakteristika vyznívá poněkud ironicky, domněnku, že by zmíněným básníkem mohl být snad nějaký autor, jenž se mohl společenským či politickým způsobem zprofanovat, stal se poplatným určité ideji z různých, nejspíše osobních důvodů... Nepodařilo se mi najít ani žádný zdroj, jenž by naznačoval, že by ze strany Hejdy pramenila vůči nějakému literátovi kritika, a tedy koho se mohly jeho verše týkat. Proč však „kníže“ na rozdíl od výše uvedených básníků jako záměrný antipod „trůní“ na nebesích?

Za opakovanou zmínku stojí lexikum „daemon“, jehož archaický pravopis dodává svému významu ještě větší váhu a děs... Hejda ve svých textech sbírky *Valse*

¹¹⁷ SIEBEROVÁ, Jana. *Vyleštit sklo – roztříštit poezii*. Psí víno, č. 65, 2013, roč. XVII, s. 89–90.

¹¹⁸ CHOCHOLATÝ, Miroslav. *Dvojí zastavení nad edicí Tvar*. Weles, č. 32–33, s. 213–215.

¹¹⁹ MACURA, Ondřej. *Indicie*. Klub přátel Tvaru, Praha 2007, s. 43.

¹²⁰ HEJDA, Zbyněk. *Valse melancolique*. Petrov, Brno 1995, s. 23.

Melancolique připomíná ještě další své literární přátele a známé, ve sbírce nalezneme aluze na básníky Karla Hynka Máchu, Františka Gellnera, Jakuba Demla, Ivana Blatného.

V básni ***Básníkově město*** Radka Fridricha nenalezneme nikde jméno Karla Hynka Máchy, tušíme ho však např. z připomenutí Litoměřic, kde v domě Na Vikárce bydlel a také zemřel. Máchovo dílo i život nám může evokovat také tajemný erotický motiv, pečlivě popisovaný v úvodu básně. Mácha je zde Fridrichem titulován jako první prokletý básník a postaven tak do řady nonkonformních francouzských vydědenců poslední třetiny 19. stol. Mácha jejich plejádu nejspíš započal – svou zálibou hledat krásu v ošklivosti, psát i o dosud tabuizovaných tématech ... Mezi máchovskými protiklady v moderním duchu nacházíme kontrast bílé a černé či renesanční dům a erotiku v jeho interiéru. Text je pozoruhodný rovněž básnickými epitety („*tiše křivé uličky*“).

V renesančním domě leží bílá žena v černé podprsence.

Dívá se na mne, hladí mě, líbá. Potom se svléká,
vyholená po celém těle.

Bojím se jejího hladkého těla, ale podléhám.

V tiše křivých uličkách se prochází první
prokletý básník.

Básníkově město¹²¹

Domnívám se, že i sbírka Milana Děžinského *Slovník noci* je vlastně uměleckou aluzí na témata romantických básníků, jmenovitě K. H. Máchy. Básním totiž dominují motivy, jež Máchův ***Máj*** připomínají, respektive k němu nepřímo odkazují: tma, měsíc, hvězdy, světlo, ale také žena, tělo a intimita. Ve všech básních prvního oddílu se střídají

¹²¹ *Cestou: básnický almanach Welesu*. Weles, Brno 2003, s. 63.

slova obsahující libozvučné „l“ a nelibozvučné „ř“, „r“, rovněž společné pro poetiku *Máje...*¹²²

Místu pobytu Viktora Dyka v době prázdnin je věnována báseň *Hostinec Návarov* Jiřího Kotena. Autor se v návarovském hostinci U Koldovských na svých výletech okolo Vysokého pravidelně ubytoval. ... Po počátečním ovlivnění anarchistickými buřiči autor inklinoval k vlastenecky laděné poezii. Za 1. světové války byl za účast v protirakouském odboji i za svou literární činnost vězněn. Po vzniku ČSR pracoval v pravicové národně demokratické straně. Možná v té době básníka Dyka sužovaly osobní problémy, které mu nedovolily plně se soustředit a tvořit...

V hostinci o parlamentních prázdninách

básník nepíše. Dnes vůbec nic.

Roletu v okně od rána nevytáh.

Leda večer naškrábe pár pohlednic...

*Hostinec Návarov*¹²³

Verše Miroslava Vepřeka nás zvou do moravských měst s poutavými památkami a tradicemi, i do tichých, nenápadných vesnic jako je třeba obec Jeseník nad Odrou, jež ve stejnojmenné básni autorovi evokuje Petra Bezruče. Osobnost slezského básníka a barda si zde připomeneme prostřednictvím aluzí pooderského prostředí, ve kterém Bezruč během života pobýval, a rovněž míst, jimiž se někdy ubíral. Je otázkou, zda *stvořitelem* ve své básni Miroslav Vepřek míní právě autora Slezských písní, nebo (s vědomím jisté pokory i pýchy) kohosi, kdo vytvořil řeky, kopce, podzim, poezii...

Podzim prošel Moravskou bránou

a posílá po řece

útržky Slezských písní.

¹²² DĚŽINSKÝ, Milan. *Slovník noci*. Host, Brno 2003, s. 18.

¹²³ KOTEN, Jiří. *Aby dům*. Host, Brno 2005, s. 48.

Slova stvořitelova.

Jeseník nad Odrou¹²⁴

Rovněž v básni ***Jistebník*** se dočítáme, že „nad dědinou i rybníkem/ letěly Bezručovy střevíce“. ***Jistebník***.¹²⁵ Do této obce docházel opavský rodák Bezruč besedovat se svými přáteli a po básníkovi je pojmenován i místní rybník.

Jirousův lyrický text ***PADÁ PADÁ PADÁ***, dedikovaný Jiřímu Wolkerovi, nese ve svém názvu slova prvního verše Wolkerovy básně ***Podzim***. Ten patří k básnickovým juveniliím a Jirous zde možná naráží na jeho chlapeckou naivitu a bezbřehou důvěru vůči světu. Svědčí o tom také jeho slova: „*Wolkera si vážím, to byl takovej dost nešťastnej básník, přestože ty balady sou nechci říct sračky, ale on umřel tak strašně mladej, že víme hovno, co by napsal, kdyby žil dýl.*“¹²⁶ Pro Jirousův jazyk je příznačná nespisovná čeština, mnohdy až nepochopitelně balancuje mezi různými póly češtiny, vedle sebe pak stojí např. archaismy, vulgarismy.

Když nevyděláš si

na svým řemesle

ze sesle spadneš

na hubu

Když ostudu uděláš

svýmu řemeslu

když podkovu neumíš vykovat

vždycky z dálky od hřbitova

ozve se

¹²⁴ VEPŘEK, Miroslav. *Moravský ZeMěPis*, [online, 25. 12. 2015], dostupné z: <http://www.nakladatelstvi-barbara.cz/products/moravsky-zemepis-miroslav-veprek/>.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ HRUŠKA, Petr. *Ivan M. Jirous: Rozhovor poetický*, Host, č. 7, 1999, roč. XV, s. 35–38.

Ach!

PADÁ PADÁ PADÁ¹²⁷

Bogdan Trojak připsal a věnoval svůj text Vítu Slívovi, který ovlivnil tvorbu skupiny kolem časopisu *Weles*, k níž Trojak patřil. V básni jsou přítomny motivy blízké Slívově poetice – vzpomínky, tradice, rodina, rodný kraj a víra. Narážku na básníkovo příjmení můžeme objevit v první a poslední sloce. Trojak naráží na tematiku Slívovy poezie, která se vrací k dětství, rodičům, rodnému domu. Zjišťujeme, že mnohá příkoří z dětství si stále pamatujeme i jako dospělí. V eufemismu závěrečných dvou veršů Víta Slívy Trojak odhaluje životní „pecky“ – bolesti a traumata, která autor ztěžka odkrývá sobě i čtenáři a s nimiž se snaží vyrovnat ještě ve svém zralém věku.

K nebi se vznášejí spíže, plné sklepy,
v sklenicích s ovocem jádérka se štěpí
a v tobě pukají pecky slív,
které jsi v dětství nevypliv.

Karpatské requiem¹²⁸

V Typltově textu ***Rajmova skála*** najdeme autorovy ryze subjektivní asociace, které ve čtenáři probouzejí dojem tryskajícího gejziru fantazie a inspirace, což může být v Typltově pojetí právě samotná poezie. Rajmova skála je místo spojené se jménem předčasně zesnulého spisovatele Josefa Kocourka, o jehož život a dílo se básník zajímal.¹²⁹ Objevuje se zde motiv zničení vlastního díla, a zároveň Typlt vyslovuje své nesympatie vůči tradiční formě básnění.

Josef Kocourek byl velmi složitá postava české literatury, žijící bohémským životem a inklinující k expresionismu. V sedmnácti letech spálil rukopisy svých deníků,

¹²⁷ HRUŠKA, Petr. *Ivan M. Jirous: Rozhovor poetický*, Host, č. 7, 1999, roč. XV, s. 35–38.

¹²⁸ TROJAK, Bogdan. *Jezernice*. Větrné mlýny, Brno 2001, s. 121.

¹²⁹ Básník Josef Kocourek byl stejně jako Jaromír Typlt rodákem z Nové Paky. Viz např. *Životopis Josefa Kocourka* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: <http://www.typlt.cz/ecrits/paka/kocourek-ondracek/>. Osobností J. Kocourka se zabýval též olomoucký pedagog a literární historik Jiří Skalička.

románů a dramát, ze zachovaného díla připomeňme např. novely *Srdce* či *Žena*. Zemřel na tuberkulózu ve věku pouhých dvaceti čtyř let.

Poezii Typtovým pohledem vnímáme jako nezadržitelný, neukočírovatelný, nevyzpytatelný příliv energie. A básníci touží prezentovat svá živá díla, ne epitafy. Chtějí být u toho, když je příznivci poezie čtou. Básníci, vedeni Typltem, si přejí, aby poezie žila v tom nejširším smyslu slova. Pozoruhodné přívlastky v genitivu dodávají textu gradaci i patos.

A vůbec nejvýše
odkud básníci touží diktovat své epitafy
se rozvířený popel stal úšklebkem
jízlivostí sfér které zjiskřují slova
výměnou za osud

Rajmova skála¹³⁰

Cesta do Brna evokuje Renatě Putzlacher vzpomínku na básníka Ivana Blatného, již uvádí citátem ze sbírky *Melancholické procházky*. Autorčiny verše připomínají, jak velkou, a současně bolestnou inspirací pro psaní může být trápení, negativní prožitek, nemoc. Bolest a jistá odlišnost, výjimečnost Ivana Blatného a jeho pozdějších exilových veršů, je v básni Putzlacher patrná („*Čím hůř, tím lépe*“). V básni vnímáme úctu k autorovi, pozastavíme se nad jeho nelehkým osudem, i upřímným projevem v pozdějším díle, poznamenaném vážnou chorobou. Připomeneme si příběh, v němž ošetřovatelka v psychiatrické léčebně Frances Meachamová zachránila Blatného záznamy a kopie jeho veršů zaslala manželům Škvoreckým do torontského nakladatelství Sixty-Eight Publishers. Výsledkem byla kniha *Stará bydliště* (1979, v Československu 1992), která se pro čtenáře stala velkým překvapením.

Při četbě básně si uvědomujeme, že poezie vyzrává zkušenostmi autora, i čtenáře. Renata Putzlacher, česko-polská básnířka žijící v Brně, čtenáři představuje

¹³⁰ TYPLT, Jaromír. *Ztracené peklo: Dryjáky z magmatu a černé žluči (1988–1992)*. Český spisovatel, Praha 1994, s. 68.

básníka Ivana Blatného, uzavřeného již ve své nemoci, v jakémisi zvláštním čtvrtém rozměru jiného světa, kdy je možno člověka spatřit, ale nelze s ním komunikovat... Blatný, pacient, avšak stále básník, se vzpomínkami na domov, propiskou v ruce, s věčnou vášní pro cigarety, cestující svým nejednoduchým vnitřním vesmírem, už nikam nespěchá.

Osamocený, odstaven od všech vlaků
na britském ostrově. Znehybněn v nepřilíš
padnoucí kazajce v jistém penzionu.
Nad sešitem zachráněným pečlivou
ošetřovatelkou. Vybaven propisovací tužkou,
cigaretami a čajem přes dvanáct roků
přenášel čtvrtý rozměr na papír.

*Lépe později než příliš brzy*¹³¹

Mnoho intertextuálních citátů a reminiscencí nalezneme v poezii Radka Malého. Jeho poezie je mnohvrstevnatá, citace čerpají z literárních děl, písní, životních příběhů různých umělců, rovněž často reprodukuje Bibli. Radek Malý je také překladatelem německých expresionistických básníků, i proto mnohé z odkazů patří právě jim. Z českých autorů básník cituje především autory z generace buřičů – Františka Gellnera, Viktora Dyka, Karla Tomana. Zmíněn je například Fráňa Šrámek ve verši, jenž odkazuje na Šrámkovo drama *Měsíc nad řekou*: „*A Měsíc? Visí nad řekou.*“ *Zafičel severák.*¹³²

Odkazy ke konkrétním uměleckým dílům můžeme objevit např. v básni *Krysař*, jež vychází ze staroněmecké pověsti. Transylvánie – dnešní Rumunsko („*Ach kudy do Země sedmihradské?*“) ¹³³ je zde zaslíbenou zemí hojnosti a klidu. Františka Halase „potkáváme“ v básni Radka Malého *Kam složí hlavu kdo bezhlavě bloudí* ve verši

¹³¹ *Cestou: básnický almanach Welesu*. Weles, Brno 2003, s. 128.

¹³² MALÝ, Radek. *Větrní (Zcestné verše)*. Petrov, Brno 2005, s. 74.

¹³³ MALÝ, Radek. *Vraní zpěvy*. Petrov, Brno 2002, s. 134.

„*František Halas otáčí se v hrobě*“,¹³⁴ a také na s. 28 v odkazu na Halasovo dílo: „*Staré ženy nastavují staré tváře slunci/ spokojené s důchodem/ Ach ne jak za Halase. „Čas dospěl k vodce.*“¹³⁵ Konotace na básnickou skladbu Františka Halase *Já se tam vrátím* objevíme v závěru básně *Au revoir*.¹³⁶ Vedle Halasova díla zde autor uvádí jméno Arthura Rimbauda. Osobnost tohoto francouzského prokletého básníka využil Malý rovněž ve svém textu *Opilé stromy vrávorají v parku*,¹³⁷ v němž nacházíme aluzi na Rimbaudovu báseň *Opilý koráb*.

Ve verších *Ožralou Prahou potáčí se Bondy*¹³⁸ se nesetkáváme jen s českým undergroundovým básníkem a bohémem, ale i s dvojicí uměleckých i životních přátel Rimbaud a Verlaine, kteří kromě svého rodného města společně pobývali také v Londýně. Kromě procházek Prahou, Londýnem a Paříží čtenáři Radek Malý nabídne ještě cestu do další evropské metropole; prostřednictvím aluzí na film *Nebe nad Berlínem* režiséra Wima Wenderse z roku 1987 a na knihu Jaroslava Rudiše vydanou o patnáct let později *Nebe pod Berlínem* („*a červené je nebe nad Berlínem*“ . *Berlin*).¹³⁹ V názvu sbírky si nelze nevšimnout souvislosti nejen s básníkovým příjmením, ale také s titulem Antoina de Saint-Exupéryho *Malý princ* (báseň *Otázky, odpovědi*).¹⁴⁰

2. 4. 2. Citace a parafráze

Ivan M. Jirous připisuje své verše *MÁG* Bohumile Grögerové, vliv příznačné autorčiny pokory i vnitřní síly je zde patrná („*Pane!/ prosím Tě/ čehokoli mě zbav/ jenom nechej mi něhu/ nezbav mě něhy.*“ *MÁG*).¹⁴¹ V básni pak kromě známých motivů a narážky na původní fonetický přepis názvu nacházíme také citace z Máchovy skladby, i připomínku básníkovy milé Eleonory Šomkové. Na rozdíl od obrozenického *Máje* se však ocitáme v mrazivém prosincovém dni. Na zvláštní dvojakost (doslovná citace Máchových veršů) zde poukazuje Jan Štolba: „*Sbratřil se s Máchovou magickou litaní*

¹³⁴ MALÝ, Radek. *Větrní (Zcestné verše)*. Petrov, Brno 2005, s. 15.

¹³⁵ Tamtéž, s. 28.

¹³⁶ Tamtéž, s. 41.

¹³⁷ Tamtéž, s. 90.

¹³⁸ MALÝ, Radek: *Malá tma*. Host, Brno 2008, s. 36.

¹³⁹ Tamtéž, s. 29.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 61.

¹⁴¹ JIROUS, Ivan M. *Magorova summa*. Torst, Praha 2007, s. 123.

– či se snad její genialitě ironicky vydal všanc? Ukryl se v Máchových slovech – či naopak pasáž zaclonil svým vlastním tělem, jakoby v ochranném gestu? “¹⁴²

Odrazem bělostného sněhu
ozářené máry
plynuly tiše
v rukou
nebes modravých
a smutný vězeň takto mluvil k nim
MÁG¹⁴³

Následný věžňův monolog je doslovnou citací Vilémova monologu v z Máchovy básně **Máj**. Do jiné významové roviny pak zavádí motiv bílé, připomínané odstínem čerstvého sněhu. Čistou bílou rozbije motiv rudé krve v závěru básně, narážka na básníkovu rebelii, či snad motiv jeho nekompromisních vztahů. Poslední verš obsahuje nejen jméno milenců Lori a Hynka, ale rovněž variaci na Máchovo příjmení: „*Hynkova Lori/ kalhotky zakrvácené/ v Labi máchá.*“

Typltova báseň **Hrabětea**, připsaná Vladimíru Mišíkovi (Vladimír Mišík zhudebnil některé texty Václava Hraběte, např. **Variace na renesanční téma**. Viz LP *Pár tónů, které přebývají* autorů Václav Hrabě, Miroslav Kovářík, Vladimír Mišík a Etc, 1989), nás několika indiciemi navádí k tragicky zesnulému básníkovi Václavu Hrabětovi, který se ve své tvorbě inspiroval jazzem a beatnickou poezií. Mezi metaforami nacházíme aluzi na sbírku *Kvílení* Allena Ginsberga a beatníkův pobyt v Praze na studentském Majáles 1965 (ve stejném roce, kdy zemřel Václav Hrabě), i zmíněnou reminiscenci na Hrabětovu údajnou otravu svítiplynem.

ale všechno to

¹⁴² ŠTOLBA, Jan. *Nedopadající džbán: úvahy o básních a poezii*. Torst, Praha 2006, s. 186.

¹⁴³ JIROUS, Ivan M. *Magorova summa*. Torst, Praha 2007, s. 123.

co kvůli tomu v oné nespoutaně improvizující

chvíli

podivně vonící svítiplynem

zůstalo bez povšimnutí:

pohozená láhev piva plná očí

beatnik co u letištních hajzlů vyloudil

na zenovém mistru kóan „zpod krále Majáles

vytlučeš nad čím vřešťan už dávno kvílel“

Hrabětea¹⁴⁴

Pozoruhodné jsou tituly básní oddílu *Procitající Teurgos*, jež připomínají názvem, patosem a výpravností starořecká díla (*Instinktea*, *Knížetea*, *Erotea*). První dva Typltovy verše přímo odkazují k básni Václava Hraběte *Reduta Blues* ze sbírky *Blues pro bláznivou holku*.¹⁴⁵

Republika má tolik básníků v oběhu

Je tolik tramvají které mizí za rohem

a zrcadel které jí budou lhát

/proč jen říkal že mu mé nahé tělo

chutná po sporáku a Ginsbergovi?/

Hrabětea¹⁴⁶

Motiv bezručovský, mísený s beatnickou poezií, nalezneme v Motýlově sbírce *Šílený Fridrich*. Setkáváme se s postavou Fridricha, tak trochu podivína, prost'áčka i

¹⁴⁴ TYPLT, Jaromír. *Ztracené peklo: Dryjáky z magmatu a černé žluči (1988–1992)*. Český spisovatel, Praha 1994, s. 43.

¹⁴⁵ HRABĚ, Václav. *Blues pro bláznivou holku a jiné básně*. Labyrint, Praha 1999.

¹⁴⁶ TYPLT, Jaromír. *Ztracené peklo: Dryjáky z magmatu a černé žluči (1988–1992)*. Český spisovatel, Praha 1994, s. 43.

proroka. Jsou zde témata vzpomínek, do textu vstupuje i básníkův subjekt, jenž se stylizuje právě do této mytické ostravské legendy. Prostřednictvím civilního jazyka Petr Motýl přibližuje každodenní realitu ostravských regionů, syrovou „krásku“ dělnických čtvrtí, „zaplivaných“ hospod, kouzlo pivních hovorů mezi „chlapy“. A v jedné z básní se setkáváme rovněž s přímým odkazem na *Maryčku Magdonovou*¹⁴⁷ („v bartovské harendě i harendách jiných/ Fridrich v podobě vlka vstupoval“. *Ondráš Magdonem podpírany*).¹⁴⁸

Jiným dílem, k němuž nás navádí básnický text, je Saint- Exupéryho *Malý princ* v již zmíněných verších Radka Malého. V básni *Otázky, odpovědi* se mezi slokami několikrát opakuje „Kde je beránek?“ a báseň končí přímým citátem z *Malého prince*. V závěru nás překvapí téměř symbolické připodobnění Kristova utrpení:

Na křižovatce přivázaný k tyči

Na nebi, jen tak, nahatý a křičí

Na stromě, trčí, plný vran a ran

Na loži v růži, trny rozedrán

nakresli mi beránka

*Otázky, odpovědi*¹⁴⁹

S halasovským motivem se potkáme v básni *Sépie*,¹⁵⁰ jež je uvozena citací ze stejnojmenné básně. I zde lyrický subjekt tak trochu závidí sépii, která může na chvíli splynout s mořem, ztratit se v něm a skrýt před nebezpečím...

Citaci nalezneme v básni *Do trsu aster tristně poprchává*:¹⁵¹ verš „Všichni mi lhali“, jež nám konotuje Gellnerovu stejnojmennou báseň ze sbírky *Radosti života*, se

¹⁴⁷ BEZRUČ, Petr. *Slezské písně*. Knihtiskárna a nakladatelství Pokorný a spol., Brno 1946.

¹⁴⁸ MOTÝL, Petr. *Šílený Fridrich*. Mladá fronta, Praha 1992, s. 14.

¹⁴⁹ MALÝ, Radek: *Malá tma*. Host, Brno 2008, s. 61.

¹⁵⁰ MALÝ, Radek. *Vraní zpěvy*. Petrov, Brno 2002, s. 137.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 128.

opakuje na konci každé ze tří strof, pokaždé drobně pozměněný a v závěru graduje zklamáním a rezignací („*Všichni mi lhali. Nejvíc lhal jsem já sám*“). Úvodní verše považuji za příklad zdařilé eufonie shluku souhlásek tr: „*Do trsu aster tristně poprchává./ Trapnou to tryznu rok si vystrojil.*“ Pozoruhodná je forma tří čtyřveršových strof s obkročným rýmem.

Básniřka Marcela Pátková-Linhartová vede důvěrný dialog se svým milencem, kde zazní citace z básně Karla Šiktance *Heinovské noci*, avšak zbavena své naléhavosti sociopolitické, dané lety svého vzniku. Do textu autorky je komponována spíš ve smyslu něžnosti: „*hřebínku v závěji, zahraju/ na tebe.../ mlč, napíšeme Šiktancovi –/ jistěže žije – spolu mu napíšem, ano?*“ *Tiše*.¹⁵² Tuto souvislost můžeme chápat jako připomínka konkrétního oblíbeného básníka, anebo obecněji – poezie je rovněž intimní součástí života, tak jako vztah či fyzické sblížení.

2. 4. 3. Reminiscence

Přestože datací svého vzniku sbírka *Stará bydliště* Ivana Blatného nepatří do období námi vymezeného (1. vydání roku 1979 v Torontu péčí Antonína Brouska), její české vydání uvádí až rok 1991. Ve sbírce nalezneme vzpomínky na dětství, na místa, která autorovi utkvěla v paměti, na „stará bydliště“ – brněnskou metropoli se všemi přáteli i uměleckými aktivitami, ale také stesk po minulosti a bolavá samota.

Ráda bych připomněla dvě Blatného básnické reminiscence z uvedené sbírky: první na setkání s Vítězslavem Nezvalem. Není sice hlavním tématem básně, ale genius loci čtenáře ohromí. Nacházíme se v Brně první poloviny 20. století („stará bydliště“), v restauraci U Rosničky, jež bývala výletním podnikem, cílem vycházek místních i přespolních z okolí Brna. O něco dál, v Žabovřeskách, se Blatný s Nezvalem chodívali koupat do bazénu... Blatného ukázkou uzavírá svérázná charakteristika Nezvalovy robustní postavy.

Moje babička sedí U Rosničky

O kousek dál

¹⁵² PÁTKOVÁ-LINHARTOVÁ, Marcela. *Bylas u toho*. Host, Brno 2006, s. 42.

koupávali jsme se s Nezvalem

vypadal jako malý slon...

*Vilému Bräunerovi*¹⁵³

Reminiscence osobnosti a pseudonymů Blatného přítele Jiřího Ortena pramení opět ze vzpomínek na město Brno a pole plná ohnice v jeho okolí. V básni dominuje smutek, že se dávná léta, setkání a jakási životní plnost a bezstarostnost už nikdy nevrátí, zůstává smutek, marné čekání na návštěvu a obavy z opuštěnosti. Jiří Orten a s ním i Karel Jílek a Jiří Jakub v jedné osobě, navždy odešli, vstoupili do řeky zapomnění.

Setkáváme se s obkročným rýmem v první strofě, ve druhé je vystřídán sdruženým.

Když chladné větry, kolébající
osení, listí, haluze a trávu,
čechrají v Židenicích vodu splavu,
za Olomouckou v polích kvete ohnice.

Ohnice kvete, smutný světe,
Orten a Jakub pijí z Léthé,
nikdy se neshledáme, žel.
A Jílek na nás zapomněl.

*Máj V*¹⁵⁴

Sbírka *Stará bydliště* je výjimečná právě tím, jak intenzivně se její autor prostřednictvím vzpomínek navrácí do minulosti. Mnohá jména ve verších znamenají

¹⁵³ BLATNÝ, Ivan. *Stará bydliště*. Petrov, Brno 1992, s. 88.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 59.

někdejší Blatného kamarády a souputníky, s nimiž se potkával nejen v Brně a okolí. Do třetice si dovolím uvést báseň **Skupina 42**, formálně vystavěnou (tak jako mnoho dalších textů ve sbírce) do sonetu a plnou melancholie z dávno ztracených let. Vystupují zde umělci literární, dramatictí i výtvarní, působící v Praze – Karel Teige, Jindřich Chaloupecký, Toyen, Kamil Lhoták, Jaroslav Kvapil. Přátelé čtou francouzskou surrealistickou revui *Minotaure*, Praha je otevřená novým směrům, a Prévertova Paříž neuvěřitelně blízko.

Pozdrav Ludvíku Kunderovi prostřednictvím své dedikované básně zasílá Vít Slíva. Z jeho slov je patrná úcta a obdiv k básnickému souputníkovi. V prvním verši vnímáme i narážku na dalšího umělce, jehož dílu zasvětil Kundera své studium – Františka Halase. Oba básníci Halas i Kundera odpočívají na kunštátském městském hřbitově. Vít Slíva prostřednictvím synekdochy zastupuje milovaný „starý Hradec“. Zdánlivě nesmyslně, nezvykle, působí metaforické spojení „slyšet odlévat básně“ – tvořit s takovou samozřejmostí, jako třeba uhostit někoho dobrým čajem.

Kunštáte, zdravím tě halasně,
já starý Hradec. Slyším i na dálku,
co si to odléváš za básně:
z bílé konvice do šálků.
— — — !¹⁵⁵

Na úmrtí Violy Fischerové je báseň Terezy Riedlbauchové, která se tak vyznává z přátelského vztahu ke kolegyni básnířce, po jejíž smrti už „jenom sním o tvém domku na vinici“. Jsou oním vysněným domkem Violina nesplněná životní přání? Riedlbauchová připomíná příběhy, zdánlivě drobné a obyčejné, které bývaly pro Violu Fischerovou inspirací v básnické tvorbě. Ubíraly se mnohdy cestami bolesti, nemoci, nespravedlnosti, nečekaného umírání a byla pro ně příznačná autorčina účast, pochopení, ale také síla, s jakou se sama vyrovnávala se ztrátou svých blízkých. Ve své

¹⁵⁵ SLÍVA, Vít. *Boudní muzika: ze sbírek a rukopisů*. Host, Brno 2006, s. 80.

poezii se odvažuje dotknout velmi osobních bolestí, básnicky je pojmenovat a okleštit se přitom od klišé a patosu. I tragédie jsou součástí lidského života, a tedy také poezie.

Básně Violy Fischerové pro básnířku Terezu Riedlbauchovou možná znamenají cestu k jinému způsobu, jak uchopit a napsat báseň; jde o záznam bolestně prožitého směřující hluboko do nitra a odsud z obrovského přetlaku proudící zase ven. Anafora autorčina jména evokuje přátelský vztah obou básnířek.

Myslela jsem, že už neumím psát, Violo,
ale tvoje mrtvá ruka mi znova otevřela
dvířka do zapovězených míst.

*Na úmrtí Violy Fischerové*¹⁵⁶

Kampa 15. srpna 2002 Víta Slívy je dedikována Vladimíru Holanovi.

Představuje další osobnost, již Vít Slíva vyjadřuje své uznání, i souznění nejen v poezii, naráží zde totiž na Holanovu báseň s názvem *Poslední*.¹⁵⁷ Doba, kterou Vladimír Holan strávil na Kampě, patřila v jeho básnické tvorbě k nejplodnějším. Vznikly zde například sbírka skladeb *Bolest* nebo báseň *Noc s Hamletem*. Deprimující však pro básníka bylo, že nic z toho nemohl vydat knižně. Po smrti své milované dcery Kateřiny roku 1977 Vladimír Holan přestává tvořit.

Navrátil ses, zničit
báseň poslední:

ke stropu se vztyčit –
a rozvalit své zdi.

Kampa 15. srpna 2002¹⁵⁸

¹⁵⁶ RIEDLBAUCHOVÁ, Tereza. *Pařížský deník*. Kniha Zlín, Zlín 2013, s. 15.

¹⁵⁷ HOLAN, Vladimír. *Lamento*. Paseka, Praha 2000.

¹⁵⁸ SLÍVA, Vít. *Návrší*. Host, Brno 2014, s. 32.

Domnívám se, že lyrickým subjektem v textu *CELOU VĚČNOST*¹⁵⁹ autora Karla Šiktance je právě osoba básníková. Je jím mladý muž s hlasitě tlukoucím srdcem – možná samotný básník před několika lety, nezkušený... A čas plyne – nastává obřad první trávy, otvírání lesa. I literatura se mění, připomeneme si Karla Havlíčka Borovského prostřednictvím Brixenu, a záhy čtenář Šiktancovy básně přeskočí k Jiřímu Kolářovi a Ivanu Blatnému, jež spojoval umělecký program Skupiny 42. A spějeme ještě dále; spisovatel dozrává a stárne, prochází iniciačními momenty a tak jako každý zažívá „*pláč dospělého muže*“.

Verš Šiktancova textu je volný, nepravidelný, graficky i jazykově mnohohvrstevnatý: najdeme v něm řečnické otázky, vzrušená zvolání, aposiopezi, doplňující sdělení v závorkách. I přes především básnický jazyk s množstvím metafor a epitet (*bledě sličný rukopis, svícný čas, běloby zahrad, slaměnková sut*) chápeme autorův projev jako velmi civilní, místy se blížící téměř k prozaickému stylu, s častými hovorovými tvary („*jak mlčky rozbaluje svůj tvrdý cukrátko*“). Oxymorón čteme ve verši „*gigantická miniatura něhy*“.

¹⁵⁹ ŠIKTANC, Karel. *Zimoviště*. Karolinum, Praha 2003, s. 51.

Závěr

Ve své práci jsem se zaměřila na evidenci textů, které nějakým způsobem reflektují poezii, básnickou tvorbu nebo vazbu k osobě či dílu jiného autora. Studium jsem specifikovala na období od roku 1989 do současnosti.

Největší úskalí pro mě představovalo obsáhnout dostačujícím způsobem významné autory a jejich zásadní sbírky. S každou další čtenářskou zkušeností jsem si uvědomovala své vlastní limity, jež provázejí moji práci. Tedy kolika jmen a textů se nemohu z časových a praktických důvodů „dotknout“, ačkoli by jejich četba rozhodně stála za pozornost. I přes zúžení monitorovaného období je studijní materiál natolik nesčetný a košatý, že by bylo vhodné rozbor ještě dále specifikovat, ať už časově, či tematickým zaměřením a stylem autora, anebo jiným vhodným vymezením.

Četba poezie pro mě nicméně znamenala zajímavé, obohacující a vpravdě poetické období, díky němuž jsem se seznámila s cennými texty, a v některých případech jsem měla dokonce příležitost setkat se s autory osobně či korespondenční cestou. Mnohé jejich postřehy mi pomohly orientovat se v možnostech básnické interpretace. Za všechny si dovoluji citovat názor básničky Wandy Heinrichové: *Pro autora je vždy zajímavé, jak jsou jeho texty přečteny, co si při nich čtenáři představují, jak je interpretují. Špatné čtení vlastně neexistuje, jak víte, autor míní, něco zamýšlí, ale důležité je jen to, co dostane do textu, text si žije vlastním životem v hlavě každého čtenáře.*

Určité mé nejistoty a obavy z případné dezinterpretace textu rozptýlil také Ondřej Macura: *...text k Vám prostě takovým způsobem promlouvá, a pokud můžete své porozumění opřít o argumentaci, nikdo Vám nemůže nic vyčíst – a už vůbec ne to, že nevidíte do autorovy hlavy. Čtení není telepatie.*

Interpretací konkrétního básnického díla rozumíme jeho výklad, vysvětlení tak, jak se dotklo naší osobnosti, toužíme po tom porozumět uměleckému smyslu básně, i jakémusi skrytému gestu, které pro nás může ten který text zachovat jako neopakovatelný a úžasný. Specifičností básnického textu je jeho snaha zachytit „nepostižitelné“. Básník podle své nálady váží slova, jež by nejlépe vyjádřila jeho záměr. To, co nesdělí slovy, čtenář možná ani nezachytí. V takovém textu se odrážejí zkušenosti, i mnohé stránky autorovy osobnosti.

Podle převládajícího pohledu jsem zcela subjektivně rozlišila čtyři směry zařazení textů, které se však mohou překrývat: Básně o poezii, Poezie o básníkovi,

Soudy o vlastní básnické tvorbě, Intertextualita. Zde jsem dále uvažovala nad specializací textů na tři podskupiny – Aluze na autory či díla, Citace a parafráze, Reminiscence.

Rozlišili jsme motivickou analýzu, jejíž náplní je postihnout tematický základ, těžiště subjektivního dění básně. Následující formální analýza hodnotí jazykové a umělecké složky textu. Zkoumali jsme, zda je báseň pozoruhodná charakteristikou verše či uplatněním trópů, rovněž i jakého lexika autor v textu užívá.

Domnívám se, že v námi sledovaném období lze zachytit mnohost pohledů a zároveň osobitost v projevu. Básníci jsou otevřenější, současně však velmi subjektivní a důvěrní ve svém sdělení. V tématech nezůstávají tabu, odkrývá se široká škála pocitů, třeba i velmi osobitých a nezvyklých, uvolňují se témata, která by dříve z různých důvodů zachycena nebývala, mnohdy až nějakým způsobem vybočující z konvencí, či sdělení, mající charakter jakéhosi vzdoru, provokace, nebo naopak vyznání důvěrná, pramenící z nedostatku jiných možností vypořádat se s nějakou komplikací. Samotný básnický subjekt zde hraje významnou roli, je totiž obnažen v celé své upřímnosti a výjimečnosti. Básník mnohdy volí slovník deklasovaného individua, nešetří vulgarismy, překračuje pomyslné hranice mezi normou a extrémem.

Zajímavým zjištěním v tematické oblasti byla četnost určitých motivů v různých básních (bližší rozbor a bibliografické údaje najdeme výše v textu). Nejvíce mě oslovil motiv „dna“ básně či poezie, jenž se vyskytuje např. ve verších „*Mnoho jsme zažili v představách/... /Poslední převozník stažený vírem ke dnu*“ Kateřiny Rudčenkové, „*nedoberné dno poesie*“ Ivana Diviše, „*dno poezie*“ nalezneme také u Ondřeje Macury. O tom, že „*dno je zmapováno*“, čteme v básni Radka Malého, zatímco u Adama Borziče se dovídáme, že „*lovečtí psi se zřítili na její dno* (dno propasti – pozn. autora),/ – *ani tam mé slovo nebylo*“. V závěru svého textu hledá „*dno básně*“ Wanda Heinrichová. Synonymem tohoto místa zdá se, téměř všem, pravda či prostá podstata věci, bez zbytečných příkras?

Dalším častým tématem byla osobnost Karla Hynka Máchy, z mnoha rozličných pohledů. A tak je titulován např. ve verších Radka Fridricha jako „*první prokletý básník*“, František Listopad v básni zase připomíná „*koncipienta Máchu*“. Pozoruhodná je aluze **Máje** v textu Ivana Jirouse, a rovněž název této básně, který kromě původního fonetického přepisu vlastně nese také první tři písmena Jirousovy přezdívky – **MÁG**...

Můžeme zaznamenat, že někdy s tématem slova, projevu, básnickovy tvorby, souvisí prakticky celá sbírka. Je to tím, že autorův subjekt je v psaní přítomen tak výrazně, že se promítá třeba do celého uměleckého období, a tím i do konkrétního díla. Domnívám se, že sem můžeme zařadit např. některé sbírky Josefa Topola, Jaromíra Typlta, Ondřeje Macury, Bohumily Grögerové, Milana Děžinského. Často také autoři reflektují své zážitky a setkání s jinými básníky, jako je tomu např. v poezii Ivana Martina Jirouse, Violy Fischerové, Zbyňka Hejdy, Ivana Blatného.

Závěrem bych chtěla poukázat na ještě jeden fakt; v době přibližně posledních dvou dekad, jimiž je tato práce vymezena, můžeme v naší antologii najít asi polovinu textů, které postrádají název. V meziválečném období, jímž jsem se zabývala v diplomové práci, se však vyskytují pouze „otitulované“ básně. Je jistě zajímavé přemýšlet nad tím, co vede současné básníky k tomu, že svůj text netitulují... Chtějí dopřát více představivosti čtenáři?

Po formální stránce se nejčastěji setkáváme s nepravidelným volným veršem, který v mnoha případech postrádá interpunkci. Střídavý či jiný druh rýmu v pravidelných rytmičných strofách volí jen někteří tzv. „programově“ (J. H. Krchovský), či jako jednu z možných forem své tvorby (R. Malý). Metalyrika je často velmi civilní, neokázalá, s volným veršem a bez rýmů, někdy se blíží až próze či deníkovým záznamům.

Zdá se tedy, že poezie zůstává významným světem především pro její příznivce. Ve srovnání s meziválečným obdobím, sledovaným v mé diplomové práci *Poezie o poezii v meziválečném období*, se nyní setkáváme s mnohem širší, avšak paradoxně vyhraněnější tematikou, sledující velmi osobní, často stylizované výpovědi autorů, kteří zachycují oblasti dříve opomíjené, specifické, tabuizované, spojené s lidskou sexualitou, pocity zmaru a depresí, či slabostmi, s různými typy závislosti (Bohdan Chlíbec, J. H. Krchovský, Svatava Antošová, Ivan Martin Jirous). Zvláštní metalyrickou stylizací může být ženský pohled básnířky, která o sobě v některých textech hovoří v mužském rodě (Kateřina Rudčenkova, Sylva Fischerová).

Zjišťujeme, že poezie po roce 1989 opustila snahy „burcovat“ ke změně v složité společenskopolitické situaci, a přestáváme tak považovat básníka za prvního hlasatele nových idejí. Spíš se však stává tím, kdo vždy nějakým způsobem více vnímá takový pohyb vpřed, ať osobního, či obecného rázu. Mohl by být lidským „seizmografem“ takových změn. V poezii však zaznamenáváme také návrat k básníkovi tradičnímu, který věří v Boha a hledá útěchu v rodině, tradici, přírodě. Z mnohých textů pak

takového básníka chápeme ne jako autora, jenž se vyznává z vlastního splínu či období, kdy se mu nedaří, ale jako člověka, který touží žít v pokoře, skromnosti, víře v Boha, v rodinu, v souznění s přírodou (Vít Slíva, Bogdan Trojak, Pavel Kolmačka, Martin Stöhr).

Navzdory připomenutým rozdílům v poetice i způsobu tvorby básníků meziválečných, a básníků polistopadových, a na základě své diplomové práce, i aktuální četby sbírek, usoudíme, že v 1. třetině 20. století přicházeli lyrikové taktéž s novými přístupy, od nezvyklých básnických forem (Vítězslav Nezval) třeba po zmíněnou stylizaci do mužské role (Ludmila Macešková pod pseudonymem Jan Kameník). V současnosti však můžeme poezii považovat za zjevně civilnější, otevřenější, přístupnější, ačkoli stále zůstává mnoho lidí, jež se „obávají“ číst básně.

Je možné, že přes nezbytnost pokory potřebuje básník i jistou dávku nejen odvahy či rebelství, ale snad též exhibicionismu k tomu, aby se dnes přiblížil čtenáři a dostatečně ho oslovil, aby zbořil zažitě mýty, že poezie je nepřístupná, nezajímavá či divná. Nicméně je velmi dobře, když se i nyní, v době nasycené technikou, píše (a čte) poezie. A když básníci stejně jako dříve uvažují o svých možnostech, o možnostech slova, básni a lidského projevu vůbec.

Studijní literatura

BALAŠTÍK, Miroslav. *Cvičila se mnou magická přitažlivost tištěného slova*. Host, č. 3, 2006, roč. XXII, s. 5–9.

BALAŠTÍK, Miroslav. *Nová jména v české poezii 90. let*. CERM, Brno 1998, 16 s.

BALAŠTÍK, Miroslav. *Diabol! Diabol! aneb Epizody z dob dětství a dospívání*. Host, č. 3, 1999, roč. XV, s. 4–10.

BALAŠTÍK, Miroslav. *Literatura v čase zahradníků*. Host, č. 9, 2008, roč. XXIV, s. 6–12.

Báseň mého srdce (poezie jako výraz osobnosti): rukopisy, portréty, kréda současných českých básníků. Host, Brno 2005, 233 s.

ČERMÁČEK, Petr. *Otázky*. Weles, č. 19, s. 118–119.

ČERVENKA, Miroslav. *Dějiny českého volného verše*. Host, Brno 2001, 248 s.

ČERVENKA, Miroslav. *Fikční světy lyriky*. Paseka, Praha 2003, 83 s.

DITRYCH, Břetislav. *Jsem průhledná; je do mě vidět ze všech stran*. Host, č. 6, 2009, roč. XXV, s. 8–13.

FIALOVÁ, Alena. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Academia, Praha 2014, 817 s.

FISCHEROVÁ, Viola. *Co zbývá?* Host, č. 2, 2009, roč. XXV, str. 40–42.

FISCHEROVÁ, Viola. *Eva Oubramová: Co zbývá?* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: <http://www.respekt.cz/spisovatele-o-knihach/eva-oubramova-co-zbyva>.

FUCIMANOVÁ, Milena. *Grögerová, Bohumila: Rukopis*. Host, č. 6, 2009, roč. XV, s. 62–63.

HRUŠKA, Petr. *Ivan M. Jirous: Rozhovor poetický*, Host, č. 7, 1999, roč. XV, s. 35–38.

HRUŠKA, Petr. *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Academia, Praha 2008, 738 s.

CHALUPNÍKOVÁ, Jana. *Radek Malý jako dvoudomý autor*. Brno 2013. Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně. Filozofická fakulta.

CHOCHOLATÝ, Miroslav. *Dvojí zastavení nad edicí Tvar*. Weles, č. 32–33, s. 213–215.

KOPÁČ, Radim. *Nová poezie* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: <http://www.czechlit.cz/>.

KOPÁČ, Radim. *Rozhovor s Kateřinou Rudčenkovou*. Tvar, č. 4, 2000, s. 8–9.

KOŽMÍN, Zdeněk, TRÁVNÍČEK, Jiří. *Na tvrdém loži z psiho vína: česká poezie od 40. let do současnosti*. Jota, Brno 1998, 318 s.

KŘEČEK, Jan. *K poetice básní Radka Malého*. Brno 2012. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Pedagogická fakulta.

KŘIVÁNEK, Vladimír. *Kolik příležitostí má báseň: kapitoly z české poválečné poezie 1945–2000*. Host, Brno 2007, 397 s.

MACHALA, Lubomír. *Průvodce po nových jménech české poezie a prózy 1990–1995*. Rubico, Olomouc 1996, 221 s.

MACHALA, Lubomír. *Spisovatelé Univerzity Palackého*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2013, 316 s.

MAREŠ, Petr. *Metajazyk, metařeč, metatext*. Slovo a slovesnost, č. 2, roč. 44, 1983, s. 123–131.

MARTÍNKOVÁ-RACKOVÁ, Simona. *Dvojité dno* [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: <http://nakladatelstvi.hostbrno.cz/ohlasy/dvojite-dno/a-jede-se-dal>.

NOVÁKOVÁ, Lenka. *Čeští básníci o poezii (1919–1939)*. Olomouc, 1999. Diplomová práce. FF UP Olomouc.

NOVOTNÝ, Vladimír. *Jak básnit, byv vyplivnut vaginou do stoky života*. Revue Labyrint, č. 13–14, 2003, s. 210.

PÁTKOVÁ-LINHARTOVÁ, Marcela. *Tři básničky na úvod*. Dobrá adresa, č. 3, 2007, [online, cit. 25. 12. 2015], dostupné z: <http://dobraadresa.cz/>.

PIORECKÝ, Karel. *Resuscitace, nebo exhumace?* Host, č. 6, 2010, roč. XXVI, s. 21–28.

ROTREKL, Zdeněk. *Skrytá tvář české literatury*. Sixty-Eight Publishers, Toronto 1987, 250 s.

ŘEHÁK, Jakub. *Solidarita v teráriu*. Host, č. 5, 2014, roč. XXX, s. 49–63.

SIEBEROVÁ, Jana. *Vyleštit sklo – roztříštit poezii*. Psí víno, č. 65, 2013, roč. XVII, s. 89–90.

SIEBEROVÁ, Jana. *Období oranžové? Poetická šed'*. Psí víno, č. 67, 2014, roč. XVIII, s. 88–90.

STÖHR, Martin. *Ústraní? Neříkejte dvakrát!* Host, č. 3, 2007, roč. XXIII, s. 7–12.

SUK, Jan. *Prostor domovského mýtu v poezii Bogdana Trojaka*. Host, č. 6, 2005, roč. XXI, s. 8–10.

ŠTOLBA, Jan. *Nedopadající džbán: úvahy o básnících a poezii*. Torst, Praha 2006, 486 s.

WELLEK, René. *Teorie literatury*. Votobia, Olomouc 1996, 555 s.

Prameny

BLATNÝ, Ivan. *Stará bydliště*. Petrov, Brno 1992, 108 s.

BONDY, Egon. *Básně 1988 aneb Čas spíše chmurný: Odplouvání*. Inverze, Praha 1990, 64 s.

BROUSEK, Antonín. *Zimní spánek: verše z let 1969–1979*. Československý spisovatel, Praha 1991, 171 s.

ČERMÁČEK, Petr. *Vrstevnice*. Weles, Brno 2010, 63 s.

DĚŽINSKÝ, Milan. *Slovník noci*. Host, Brno 2003, 59 s.

DIVIŠ, Ivan. *Sursum*. BB art, Praha 2004, 87 s.

DIVIŠ, Ivan. *Poslední básně*. Paseka, Praha 2003, 81 s.

FISCHEROVÁ, Viola. *Domek na vinici*. Agite/Fra, Praha 2009, 112 s.

FISCHEROVÁ, Viola. *Nyní*. Petrov, Brno 2004, 67 s.

GRÖGEROVÁ, Bohumila. *Rukopis*. Pavel Mervart, Červený Kostelec 2008, 68 s.

HEJDA, Zbyněk. *Valse melancholique*. Petrov, Brno 1995, 47 s.

HOLAN, Vladimír. *Lamento*. Paseka, Praha 2000, 282 s.

HRABĚ, Václav. *Blues pro bláznivou holku a jiné básně*. Labyrint, Praha 1999, 172 s.

HOLUB, Miroslav. *Syndrom mizející plíce*. Mladá fronta, Praha 1990, 84 s.

HRUŠKA, Petr. *Darmata*. Host, Brno 2012, 52 s.

JELÍNEK, Ivan. *Světlo a tma*. Československý spisovatel, Praha 1991, 65 s.

JIROUS, Ivan Martin. *Magorův noční zpěv*. Mat'a, Praha 2013, 113 s.

- JIROUS, Ivan Martin. *Magorova vanitas*. Vetus Via, Brno 1999, 120 s.
- KABEŠ, Petr. *Pěší věc a jiné předpokoj*e. Atlantis, Brno 1998, 108 s.
- KASAL, Lubor. *Dosudby*. Mladá fronta, Praha 1989, 44 s.
- KOLMAČKA, Pavel. *Moře*. Triáda, Praha 2010, 97 s.
- KOLMAČKA, Pavel. *Viděl jsi, že jsi*. Petrov, Brno 1998, 87 s.
- KOTEN, Jiří. *Aby dům*. Brno: Host, Brno 2005, 62 s.
- KRCHOVSKÝ, Jiří Hásek. *Básně*. Host, Brno 1998, 250 s.
- KŘIVÁNEK, Vladimír. *Zátiší s loňskými ořechy*. Host, Brno 2004, 202 s.
- MACURA, Ondřej. *Indicie*. Klub přátel Tvaru, Praha 2007, 54 s.
- MACURA, Ondřej. *Žaltář*. Literární salon, Praha 2008, 43 s.
- MALÝ, Radek. *Malá tma*. Host, Brno 2008, 71 s.
- MALÝ, Radek. *Vraní zpěvy*. Petrov, Brno 2002, 150 s.
- MALÝ, Radek. *Větrní: Zcestné verše*. Petrov, Brno 2005, 103 s.
- MOTÝL, Petr. *Šílený Fridrich*. Mladá fronta, Praha 1992, 50 s.
- LISTOPAD, František. *Final rondi*. Petrov, Brno 1992, 88 s.
- LISTOPAD, František. *Daleko, blízko*. Český spisovatel, Praha 1993, 200 s.
- OUBRAMOVÁ, Eva. *Co zbývá?* Literární salon, Praha 2009, 106 s.
- PÁTKOVÁ LINHARTOVÁ, Marcela. *Bylas u toho*. Host, Brno 2006, 95 s.
- RIEDLBAUCHOVÁ, Tereza. *Pařížský deník*. Kniha Zlín, Zlín 2013, 73 s.
- ROŠÍ, Věra. *Holý bílý kmen*. Host, Brno 1999, 63 s.

- ROTREKL, Zdeněk. *Sněhem zaváté vinobraní*. Atlantis, Brno 1991, 319 s.
- RUDČENKOVÁ, Kateřina. *Není nutné, abyste mě navštěvoval*. Klokočí, Praha 2001, 66 s.
- RUDČENKOVÁ, Kateřina. *Chůze po dunách*. Fra, Praha 2013, 73 s.
- SLAVÍK, Ivan. *Básnické dílo I*. Host, Brno 1998, 400 s.
- SLÍVA, Vít. *Boudní muzika: ze sbírek a rukopisů*. Host, Brno 2006, 239 s.
- SLÍVA, Vít. *Bubnování na sudy: 1991–1996*. Weles, Vendryně 2002, 57 s.
- SLÍVA, Vít. *Návrší*. Host, Brno 2014, 99 s.
- SLÍVA, Vít. *Rodný hrob*. Host, Brno 2004, 80 s.
- STÖHR, Martin. *Ted' noci*. Host, Brno 1996, 58 s.
- ŠIKTANC, Karel. *Šarlat*. Mladá fronta, Praha 1999, 52 s.
- ŠIKTANC, Karel. *Zimoviště*. Karolinum, Praha 2003, 57 s.
- ŠIKTANC, Karel. *Český orloj: Tanec smrti*. Karolinum, Praha 2000, 165 s.
- ŠRUT, Pavel. *Přestupný duben*. Mladá fronta, Praha 1989, 183 s.
- TOPOL, Jáchym. *Miluju tě k zbláznění*. Atlantis, Brno 1994, 135 s.
- TOPOL, Josef. *Básně*. Torst, Praha 2011, 431 s.
- TROJAK, Bogdan. *Kumstkabinet*. Host, Brno 2005, 183 s.
- TROJAK, Bogdan. *Jezernice*. Větrné mlýny, Brno 2001, 64 s.
- TYPLT, Jaromír. *Ztracené peklo: Dryjáky z magmatu a černé žluči (1988–1992)*. Český spisovatel, Praha 1994, 129 s.

VEPŘEK, Miroslav. *Moravský ZeMěPis* [online, 25. 12. 2015], dostupné z:
<http://www.nakladatelstvi-barbara.cz/products/moravsky-zemepis-miroslav-veprek-/>.

Antologie české poezie. Dybbuk, Praha 2007, 564 s.

Cestou: básnický almanach Welesu. Weles, Brno 2003, 189 s.

Sto nejlepších českých básní 2012. Host, Brno 2012, 226 s.

Téma (abstrakt) rigorózní práce

Cílem mé práce bylo zjistit, nakolik si současná česká poezie všímá tématu tvorby, světa poezie, psaní, samotných básníků i básnické formy. Studium textů jsem vymezila lety 1989 – 2014. Hlavní metodou práce bylo prověřování dostupných sbírek odpovídajících časovým kritériím a následná evidence relevantních textů. Jejich výběr jsem pak podrobila rozboru tematickému i formálnímu.

Zjistila jsem, že oproti meziválečnému období, jemuž jsem se věnovala v diplomové práci, básníci období polistopadového, v textech o poezii a o sobě samých, více otevírají své emoce. Jejich poezie tak ztrácí svůj dřívější charakter společenskopolitického apelu. Poezie o poezii spíše odhaluje individualitu svých tvůrců, mnohost jejich názorů a soudů o světě, i o sobě samých, a rovněž mnohost forem básnického vyjadřování.

Klíčová slova

Poezie, interpretace, básník, téma, motiv, dedikace, aluze.

Summary

The goal of my thesis has been to find out in what extent is the contemporary Czech poetry noticing the theme of creating, the world of poetry, writing, the poets themselves and the poetry forms. Researching of the texts was defined the years from 1989 to 2014. The main method of our work was researching available collections of poems which correspond to defined specifications and following registration of relevant text. The selection we underwent to thematic and formal analysis.

We have found out that in contrast with the interwar period, which we devoted in the master's thesis, the post-November poets in the texts about their poetry and in the text about themselves open their emotions more. Therefore their poetry loses former

attribute of sociopolitical proclamation. Poetry about poetry rather reveals the individuality of their creators, multiplicity of their opinions and about themselves and formal multiplicity of poetical declarations.

Keywords

Poetry, interpretation, poet, theme, motive, dedication, allusion.

Antologie textů

Pavel Šrut

ZROZENÍ BÁSNÍKA: PREAMBULE

Bude maso bude křen
Už se klubeš opeřen
Už ti hochu pleny žehlí
Brkem vízneš v břichu jehly
Už ti šijí rubášek
Házej stěnu na hrášek
Zpátky nelze: musíš ven
Jonáš z jícnu vyvržen

I.

Báseň umí jen glosovat...
Tvou rodovou ságu
Utrousí do lyrické vsuvky
Ale zkus před sebou ji uschovat:
Skřípne ti prsty do zásuvky

II.

Báseň tak jako příkoří
V tobě se ukládá a vrství
A právě tím že věří slovu příště
Nadobro nikdy nezmizí:
Stačí jen vybrat ji z tříště
Zcela soukromých kolizí

III.

To co o světě víš
Je román plný dat
Čtený na řetízkovém kolotoči

S pokorou přijmi majestát
Svých vlastních očí

IV.

Tak ty bys chtěl žít z renty?
A nosit bílé podkolenky?
Odkládat ruční papír na spinet?
Odlesky krbu chytat do číše?
A kdo za tebe bude Fatimě platit alimenty?
A poplatky za zatoulané fenky?
A penále tvým básním za kliše?

V.

Přemýšlej v noci o románu
Na střeše: ale k ránu
Dveřmi práskni
A jdi jí dělat zle a hůře
Své básni v hrsti
Dokud ti nevysedí
Jízlivé černé kuře
S elektrizující srstí

VI.

„Vymknutá z kloubů doba sílí“
Rýmaři máš jen notýsek
No dobře – co má být?
Navlékat básni drátěnou košili
Když si chce jít hrát na písek?

VII.

Pamatuj:
Jsou stohy knih a jenom jedna báseň
A ti šťastní ji dědí
Pozná se tím že jednou jedinou otázkou
Klade nesčetné odpovědi

VIII.

Jen vdechuj smog a stárni:

Čím víc ho spolykáš tím lépe pro vnuky

A nešetři se pro příště

Tvou řečí budiž zámlky

Každodenního tržiště

IX.

Nepiš moc studeně ba ani příliš horce

Už tím že zmarníš půlku života

Nad čtvrtkou papíru

Vzniká prokletá disproporce

X.

Nedůvěřuj metafoře

Dá ti i když nechce

Vždyť deštník šicímu stroji

Se proboha podobá!

Ach jak snadná je sugesce:

Matky z ňader sunar kojí

Báseň není svoboda

XI.

Nechod' kolem horké kaše

Z jáhel možná... avšak... nejspíše...

Jsi rýmař a ne atašé

V rukavičkách z chřestýše!

XII.

Lyriku

Utop slona v kbelíku

A ne včelu ve sklenici medu!

Líp to asi říci nedovedu

XIII.

Báseň nepoznáš po slovech

Leč po tichu jež v tobě zůstává

Tak v tržné ráně nech svůj steh

.....

XIV.

A když je nejhůř opakuj si:

Jsem básník

Vlevo nahoře v dásni

Kořen mám

O něj svůj jazyk brousím

A zanícení dentisté mne čtou si

Přestupný duben, 1989

Pavel Šrut

BÁZENĚ

Býval jsem rytíř bez básně a hany

Ted' jednou týdně veršík mám a nevím

Je-li osudný

Či ostudný

A proto náhle vylekaný

Jsem jako dítě které s bázní

Kamínek hodí do studny

A přeslechne

Když zazní

Přestupný duben, 1989

Lubor Kasal
NOC DOSUDBY

Sud dosudby naražen – pění osudy:
tak tedy to s Ní končíš
a je ti to šedivě povědomé a obyčejné –
končíš a v té běžnosti
naposledy zkusíš Ji doběhnout
abys zjistil jak vůbec vypadá
a odkud a kam
vypadává
je ti lidumilno
je ti bunkrově
jako vždy
a je ti ještě uloučeně v této noci:
tísnivě tane trs trávou
tamo tma tne táhle
do dna dne
než štířivý déšť přistípne k přístěnku
stébélko domězimu
než nebe nad ránem raní tě
červánkem na rozpraskaných rtech:
vlastně loučí loučení s níž sloučí se peří slučí
aby křídlatě zapleskalo nad kavalcem konců
kde protahuješ kosti slamníků latinky
a probouzíš se do spánku
na prostěradle proskvrněném
vrněním slov a cákanci názvů:
kruhy se zužují
voda vrhne kámen zpět do ruky
kanafas skane z kanýrů
lítostivý lístek slítne leskle a sklesle po skle
dálka zalká
tečka za větou napne sval
a takhle se překřikuješ celý

všemi šťastnými bolestmi
ustrašenou radostí bunkry a lidmi
které jsi nepřestal přestávat
v tomto svém druhém životě
kdy pokaždé naposled zkoušel jsi vyslechnout
Její tvář
ale Ona se mezitím vždycky obrátila
břichem vzhůru
ryba či žena /?/
čím blíže tím více přehlížena
tím více přiklížena
k prvnímu rozpačitému páčení
sukně vysoukané:
na vějičku vychvěný zas sobě sedáš:
už řeže třas řas
jak v trhání vyháníš mazlavý trs
pel lep a srsti hrst
už žvýkáš štávelan mezinožní:
slepené oslepení plení v skulinách stínů
kam vjíždí zrcátkové prasátko
a chrochtá v korytech očí
a tobě je bunkrově a uloučeně
protože minuls Ji o chloupek
zadřený pod nehtem
a přitom stačilo tak málo:
jen přemoci slast a nepřivřít víčka
a tak si aspoň beznadějně lžeš
že přece Ona nemá žádnou tvář
jsouc pouhým pojmem –
projímadlem duše
a ty s Ní stejně končíš
protože se ti nedává znát
ale přesto znovu znověji a nejznověji
napínáš pásma apollinairů
kam až ti utekla

a po dlaze vzdáleností lenivě měříš jen své
kroky k rokům
dolů po čase neochvějně opakován
stáváš se od počátku
v němž nedělí rozdřené domovy baculatily
a nebyl kdo by neuvěřil svým povinnostem
a ty ses nedopustil
a proto už ti navždycky bude chybět
kousek sebepráva
a proto už navždycky
sbližování a ubližování v jediné chvíli
kdy praskala pelest
ta lest na řadra – lézt i níž –
kdy rozvěrač věřil od nohou
a hluk hlenil hluboko
aby přeřval hladový zákřik stříku:
ty proutky však všelijak pak zohýbaly se
neboť jinak je dáno začínati se na světě:
začínal ses:
hlava vhltila lávu
ulice lily se vzad
sanitka na nitce města nicotnila
kol kal
a lak potu
vlhkosti kostí
a velikosti strastí
z rozvichřeného břicha
do něhož křečovitý vznětlivec
hodil hroty –
takový den leden bodavý
že ses narodil /?/
a za tu bolest
jen to nejlepší pro tebe /?/ –
za bolest protěž a za protěž těsnou
budoucárnu

s nízkým stropem strachu srpnových dnů
s vysokým vtíráním procházkového parku
zvětřených větví hlavní děl
s vervou Verna pod májkou Maye
s pokojem po špičkách tlumeného hovoru
s bojínkem čtyř dlaní na čele
neboť nikoli rous vrásek a nároků
nýbrž trhaný brk mládí dokdy
dokdy dokdy
roztomilý a způsobný hošík
který volá:
Neboj já tě usměju /!/

a to byly chvílky kdy sis s Ní
tak samozřejmě hrál jen proto
abys celý druhý život jen marně po nocích
hlídal Její stopu
a bezvýsledně vzpomínal
na Její tvář stavebnic aut figurek Indiánů
a rodičů odjakživa zraňovaných
za ten kousek sebepráva
svých dětí
a zatím tvoje děti na oplátku
kladou oplatky otázek
jak květiny na hrob:
chodí prezidenti na záchod /?/
jsou tajemníci opravdu tajemní /?/
pak je ti bunkrově
a jenom věci civějící odevšadně tě jmenují
takže se poznáváš na ulicích v každém potkávanci
který codenně vymlacuje do oken televizní modřiny
a výplatu plivá důchodu a důchod smrti
a v jistém okamžiku opilosti
či hluboké soustrasti
nedokáže odpovědět vlastnímu životu:
a to je ta chvíle

kdy státy se rovnají v zákrytu do krytu a mizí
a hvězdy připalují palouk za domem
měsíci pučí parohy
a je smír smyslů a upadání do bdění
okamžik kdy už Ji doháníš
Tu břichem vzhůru:
mine se v akváriu panelů
ale než si pořádně prohlédneš
s kým Její čest a s kým hanba
změní se v kosodélník podlažního slunce
rozlívající rum pohybu
ode zdi ke zdi:
opilý koráb po koberci do Afriky frčí:
tvůj Rimbaud jako zaklínadlo
a tedy jako slovo svlečené nikam
se vzpřímí
a ty si slibuješ že už nikdy nebudeš psát verše
zatímco v radostném klukovství krutosti
bělášům otrháváš křídélka
vytváří tak své první novotvary –
černásky
zatímco za žalné noci
ilegálně překračuješ hranice
sám sobě státem:
jsi na dostřel
a to jsou slova
svlékaná až do dna
do pradna
a do prázdna otevřené vchody a vpustě
jako orloj vystavují postavy
jež ježí se svými symboly paryb pakoňů
palidí atomových krytů správných legitimací
sebraných spisů a včasných sebekritik
a orloj rojí další lůj
pro blaho národa a vítězství pokroku

a zatímco čekáš na posledního
a doufáš že to bude Ona cinkající třiceti stříbrnými
pokušení
kdosi ti křičí do ucha:
táto vstávej už musíme jít /!
což značí žes Ji opět nespátlil:
cín nocí cítí mokrořadí ranních louží
kloužeš od loučení do loučení
je ti běžně
a děti – ten důkaz
zprostředkovanosti života –
tě zanechávají do tvého času
a stávají se tvou smrtí
a před školkovým zařízením jsi zaříznut
svou samotností
je ti lidumylno
a tehdy konečně na zádech
ucítíš Její dech:
prezidenti stojí rameno na rameni u žlábků
tajemníci publikují tajné slovní obraty a zaříkadla
zeměkoule měkne jak berou se všichni
smrtelně vážně a vážně smrtelně
a dokonce i Češi zjišťují
že k sobě patří
a to je neklamné znamení
že Ona se ti už nechá znát
v této noci
kdy chtěl jsi Ji skončit napořád
a tedy se k Ní otočíš
ale sám sobě jen hledíš do očí:
břichem vzhůru tvá tvář zeje:
Poezie.

Dosudby, 1989

Egon Bondy

1.

Nevím proč a nevím jak
od časného mládí jsem cítil
že se musím snažit dojít Poznání
Co je jeho obsahem
jsem nevěděl
V různých obdobích života
jsem je hledal v lecčems
ale vždy jsem cítil
že přestože jsem mu na stopě
nebo alespoň tu stopu koukám najít
u cíle nejsem
Proto jsem tak předlouho trpěl pocitem
že nevím zda vůbec smím psát básně
pocitem zda nejsem podvodníkem
když je píšu
hlubokou starostí zda k tomu mám právo

Básně 1988 aneb Čas spíše chmurný, 1990

Egon Bondy

...

Úloha filozofie v dějinách je sporná
zdá se být zbytečná svýma sporma
a přece stále dál ji hledáme

Básně mají asi malý dosah
je jim to vidět na rukách

a přece jenom jimi doufáme

Úděl básníků a filozofů se zdá trapný
jejich řeč je plk nejapný
a přece ničeho víc nemáme

Proč jsou ti lidé zbyteční
tak pomíjiví tak věční
asi až v ráji poznáme

Básně 1988 aneb Čas spíše chmurný, 1990

Miroslav Holub
KRAJINA S BÁSNÍKY

Až jednou
bude úplný pokoj,
v kadeřavé krajině, již maluje Rubens
jako pozadí k Filemónu a Baucidě,
rozestaví se básníci,
v temných pláštích a kápích,
zamlklí jako siluety milníků,
po pěti stech metrech až za obzor,
jeden po druhém
udeří do elektrofonické kytary
a řeknou svůj verš, strofu, báseň
jako telegram kamene kameni,
jeden po druhém,
jako samočinné klapky
větrných varhan
s prsty monzunových dešťů,
osamělé stromy budou
košatě šumět, ovce

zvednou huňaté hlavy,
Orfeus pod zemí zadrnčí
svrchními harmonickými tóny
a slova poplují jako obláčky,
přes informační práh,
vzhůru do mělkého nebe,
jako proteinoidy a oligonukleoidy,
slova čestná jako kovalentní vazby,
slova se samorozmnožovací funkcí,
slova genómová a
dekódovací,
a vznikne
buď nový druh života,
nebo taky
nic.

Syndrom mizející plíce, 1990

Miroslav Holub
JÓGA

Každá poezie má kolem
pěti set stupňů Celsia.
Jen básníci
jsou různě hořlaví.
Nejsnáze chytanou
ti namočení v lihu.
Co by byli bez své nemoci.
Nemoc je jejich zdraví.
Hoří, slamění panáčkové,
nečtou Nietzscheho
co tě nezabije,
to tě zocelí.

Doutnají.
Přiškvařují se.
A zatím jen špatný jogin
si spálí nohy
na řežavém uhlí.

Syndrom mizející plíce, 1990

Miroslav Holub
CO JINÉHO

Co jiného
než vyhánět klackem
ze sebe malého psa?
Zježený v zátylí
tiskne se ke stěně,
plazí se v domácím zvěrokruhu,
kulhá,
krvácí z tlamy.
Žral by z ruky,
ale marně.
Co jiného
než utloukat v sobě malého psa
je poezie?
A kolem štěkot, štěkot,
hysterický štěkot
koček.

Syndrom mizející plíce, 1990

Zdeněk Rotrekl

...

NĚKDY SE MNE PTAJÍ přátelé neboť
s jinými se už zase nestýkám co to
je vlastně ta poezie a píše-li se
s es nebo zet
Trvají dost dlouho ty otázky a mne
napadlo optat se jich co to
je dech a mrkání víček
Až potom jsem jednou seděl u Čápa
a měl v ruce tu uvzlykanou školní úlohu
Zdenka Tomáše stáří devět let
Začínala
Vítr je když
a už mně pomalu svítalo neboť
Poezie je když kormorán
zapomene svá křídla na jižním útesu
a touží nazpět
Poezie je když květinářky na Zelném trhu
odnášejí neprodané mečíky
které nikdo nechce
Poezie je když se anděl odnaučí
mávat neviditelným větrem
a vytvoří studánku krve
aby se to znovu naučil
Čili musí přijít oslice
namočit čumák do té studánky
a trknout pána rohem
pokud ovšem nějaký má
Stává se totiž že
má
A v tom to vězí
U Čápa což je několik kroků
na přemýšlení

od bytu Ivana Blatného
který v Domu naděje (House of Hope)
v Ipswichi (England)
v této chvíli neuvěřitelně kýchnul
asi jako já
když cítím dřevomorku
(Kost je jenom převtělené dřevo)
19.37 SEČ, zapomenutý říjen

Sněhem zaváté vinobraní, 1991

Ivan Jelínek

SLOVO

Na slovo vzaté slovo
mně stojí v slovu.
Zlato v mém zdroji
beze stop po olovu.
Neuzdvihnutelná beze dna je tma
za časem, který není,
jsa nejvýš zavlnění
nad osením jsoucna,
kde dodoutnala, doutná
první samohláska,
již láska prvních dvouhlásek.
Co běhlásek, zdvihající křídly
temno souhlásek na nikdy
ze studny nicoty, jež není nicotná.
Studna, jež zná se
v něcoty úplného slova.
Toho, co skovalo a ková na výhni
vyslovení úmysl stvoření.
Vše z temnot vykukleno, kuklí se.

Snop na chléb,
na chlív hvězdný prach.
A tím se zahaleno halí v celosti
svých slabik staronových významů.
Těž ve strach
činností a rozdělených bytí.
To stojíc, sem se řítí.
V krystal podle osy řádu
hlásky, nahé labutě na hřadu vůle
co poutnice, žebráci bosí,
k bytosti po lítosti boha,
hle, vyrostly, rostou, všeho vloha
do základu bytí,
co třasavisko pod archandělským kvítím
na kůře i na jádře prostoru.
Skrz závoru tmy co sdružený rým svítí
a všemi hrdly vyslovuje
a pobádajíc samo bytí mu vznítí ostatek.
Hrdélka samohlásek
pobádajících vozku, spřežení i radlice
veškerenstva nivu orající
pro jeho semeno.
Na více nicotě. Na méně něcotě.
Až na jméno.

Světlo a tma, 1991

Antonín Brousek
BÁSNÍCI

Tolik mužů,
neschopných
být více,

být méně,
občas i zbloudilá žena,
mužnějící jejich
zženštilým jazykem.
Co vlastně hledá
jazyk,
bloudící v dutině,
ohmatávající krvavou klenbu.
Tolik nesoudržných slov,
zaměnitelných,
sotvaže odetneš
předponu,
příponu,
až na kořen,
prorůstající všemi.
Hnijí
pahýly
v otlačené dásni,
světélkují,
bludičky
v páchnoucích ústech.
Pařezy,
vyhlodané
sněhem a deštěm
a větrem,
jenž hněte skálu,
nenalézaje
strom.

Zimní spánek, 1991

Petr Motýl

ONDRÁŠ MAGDONEM PODPÍRANÝ

v bartovské harendě i harendách jiných
Fridrich v podobě vlka vstupoval
psa s červenýma očima plameny a žár
i jiné zlé kousky
v dobách průmyslové revoluce vyváděl
a v dobách stavby železnic snad ještě víc
již tenkrát těmito termíny
prostřáčky ohromoval
chudých ni bohatých nešetřil
prorok kvasné chemie a hormonů
vlk vlkodav jenž z skály svrhával
a sousto vzal od úst
i babičce na smrt prolezlé
svítící postrach
pánů ze Slezské a pomahačů
s pytlí zlata se z toulek navracel
někdy svůj poklad v harendě rozdál
někdy svým plamenem harendu vzňal

Šílený Fridrich, 1992

František Listopad

POSLEDNÍ BÁSEŇ

Co jsem to chtěl říci
Zametu před prahem chalupy
zapomenu
že není že nejsem
Voda se organizuje
Jak zralé ovoce padá báseň

Final rondi, 1992

Ivan Blatný

MÁJ V

Když chladné větry, kolébající
osení, listí, haluze a trávu,
čechrají v Židenicích vodu splavu,
na Olomouckou v polích kvete ohnice.

Ohnice kvete, smutný světe.

Orten a Jakub pijí z Lethe,
nikdy se neshledáme, žel.

A Jílek na nás zapomněl.

Stará bydliště, 1992

Ivan Blatný

SKUPINA 42

Tam za červenou zdí pták poskakuje v rose,
rezaví starý plech a vlaky jezdí v dál.
Libeňský plynojem jak od Františka Grosse,
Libeňský plynojem jak Gross jej maloval.

Poupě se usmívá jak Amélie z vany,
Vlastimil Fiala přichází z modrých hor,
a v pražské tramvaji, tak jako od Smetany
František Povolný čte nový Minotaur.

Po Plotní ulici jde malé dítě plačky
a kluci hrají si na náspu šíbovačky,
z továren spěchají dělníci navečer.

Listonoš přinesl mé dámě hlávku zelí;
posílat mýdlo, koks a uhlí na hotely,
a poslat Adeline kytici pavích per.

Teige se nezlobí a bude velká fúze,
Teige se nezlobí a bude velký den.
František Hudeček se vrací z noční chůze,
Jaroslav Seifert je okouzlen obrazy Toyen.

Má stará Rakouska, mé staré Vídně všecky!
Lukáš a feldkurát se sešli se sešli při víně.
Lukáš a feldkurát a Jindřich Chalupecký,
na Školním náměstí navečer v Karlíně.

Eduard Kohout jde, má na Kampě své schody,
Jaroslav Kvapil jde, Rusálka zpívá z vody,
tam, za červenou zdí, pták used na mřížce.

Brassai má koleje, Lhoták má koňskou dráhu,
Teige má lunapark a Skupina má Prahu,
Prévert má vlhké zdi půlnoční Paříže.

Stará bydliště, 1992

František Listopad
VZKAZ Z CIZINY

V podšívce šatů, řekněte mé sestře,
nalezne mé básně, jež snad hodí se

než krásný, hrozný architekt vše setře
barvou umírající opice.

A nepochopí-li, vyříd'te už jenom,
že nechtěl jsem, leč složit podobu
rozdobenou jako naše jméno.

A jméno? Spí. Zvyká si do hrobu.

Daleko blízko, 1993

František Listopad

BÁSNÍK

Mám papír chleba děti
proč nekreslím proč píši
proč rdousím v podpaměti
tkáň živou Bílé myši
Proč nezačínám sochu
proč nedohraji šachy
Daleko mléka trochu
koncipienta Máchy
za brodem ohně mezně
za křepelkami pěti
Nežiji vězním vězně
Mám papír chleba děti...

Daleko blízko, 1993

Jáchym Topol

POŘÁD PÍŠU

mám skvělý kalhoty

vůbec sem skvělej
každej to říká
moje milenka se na mě všude vyptává
ještě se moc neznáme
a všude mě chválej
produkuju kila příšernýho psaní
vše to pálim v okamžení
vypiju 14 piv když chci
a 6 když nechci žádný
sem strašně citlivej ale tvrdej
bůh Mars na mě kýve z mýho
levýho svalu miloval sem
nepříčetnou ženu
stejně se oběsim nejsem katolík
nejsem terorista nejsem pravej
ani levej sem prostě ten pravej
každej to říká stejně sem nalezenec
Bůh na mě koulí pravým okem bojím se
a ještě nechci chcípnout
tak pořád píšu

Miluju tě k zbláznění, 1994

Jaromír Typlt
SVĚTLO VETŘELCEM

Zveršelý skřípot rzivého pera
Pochopíme to až když nadhlavník podlehne lsti pelestí
Poesie je mnohodimenzionální brouk urputně se deroucí
pod dvourozměrnou tabulku Ústavu pro šeromyslné
Jsou to i výhrůžky vosí báně uvnitř psacího stroje
Jsou to i jedem pocákané ubrusy prostřené na zorničce
Perly v cyklostylovacím stroji přesto dál věští

Z pozadí vystupují osudová žebra
vykládaná přehradami
do jejichž hladin vepisuje rozskřípaný hrot
svůdné výzvy
Ale copak stačí házet kameny s milostnými dopisy do oken?
Naroubujte vývěsní cedule na vaječník a vykvetě vám dědic
Smíříte s tím tak nanejvýš hladomorně navlečené do krinolín
a ještě to nebude nic víc než kručení vyrvané útrobám
Držadlo loví z éteru signály zahryzávající se
jako čelisti
a ruka která ho svírá drtí pod nehty oltáře
Uši zatkané do koberců ze skřípotu pera
odumírají
Zlověstné číhání šupinatých podloží v uhelných slojích
Velebnost mušelinových plášťů dýmajících z komínů
Šakalími varhanami přecpané valníky zoufale směřují
z lávek do prázdnoty Ale i tma je pevnou kulisou!
Dá se po ní dokonce dojet až k napnutým plachtám a kompasům
objevitelských lodí kotvících u rozpadlé knižní vazby
A přitom nic víc než hmatatelnost svírající trávidla nicoty
I realita se několikrát podřekla že je jen řemenem žvýkaným
ze senzorického hladu v nedrolivém kruchém prázdnu
Jako písečný cyklista projíždějící se po rozhozených kartách
Cesta však vyprchala a už i na sen se dá stříkat sprejem

Naštěstí přibývá nemhouřivých slov
která nikdy neuhýbají stejně jako
oči Svůdce
Pudlové ze mě chladně rvou trůny
a leptavá síla ve mně narůstá
s každým zaskřípěním
Dostal jsem to do ruky jako vysvěcenou piniovou šišku
prorostlou uvnitř dvoušroubovicí z ostnatého drátu:
Trpělivost když mi na sliznici vyměřují příčnice k břitvám
Pokoru když mi břišní stěny vymalovávají golgotským vzorkem

A po vypití této číše prý na dně spatřím játro Všemohoucího
obrostlé chrpami roletami nemocnic a plínami potřísněnými mozem
Žebřík se však řítí
a vyvzdorované prázdno pyšně obsazují básníci
zapojení do atentátu na svět
při kterém se skutečnost konečně nesmazatelně vtiskne do šedých kůr
a nebudou opominuty ani rozbřesky v havarovaných kulečnicích
ani atmosférický virtuóz táhnoucí smyčec přes telegrafní dráty
ani chrapot souchotináře uloženého do nehtového lůžka
ani jeřábní hák pronásledující v potrhaných padácích proroků hákenkrajc
ani hliněné tabulky s reklamami vyroštované ze středu Země
ani pouliční svítlna klovající do hlav recitujících astronautů
ani Bytí provdané za přeoperovanou průvodkyni po hřbitovech
ani stopy zadušené prstenem ani kolovraty dementů
Vše bude úplně završené odkalené a vypletené z trojzubců
protože jen osvobodivý víchř zániku uvolní energii básní
Smlouva je doskřípěna
Zbývá podepsat
Krví

Ztracené peklo, 1994

Jaromír Typl
RAJMOVA SKÁLA

*Josefu Kocourkovi,
který na místě zvaném Rajmova skála
22. listopadu 1926 spálil všechny
své literární pokusy;
do triumfu tuberkulózy
mu tehdy, sedmnáctiletému, zbývalo
pouhých sedm let.
Každý kdo se napije z této vody*

bude zase žít

a vědra slov samovolně létají ze studny
tryskají vzdechy představ barvami tmy
a vznášejí se nad hromadnými hroby proroků
co nabízeli živou vodu snílům
a byli odstrčeni tím který za úpis
rušící platnost hrobů v tesklivé listopadové zemi
přinesl oheň
žár pohlcující předivo vybájených zemí
stínohru chlapce vrhajícího svou duši do výhně
a dým
který vysoko na šedavé obloze naposledy naznačil
jaké obrazy na něho při autodafé
nejsilněji zapůsobily
A vůbec nejvýše
odkud básníci touží diktovat své epitafy
se rozvířený popel stal úšklebkem
jízlivostí sfér které zjiskřují slova
výměnou za osud
házejí vějičky inspirací s dávkami nešťastných lásek
posílají Múzy s tuberkulózními vzkazy
závratě setkání zvláčňují svítiplynem
nabízejí odbytiště zbraní španělskou chřipku a klášter
virtuózně improvizují na téma autonehod
každým vzplanutím přibližují zápaly plic
a smrt je pro ně jen vizionářským pacientem
který v ústavu pro choromyslné požaduje Více stínu
neboť sféry poesie
úzkostlivě dbají o čistotu zpečetěných osudů
toužebně svlékají všechno předčasné
a věčnost přisuzují tím delší
čím kratší je deflorace pohřebního průvodu
Do krajiny dohasínajících ohňů
u kterých se básníci učí samotě
a lačnosti po barvě posledního slova

mezitím váhavě vstupují Samaritánky

Ztracené peklo, 1994

HRABĚTEA

Jaromír Typlt

Vladimíru Mišíkovi

Kladla mi na oči abych se nepídil po dotycích
budou prý rozhozeny na ulici kde vystoupím
ať se prý raději ohlédnu
až bude tou tramvají odjíždět
za svými pravdomluvnými zrcadly
ne poezie není první střetnutí pohledů
přestrnulé jako předčasné parte
ale všechno to
co kvůli tomu v oné nespoutaně improvizující
chvíli
podivně vonící svítiplynem
zůstalo bez povšimnutí:
pohozená láhev piva plná očí
beatnik co u letištních hajzlů vyloudil
na zenovém mistru kóan „zpod krále Majáles
vytlučeš nad čím vřešťan už dávno kvílel“
sbíječka s kastracním komplexem
zádumčivá chvíle pohrobků
krajínář v rozvlněné drapérii barokního světce
kytarové úprky zadírající se
do sešlapaných kočičích hlav Hobluj!
vyhláška občanského výboru

o zavedení zemního plynu
vytrhané stránky ze Slovníku spisovatelů
všechno to
co zmizelo když jsme procitli
Republika má tolik básníků v oběhu
Je tolik tramvají které mizí za rohem
a zrcadel které jí budou lhát
(proč jen říkal že mu mé nahé tělo
chutná po sporáku a Ginsbergovi?)
Půjdu a posbírám dotyky z ulice
třeba mě zastaví opilec
že už mu to fachčí na zemní

Ztracené peklo, 1994

Martin Stöhr

...

Jen při sobotě ráno
se u nás nikdy netopilo
s bedýnkou otec a já
jak za rakví
brodil jsem se v závějích
až do poslední třešně
a když saze spočinuly
na bílých cíchách sněhu
čekával jsem ptáky
jestli se neslétnou na ten hrob
rád bych se byl dozvěděl
jak nemám psát verše

Ted' noci, 1995

Zbyněk Hejda

...

Čínští básníci,
ti staří čínští básníci,
opíjejí se a dívají se vzhůru,
kde divoké husy táhnou
za sebou smutek podzimu.
Nebo hledí
na hladinu vody,
na vlastní obraz v ní
a malují verše
o švestkové snítce v květu.
Ach, tihle staří
čínští básníci, kteří
z opilosti destilují poésii stáří.

Valse Melancolique, 1995

Zbyněk Hejda

...

Mácha je v pekle,
i Gellner je v pekle,
v pekle jsou mnozí mí bozi.
Poslední Holan.
Ten tam
sám
daemony ještě děsí.
Kdežto kníže
moderní české poezie a přilehlého okolí
vesele blábolí
na nebesích.

Valse Melancolique, 1995

Zbyněk Hejda

SONET

Tak jako Jakub Deml zkusím si taky sonet.
Takový sonet: vytahování a stahování rolet.
Sonet nesonet, zbytečná starost,
odchází, odešla radost.
Dnes jsem šel s S., jist,
že v mírném údolí nedávno ještě tak milých mi míst,
když odpolední slunce tam ozáří vrchy borovic,
se vrátí něco z minulosti, jen aspoň to, nic víc.
Je němá, všechno je němé a z budoucnosti se práší: strach,
ne že se obrátím v prach.
Co On? Co já? Ted', tady!
On ke mně? Já k němu obrácen zády.
Je šelest mezi šelesty, je volání? Možná že je i hromující křik,
já slyším blbý, jen úporně blbý vlastní svůj vzlyk.

Sonet se nepoved. Ulehnout, nebo vstát?
Ted' ve čtyři ráno, kdy černočerná tma už vstává a ještě nesvítá
a je veliké ticho a veliká samota.

Valse Melancolique, 1995

Josef Topol

...

Nejlepší jsou básně tvořené ze slov:

Obtěžkán jako mezek nespočetnými dojmy

mám být ranhojič vzpomínek

či restaurátor klamného světa

donášec klepů do akvária poesie?

Blbost

Blbneme básníme-li už beztak

Babylon

Blábolení

Taky bolest

anebo blouznění

Ach blil bych!

Ale půlnoc otesává kámen na kterém sedíme

Snědí skoro tmaví ze samé tmy

nehledíme už do ohně ale do krbu

nad hlavami heraklitový strop

Kdo si ještě dnes troufá

jít kolem kostela a pokřizovat se?

Potkat ženicha a blahopřát mu?

Vidět slepce na ulici a převést ho?

Zaradovat se z transfúze a hledat dárce?

Šlápnout do kobylince a neproklít koně?

Potkat lásku a zamilovat se?

Básně, 1997

Josef Topol

...

Mlčet a přesto nezamlčet nic
mluvit a přece neříci
Věčně den po dni chvíli od chvíle
dětsky se dožadovat slov
šilet až k vystřízlivění
opíjet se až ke kocovině
když ještě mluvím a už blábolím
Je to nevyléčitelná posedlost
Jak ten dub který shazuje staré listí
aby potajmu chystal nové

Básně, 1997

Ivan Slavík

POEZIE

Albertu Vyskočilovi

Někdy to byla Liggeia
Chraptivým hlasem havrana Allanova
ukryté viny zjevovala
Jindy jak paní Mackbethová
krvavé prsty lidské umývala
A jako Angelína šílená
před panem Valdemarem z Borku
chtěla svou hanbu vyřici
svou hanbu proti lži
proti veškeré lži uklidňující
Vždycky a právě jim
Tomíčkově ve všem pořádnému

Chmelenskému s perem hedvábným
zamrazilo v morku
Krása a pravda děsí dobře smýšlející
Byla tak blízko všemu ponížení
Byla tak blízko všemu potřísnění
Milejší byl jí piják Poe
žebřala kdoví s Karlem Sabinou
věděla a znala
za peníze se však neprodala
Vědoma ráje i pekla
účastna naděje i běd
jen nikdy uprostřed jen nikdy uprostřed
Věděla a znala
u politého stolu Verlainova sedávala
Jen číslům měřidlům a skalpelům
vždy uzavřen byl její dům
protože milovala
Kdo by si políčil ztratí ji
Zadarmo plaše dává se
ne do slok ale do veršů
ne do knih ale marginálií
Jaký z ní jde mráz!
Věda pokračuje ona ví
o velikém strašném tajemství
Dnes jako včera chtěli by ji vodit
dneska zas
Démoni jež zakázali
ožívají kolem nás
Ještě jsou však kteří hladovějí
po tom co se nepije a nejí
ještě slouží
Don Quijote Dulcinei

Básnické dílo I, 1998

Ivan Slavík

BÁSNÍK

V těch časech o maličko zpět
a přece ne tak daleko
že básník chodil už jak popliván
a děsil svět
Ne dosti daleko
protože byl už zbytečný a němý
neviditelný a lichý mezi všemi
Bolesti říkal si
má sestro bolesti
Má milovaná kterou nesmím podvésti
bolesti bez příčiny
příčino že jsem tak jiný
já příliš vědoucí tu mezi chodci
slepec své vlastní nevýslovné noci
a příliš málo svatý
marnotratný syn
ztracená ovce nehlášené ztráty
nikým a ničím nevržený stín
To ještě se mu vyhýbali jako moru
klapačce malomocných poezie
ale nechali ho být
Teď musí s vlky výt
Dobrý den kryso
váš čumák – jaký zpěv
jakživ jsem neviděl tu krásu
která vám pučí zrovna u ocasu
nikdy mi nebyla tak zřejmá
důstojnost mušinců a plev
Třebaže bezpečně a dostatečně
na svou vlastní ránu hynu
společně s tebou budu slintat potit se a chcát

dokud se nepominu
Ať se ti daří práce prase
tvá práce!
vlastní sračky žrát
Nedlužno házet perly sviním
říkali kdysi
To značí přeloženo
ke všem Právěted'kům Nachviličkám Nyním:
Jaká to vůně tenhle smrad
Jaká to bělost tahle barva černá
Jaká to zrada – duše jež je dosud věrná
jaká to pravda – lež
A vidíte ji
přítomné i nepřítomné nuly
Proč by ne?
My též my též
Tak básník dovoleno má
opřít se o svou hroudu
na rakev
Svobodně může zpívat
vzhůru bradou nebo nohama
A jistě nebude mu odepírán zpěv
na Posledním soudu

Básnické dílo, 1998

J. H. Krchovský

...

MÉ „RÝMY“... - MOHU ZVÁT SVÉ BÁSNĚ SVÝMI?
já jsem je nepsal; já byl napsán jimi...

Básně, 1998

J. H. Krchovský

...

DĚSÍM SE KRŮPĚJÍ, JEŽ ZBYDOU VE SNĚHU

bojím se přemýšlet – krvácet na sních
zítra zas rozmotám při trpkém úsměvu
obvazy s otiskem mých dnešních básní
Zítra, než rozmočím ztvrdlý chléb v kafáči
musím se ujistit o dnešní noci
co bylo, přečtu si ze skvrny na fáci
–z bolesti zůstane jen temný pocit
Tak, jak čtou ze sazby pozadu sazeči
já denně převracím otisk své rány
básně jsou v podivném, neznámém nářečí
–dá se jim rozumět jen když jsou psány...

Básně, 1998

Pavel Kolmačka

...

Pivo je vypito, tak vařím trochu čaje.
Chvilí to potrvá, vaříč má krátký dech.
Hvězdy dnes nesvítí, sníh břecha ještě taje.
Šťáva střech bubnuje na zprohýbaný plech.
Zaskočen samotou teď vím, že nejde napsat
načatou báseň, kterou nosím celý den
v sobě jak tabák, dávno vyklepaný v kapsách.
Dívám se oknem ven.
Zřetelný pocit, že už přišel dotek konce...
Noc nemá břeh, je veliká.
A chce se pokleknout. Na malé obrazovce
zrychlený Chaplin utíká.

Věděl jsi, že jsi, 1998

Petr Kabeš

JAKO O ŽIVOT

na chleba píšu, kroutím
sračky rýmů. Umělou dětinu
v sobě vyvolávám,
věšák na marnosti zdrobnělin.
Starej pes
ve mně pošťkne,
a tak opadám.

Pěší věc a jiné předpokojí, 1998

Ivan M. Jirous

PADÁ PADÁ PADÁ

Jiřímu Wolkerovi

Když nevyděláš si
na svym řemesle
ze sesle spadneš
na hubu
Když ostudu uděláš
svýmu řemeslu
když podkovu neumíš vykovat
vždycky z dálky od hřbitova
ozve se
Ach!
Tam pod tújemi

leží ti
co kovat kovat kovat
tebe učili
To táta tvůj
v hrobě se obrací
umírají ptáci
labutě neelegantní
těžce
zvedají se z vod
Nevod
ryb plný
Uí! uí! uí!
čejky volají
Řemeslo nemá zlaté dno
zlato je jen lístek
v podzimu ze stromu
opadáný

Magorova Vanitas, 1999

Ivan Martin Jirous
MÁG
(*Bohumile Grögerové*)

Jasného mrazivého
dne prosincového
slunce již loučilo se
se zemí
Sleigh
unaveně bujní hřebci táhli
Odrzem bělostného sněhu
ozářené máry

plynuly tiše
v rukou
nebes modravých
a smutný vězeň takto mluvil k nim.
Ó stíny rozplynuté
stíny modra nebe
vy truchlenci jež
roztruchlivše sebe
co ramenem tajemným
zemi objímáte
vás já jsem zvolil
posly
mezi všemi
Tam na své pouti
pozdravujte zemi.
Nesmírně cesta krásná
okraj propasti
ažurovala.
Obrovské vrstvy
sněhů
Pane!
prosím Tě
čehokoli mne zbav
jenom nechej mi něhu
nezbav mě něhy
Hi hi!
che ché!
cha chá!
Hynkova Lori
kalhotky zakrvácené
v Labi máchá

Magorova vanitas, 1999

Věra Rosí
NAPORÁD

Vzduch v pokoji je horký,
sotva dýcháš.
Nějaké hnědé dětství,
stvořené hnědým štětcem,
je napnuté do rámu jak Kristus na kříž.
Bůh, který tu není,
jako návrat. Každé loučení sejme práh...
Víš.
Ranec prázdný však neunesíš, skládáš
ho na břeh básně,
básně – návnady,
někde pod čističkou zoufalství,
stále znova.

Holý bílý kmen, 1999

Bogdan Trojak
LET
(*Capriccioso*)

Na lištách padajících hvězd
zkusím se v noci na zem snést
a přitom volat: Básník lítá!
Tu Penelopy ze všech Ithak
pozapomenou na manžely
a šarlat protká dórská líce.

Je den. Se mnou se povznášely.
K nebi ční drátky z jejich klícek.

Jezernice, 2001

Bogdan Trojak

KARPATSKÉ REQUIEM

Vítu Slívovi

K nebi se vznášejí spíže, plné sklepy,
v sklenicích s ovocem jádérka se štěpí
a v tobě pukají pecky slív,
které jsi v dětství nevypliv.
Prý anděl večer na zem pad
a obtiskl se v mokřím jílu.
Teď kráčí s hlínou v čarách pat,
na cestu plive žlutý výluh
z hrud omaštěných deštěm.
Teď kráčí v siné dálce
v nazutých puklých zvonech,
v nichž zvoní zžehlé palce
o světech těch i oněch.
Na svalů mého jazyka
pro peklo místo vysychá.
V očích jsou temné noční louže,
zamrzlý pohled po nich klouže.
K nebi se vznášejí spíže, plné sklepy,
v sklenicích s ovocem jádérka se štěpí
a v tobě pukají pecky slív,
které jsi v dětství nevypliv.

Jezernice, 2001

Kateřina Rudčenková

...

Mnoho jsme zažili v představách
Vzedmul se proud a smetl nymfy z břehů
Poslední převozník stažený vírem ke dnu
Z podzemí doléhá hovor a šum
Hraje se nová hra
Poezie jako snůška slov
která se neobejde bez obnažování
bělostnou dlaň si vsunula za výstřih

Není nutné, abyste mě navštěvoval, 2001

Vít Slíva

— — — !

Ludvíku Kunderovi

Kunštáte, zdravím tě, halasně,
já starý Hradec. Slyším i na dálku,
co si to odléváš za básně:
z bílé konvice do šálků.
Do noci, hluboké jak kdysi závěje,
křestním zvonem zahlaholím
na počest básníku: ať se mu zachvěje
pod lampou čajový dým!
Přituhlo. Zima je ovčí, mráz vlčí.
Na okno píšu báseň, jež nemá,
co by vám, básníku, tajila. Přece však mlčí,

a možná je odevždy nemá.

Bubnování na sudy, 2002

Radek Malý

...

Napolo v spánku, napůl ještě bdělý
zvracím své verše. Škoda papíru.
Vtom náhle vzpomenu si, rozechvělý,
kam před sebou jsem ukryl sekyru.
Napolo celý, rozpolcen již zpola,
obraz své duše vidím v zrcadle:
Roztátný shůry, avšak srostlý zdola.
A smát se nesmím. Vždyť jsem v divadle
na tragédii o jediném aktu,
s jediným hercem, prý pod vlivem drog.
Věřím vám. Tleskám, zmožen tíhou faktů,
napolo světec, zpola zcela cvok.

Vraní zpěvy, 2002

Milan Děžinský
ASPOŇ VÍTR

Vždy stíhání nocí,
sevření jejich vlhkou kůží,
svědící jak pozdní panenství,
že hvězdář má nejbliž k básníkovi
svým úžasem, a ne prosbou,
že existuje průduch nebo tunel

mezi jejich světy,
jímž sténá světlo
nebo aspoň chladný vítr.

Slovník noci, 2003

Radek Fridrich
BÁSNÍKOVO MĚSTO
Kateřině

V renesančním domě leží bílá žena v černé podprsence.
Dívá se na mne, hladí mne, líbá. Potom se svléká,
vyholená po celém těle.
Bojím se jejího hladkého těla, ale podléhám.
V tiše křivých uličkách se prochází první
prokletý básník.
Chrámy spí, listopadová noc odbývá.
Za chvíli opět umře na kopci nad městem.

Cestou, 2003

František Listopad

...

Hle, moje ruka, která již nepíše básně
chvěje se, ale ne slovy.
Pět prstů objímá anarchii,
napůl spravedlnost, napůl žert z lidského údělu.
Lituji, že nemám sedm prstů na levé ruce,
vešel by se tam ještě úsměv, děti, pomeranč

a do pravé dědeček Bohumil. Tvrdil,
že noční život je nezdravý,
zemřel mladší, než jsem dnes já.
Já, tj. on, kterého čteš,
máš v ruce jeho pečlivá písmena,
moje pečlivá písmena stínovaná.
Hle, moje ruka.

Daleko, blízko, 2003

Ivan Diviš

...

Nedoberné dno poesie podobá se artéské studni
vrtané kyklópy, hluboké šest tisíc metrů.
Průměr nahoře činí pětatřicet metrů, místa tedy dost
pro instalaci hloubkové rychlozdvíže.
Jak stroj svistí hloub, teplota stoupá
a když dorazí, ku svému úžasu vidíš
– podle postavení slunce – blyskotat Gilgaméšovu zbroj,
již si dal vykovat obřími zbrojíři.
Zde počínají dějiny, zde už i horko náramné je,
svlečem se donaha a správně zatušíme,
že pode Gilgaméšovou zbrojí
– ještě mnohem, mnohem hloub –
městná a vaří se ohňové magma,
neovladatelná sopka pohybu života,
který, ohříván tímto tekutým žářem,
nelze zničit. Básníku, skoč!
Uhoř, to bude tvůj triumf –

jinak nepochopils nic.

1. listopadu 1998

Poslední básně, 2003

Renata Putzlacher

LÉPE POZDĚJI NEŽ PŘÍLIŠ BRZY

*Zastav se na chvíli! V noci tu člověk slýchá
zdaleka hvízdát vlak a dlouze rachotit,
rachotit blíž a blíž – a dál – už zase klid
se kolem rozhostí a přísvit zlého ticha.
Ivan Blatný, Melancholické procházky*

Otevřela jsem oči, a nade mnou dráty,
dlouhé kilometry drátů táhly se a nesly
nebe Evropou. A pod dráty vlaky,
každý ukazováčkem troleje mířil do drátů
a dotýkal se klece. Ležela jsem v kupé
první třídy, a nade mnou trolej na střeše
výstražně mířila vzhůru. Varovala.
Čím víc se vzdaluji, tím jsem blíž.
Čím víc vím, tím rozumím méně.
Znehybněna jako infantka
v nafukovacím cestovním límci,
který měl chránit moji hlavu na krku,
blížila jsem se k Brnu o němž Blatný snil.
Osamocený, odstaven od všech vlaků
na britském ostrově. Znehybněn v nepříteli
padnoucí kazajce v jistém penzionu.

Nad sešitem zachráněným pečlivou
ošetřovatelkou. Vybaven propisovací tužkou,
cigaretami a čajem přes dvanáct roků
přenášel čtvrtý rozměr na papír. Varovným
ukazováčkem prŕpisky. Den co den.
Jist si, že lépe je později, než příliš brzy.
Čím hůř, tím lépe.

Cestou, 2003

Ivan Diviš

POSTSCRIPTUM

Poezie není nic napsaného,
je to nejvýše něco rozepsaného nebo
nedopsaného,
ona není nic řečeného a vyslovovaného,
ale spíš říkajícího a vyslovujícího,
protože smlčeného nebo mlčícího anebo
umlčovaného.
Pak je to vyslovená věc!
Ale protože jsme taky prolezlé tělo
a naopak nejen prasklá duše, ale i jednolité
duch
Nesmí se to smlčet, ale musí se to říct,
nesmí se to nenapsat, ale musí se to napsat,
a nesmí se to tajit, ale musí se to vyjevit!

Sursum, 2004

Viola Fischerová

Josefu Hiršalovi

Budu se smát a žertovat

Sedíš v županu

a těžce dýcháš

Nevynecháš ani jednu svou

dětskou a chlapeckou lásku

ty směšné pokusy selhání na věky

a básně psané z rozkoše

smutku

a bolesti v břiše

„odzdola vzhůru jako červ“

V noci jsi seděl v křesle

náhle sám mimo sebe

a bylo ti lehce

žertuješ

A já se směju

Nyní, 2004

Vladimír Křivánek

BÁSNÍK

Nebe jak vyvržené zvíře

zrodilo příběh který bolí

dnes opřeš-li se o cokoli

všechno ti z cesty uhýbá

pod ostřím nože báseň nahá
zmlká jak Marsyova pýcha
stáváš se němým svědkem ticha
jsa svlékán v hudbu zaživa

Zátiší s loňskými ořechy, 2004

Viola Fischerová

...

Z výrostka kanadské borovice
je vrásčitý obr
Mimóza a třešeň rozkošatěly
Domek ve vinicích má stín
Ale tehdy
když se ještě drolila podlaha
voda z hor byla darem souseda
a k pití studánka
jak dobře jsme se tu opíjeli
šťastní že jsme se našli
moje láska a já
polská básnířka
a mladý polský malíř
žijící ve Francii
A nevěděli jsme a netušili:
že Pavel se v depresi zastřelí
Barbaře ukopou fizlové syna
a ona po půldruhém roce
umře na rakovinu jater
(dva z těch tří

nad dvouletým trestem
plakali)
Pavlovi malíři
že ženu zastřelí ve dveřích
žárlivý milenec
dnes se sklerózou multiplex
ochrnutý
kreslí už jenom dřívky v pěsti
Já jsem pochovala dva
Stačí to
abych o tom všem směla psát?

Nyní, 2004

Ivan Diviš

...

Podobně jako slunce, prakticky věčné,
vyživuje se ve svém nepředstavitelném nitru
samo ze sebe a právě tím si zjednává nesmrtelnost,
tak básník vyživuje se ve svém nepředstavitelném nitru
sám ze sebe, rozuměj z bolesti do bolesti,
až se nad povrch zdání vypne skutečnost básně.
Pamatuj, že spisovatel
jen chodí, bloumaje, a co vidí,
spíše než napíše, zapíše,
tak básník trpí každou vteřinou a modeluje bolest
do nevyhnutelné sošnosti poesie.
Na to pamatuj a zatrhni si rozdíl, bera do ruky román,
anebo knihu básní, pokud skutečnými básněmi jsou.

Avšak nerozdílně oba propadají zapomenutí,
mění se v neutronovou hvězdu
a pak černou díru. Vznáším protest!
31. března 1999

Sursum, 2004

Radek Malý
JÁKOB JAKOBOJ

Ó ano Je třeba psát básně, co se líbí!
a nebudu tedy více zlý
Hej Hlásím pane hejtmane
že dno je prozkoumáno
že dno je zmapováno
cesty z něj není
a že jen velmi krátká chvíle
zbývá k rozednění
Ó ano Je třeba slyšet hezká slova!
Zanechme tedy zpěvů
o esesácích
a uzavřeme bránu hněvu
Ale i ty Má vráno dnů a nocí
buď na mě mermomocí hodná
A na to se napijeme!
Do dna!
Jdi se bodnout!
Jákobe Jakoboji
Hraješ na svět dvojí hru
Žiješ podobojí

a to prý není dobré
a to prý bolí!
Jákobe Jakoboji
Smírčí kříže křičí z polí
a vlak je tak blízko
Hej Hlásím pane hejtmane
že dno je zmapováno
že dno je černé
a že před úsvitem
i tma bývá velmi černá
Ó ano Je třeba psát básně co se líbí
i když ty druhé
chybí

Větrní, 2005

Jiří Koten
HOSTINEC NÁVAROV
(místo pobytu Viktora Dyka o prázdninách 1901-1915)

Slunce duní korytem z kamení,
kolena ohýbám – až praští.
Příkré stoupání, cesta se nemění.
Úmorné vedro. A stesky po dešti.

V hostinci o parlamentních prázdninách
básník nepíše. Dnes vůbec nic.
Roletu v okně od rána nevytáh.
Leda večer naškrábe pár pohlednic...
2003–08–19

Aby dům, 2005

Marcela Pátková-Linhartová
TIŠE

Tak, má lásko, obřežu si tě,
abys mi byla věrná.
Hliněnou vidličkou mi jezdil
mezi horní a dolní
řadou zubů.
Křeč v žilách jakoby poslední.
„...hřebínku v závěji, zahraju na tebe...“
Mlč, napíšeme Šiktancovi –
jistěže žije – spolu mu napíšem, ano?
Opakuje se tvůj příchod
a já obnažena na dělohu
přijímám pozvání
a dopisy mrtvým básníkům.
Zahraj mi ještě na kytaru,
já zatím tiše odejdu...

Bylas u toho, 2006

Vít Slíva
NALEZENÁ BÁSEŇ

„Obsahuje

*výtažek heřmánku, devětsilu,
tymiánu, řebříčku, jírovce
a měsíčku zahradního,
dále přísadu tuku
z peří
vodního ptactva. “*

(Dnes, třetího května, se v ní koupaly mé tři děti.)

Boudní muzika, 2006

Vít Slíva

POEZIE

Mluví naléhavě, že až pošvou,
ústy jako by jen rodila;
jako když psa na psa poštvou,
vhryzena je do díla.

Jenom v ní tvá láska trvá,
trvá, že až zapomeneš její jméno...
(Láska – kurva, která má
ještě před početím potraceno).

V její obrovité láhvi tmy
slunko je jak zátka zaražené
a dopíjí tam svoje zkyslé dny.
Svůdná, jako zrcadlo je ženě,

zve své muže k opilosti,

dovolené v zahraničí pro chudé.

(Nikdo je tam neuhostí,
každý své si odbude.

V slzách kraluji...) A ona, ona, och, ví,
Jak dokonale bude každý sám,
Až rakví naposled se vpochví
Pozpátku a bůhvíkam.

Boudní muzika, 2006

Ondřej Macura

IV.

Cikády v piniových hájích,
malé kamenité cesty,
kráčet směrem k Dykovu pomníku,
pak sestoupit k moři,
cestičkou doleva, kdyby se vydal,
k malému hřbitovu by došel,
houstne tam ticho, jen cvrkot hmyzu, stín.
(Dubrovnické uličky s rozvěšeným prádlem,
kde Gundulić se nedočkal své vlády,
talíř škeblí, bílý chléb a sklenka vína...)
Nalézt krásu a moudrost,
stejně ho semelou do žrádla kravám,
nalézt krásu a moudrost,
i v hlemýždi, jenž zdobí čerstvý salát,
i v slimáku, jenž na houbě se plazí,
i v písniích, které zpívá orangutan noci.

vždyť Čechové jsou národ dobrý,
řekl si, vylezl z vany, sám sebe uložil
do měkkého tepla tichých plyšáků,
pozoroval se jak mapu turista.
Zčernale zaklapl oči.
Viktor Dyk rozsvítil a vešel do záře,
„Tak to je to moře, to skutečné moře?“

Indicie, 2007

Ondřej Macura

XXIII.

Když jsem ještě chodil s Hankou a Lindou,
bál jsem se veřejně smát. Po nocích
jsme psali epické verše,
občas jsem byl seknut přes prsty proutkem,
když jsem udělal chybu v aoristu.
Psací stroj rozžhavený pravidelnými údery
soukal DNA poezie
na bílá místa v bílém poli,
na prastarý pergamen
mé kůže..., nejprve však bylo třeba
odstranit tetování. S úzkostí se svým bratrem Radimem
přihlížel
barbarským zvykům,
nakonec dal do klatby všechny, jeho domov vyvrátili,
ale ty bezbarvé říše zůstaly,
oblázky na cestách, když zapršelo,
se staly jemnými písmeny,

ze všech mincí hleděly tváře mrtvých,
Velký básník to hodil na Strachkvase.

Přiložit do ohně
tisíce dřevěných smrtek,
vstoupit do říše ohně; znovu
být dočasný a věřit na dna poezie,
ale co poezie, na dna.
Na dna tak sladká, pokrytá dlažbou z pláství,
kde zšedlý, příšerný slízáváš pochmurnou úrodu.

Indicie, 2007

Marcela Pátková-Linhartová

...

Poezie.
Ten vznešený, samonosný hřbitov zblouděnců.
Smutek ohříváný až k podobě panny
se ještě tají úlevou z bezbožnosti.
Múza hrůz.
Zalkni se.

dobraadresa.cz, březen 2007

Ondřej Macura

VI.

Jízda metrem, tolik jezů řeky, vstříc všem perverzím,
tak ještě nehotových zcela, oděným. Pán se mu dívá na poklopec,
on sám se zájmem pozoruje narkomana, jak připomíná básníka.
„Hovno je poezie!
poezie je sranda...“ To, že
poezie je tíha (či bůhvíco) říkají jen univerzitní učitelé,
kteří neví, jak se ještě zalíbit těm malým nestvůrkám v sobě. Ta jeho
šla tančit s všelijakými herci, on stojí v jedoucím metru. Tolik velkých jazyků!
Zbývá mu jediné do srsti nabouchat. Ale co?

Žaltář, 2008

Bohumila Grögerová

RUKOPIS

sedám ke stolu
rozsvěcuji lampu
nasazuji brýle
před očima vzplane obrovská oslnivá kapka
žárovka o tisíci wattech
vzplane a zhasne
vzplane a zhasne
zavírám oči
zhasínám lampu
odkládám brýle
beru do ruky tužku a píšu
píšu po paměti velkým tiskacím písmem
slova mi diktuje ruka
jedno se hrne za druhým
jako by prchala z vězení

stránky se plní rozkoší ze psaní
nevnímám čas
zaskočí mě křeč v prstech
odkládám tužku a rovnám záda
je tma
jdu spát
nespím

Rukopis, 2008

Bohumila Grögerová
RUKOPIS

hlava co spí pod mými víčky se čímsi plní
na hnědém podkladě poškozená mozaika
její modř je den za dnem sytější
je stejně panovačná jako modř yvese kleina
rozpíná se i po papíře na který právě píšu
podivný zvyk zachycovat nezachytitelné
pro koho?
nikdo se mne na nic neptá
skládám účty jen sama sobě

Rukopis, 2008

Viola Fischerová

Karlu Kolaříkovi

Přežít

rovnomocninu osudu a básně

hledat do konce

stopu po sobě

v sobě

nebát se

že pravé svědectví

nebylo možné

Věřit tomu

kdo slyší

co tušíš

Domek na vinici, 2009

Viola Fischerová

...

Nevíš čeho se dotkneš

básní

Víš o žilách kamene

v krvi

Můžeš to brát

nebo ne

Jednou to z tebe

stejně vyrazí nářek

Až tě osud

přimáčkne na zed'

Domek na vinici, 2009

Eva Oubramová

...

Jednou napíšu jak to bylo

Není nutné chápat

jen posbírat kosti

obepnout sevřít tu vášnivou kostru

co se rozbíhá do všech koutů

Uspořádat zbylé svaly

srovnat krev do červených tepen a modrých žil

čekanky místo očí

Spočítat ruce a prsty

A sedět rovně Sedět rovně

Co zbývá, 2009

Pavel Kolmačka

...

S UBÝVÁNÍM světla

mokvající místa

splývající s nezasaženými,

hrany se zdají měkčí.

Voda jen po pás.

Váhavě

vydám hlas.
Ne, nejsem žalmista.
Skuhrám z mělčin.

Moře, 2010

Petr Čermáček
VÝHLED

ze zvyku hledám topoly
zábrany proti šedému nebi
po seči není v předpolí
pevný bod, obzor je rozetřený
všemi směry
báseň je
nožem
obnažená dřev
touha být
sám sobě
nezmýceným výhledem

Vrstevnice, 2010

Sylva Fischerová
JAKO

Jako, jako, jako.
Všecko

jako něco, žádná čistá
polívka, vývar
od pánaboha,
věc pro sebe
úplně nahá:
jako žena, jako muž.
Jako.
Úrovně bytí
si odpovídají, astrologové sčítají
hvězdy a potraty,
cikáda zpívá
píseň o Rolandovi
a mně se v noci zdá
o komárech ve svěcené vodě.

Všecko jako něco,
jenže něco
je jenom za něco.
To máš za to! řekne holčička na písku
a kopne tu druhou do nohy.
Za co? – Za všecko!
Všecko jako něco,
takže ruší přítomnost,
která je sama, která
není nic,
bod
mezi dvojím nebytím,
hrana paraboly po které jdeš
jako po polní cestě –

JAKO
je podstata básnictví.

CO

je podstata básnictví.

Ale KDO –

já?

Ty?

A co za to?

– Všecko. Vždycky všecko
za všecko.

Tady za rohem to všechno je, 2011

Wanda Heinrichová

MIMO BÁSEŇ

píle

těkání

nahlížení do schránek

vzrušení z tušených dálek z dopisů

už od *совемскою подпызу* na čtverečkovaném
papíru

čas mlžná vlna podél plakátů s úsměvem

pionýrek a podobně hladkých modelek

všude čísla seznamy nákupů štosy stvrzenek

na to že jsme byli že jsme že něco bude

věčné vyhlížení zítřků prokládané

mnutím rukou nervózním hovorem

kontrolou konta

hygiena *ist ein Meister aus Deutschland*

divadlo světa bez závanu hnutí

komfort náhradní mateřská náruč

speciální náplast jak druhá kůže říká
německý lékárník a sklání se k mým
chodidlům o dům dál mi do bot vloží
stélky: *Fußbetten*:
mezi mnou a rozdíravou půdou poezie:
conchetto: věta umný úhoř se předvádívě kroutí
conchetto: past elektronických zpráv *conchetto*:
lano vlastní výroby z něhož maně
sklouznu
a klesám až do pustiny Tesca v jedné básni
tam kde procítá hrůza ostrého zření
v noci pak ze stolu spadne sklenice
a rozbije se
ale znamení neexistují předměty jsou tady
s námi
mírné a vydané vesmíru jako zvířata
pasoucí se stáda
poezie diamantová jehla obkresluje
kontury stínů
vniká do zatuchlých koutů do skulin mezi
zuby
s vražednou přesností nalézá
trhliny ve svarech slov v mramoru sousoší
milenců
stíná jim hlavy a osvětluje bílá torza těl
labutě tupě přihlížejí
voda je studená a nehybná
U DNA BÁSNĚ

Nalomenou, 2011

(Sto nejlepších českých básní 2012, 2012)

Adam Borzič
ROZEVÍRÁNÍ

Rozevírá –
uslyšel jsem to slovo, rozevřelo se,
v ten okamžik – staré ve mně oněmělo.

Viděl jsem básníka Eluarda, jak nožem vyjímá růžové maso ze škeble,
a za ním se otevírá rudý obzor – mé slovo to však nebylo.
Slyšel jsem, jak se rozevřela propast a lovečtí psi se zřítili na její dno,
– ani tam mé slovo nebylo.

I dotknul jsem se pukliny, která se vynořila z tiché slávy srdce,
nahmatal jsem nehmotné rozevírání a tehdy ve mně vše povolilo,
vrzlo, prasklo, zakňouralo.
Zavolal jsem ticho a to přišlo na mé zavolání.

Nahé vstoupilo do prostoru slunce.
Napil jsem se z jeho čela, pil jsem náprstek, pil jeho tekutý oheň,
pil jsem včelu, pil jsem horu, pil hrom a mrak.
Pak mi podalo pilník a zmizelo a já přeříznul mříže –
mé rozevírání

Rozevírání, 2011
(Sto nejlepších českých básní 2012, 2012)

Pavel Rajchman

NEBO

Literární úředníci, písaři písma, všelikeří veršotepové dychtí po vítězství,
medailích, slávě, a tedy zúčastňují se vehementně a bez skrupulí
s rozechvělou bradíčkou a slzičkami v očích olympiád, mistrovství světa
v přetahování, plivání, mazlení, dumání, v ctihodném přednesu
donesu na tácu, v držení pěvců za jazýčky... I běželi by i do dálky, vyskakovali
do výšky, kdyby však povislá břicha, zplihlá ňadra nevisela jim pod kolena.
Tak alespoň žonglují se slovy, s větami, kdo nejrychleji, nejvýše a nejdále...
Ke hvězdám ani jeden.

Jako by nevěděli, že kde se soutěží, je lidská pýcha.

A kde je lidská pýcha, je i ďábel. (Jiří Krejčík)

Ještě že Svatý Jan od Kříže, Mácha, Rimbaud, Blatný... ještě že Holan,
Lecomte, Orten, Blake... ještě že Dickinsonová, Reynek, Plathová, Juliš...
ještě že Krejcarová, Brautigan, Kabeš, Schüllerová... ještě že Šebek,
Sapfó, Karel a Michal Čapkové, Corso...

Ještě že básníci nesoutěží.

Ještě že poezie neteskní po člověku. Ještě že člověk promění se v řádek
brambor
nebo ve verš.

Sto nejlepších českých básní 2012, 2012

Petr Hruška

ŠKRT

Chtěl jsem dokončit.

Chtěl jsem to všechno nějak mít,
nezůstat dlužen,
dobře uzavřít věci.
Projít to všechno znovu,
kde zůstaly chyby,
prázdná a neúplná místa,
křivdy.
Chtěl jsem to všechno nějak opravit,
doplnit, vysvětlit.
Kočka sála noc škvírou v okně.
Chtěl jsem se dostat do konce,
aby to mohlo dopadnout
a abych věděl jak.
Než jsem uviděl svou ženu,
jenom spící,
uvláčenou hádkami a doufáním,
jednu ruku položenou na hrudi
jak bílý škrt.

Darmata, 2012

Kateřina Rudčenková

...

Ve snu shlížím
na širokou čínskou řeku v časném rozednění,
pohupují se nad ní omamně zářící lampiony.
Musím o tom hned napsat báseň, říkám si,
než se probudím,
než bude světlo

– dokud to všechno bude pravda.

Chůze po dunách, 2013

Ivan M. Jirous

...

Magor se raduje
to se to píše
Petruška na stole když leží na břiše
Vrtí se pode mnou slastí
zkusím to vyjádřit básní
Báseň ta vyjde v knize
Magorův noční zpěv
doufám že v milé mé nevzbudí
přílišný hněv
Až Dáša Vokatá uvidí magazin
zařve jen: Petruško zhyň!

Magorův noční zpěv, 2013

Tereza Riedlbauchová

NA ÚMRTÍ VIOLY FISCHEROVÉ

Ted' už jenom sním o tvém domku na vinici

tvoje jméno má chuť podzimní révy
Dnes jsem ostříhala Marinu na mikádo
v noci v Auvergne volala její maminka
sanitku pro záchvat úzkosti

včera jsem dostala zlý dopis od přítele
Myslela jsem, že už neumím psát, Violo,
ale tvoje mrtvá ruka mi znovu otevřela
dvířka do zapovězených míst

Pařížský deník, 2013

Miroslav Vepřek
JISTEBNÍK

Potkal jsem svět,
který dychtil po první lásce
jak kapr po bystré vodě.

Jako šašek po nosu nakřivo.

A nad dědinou i rybníkem
letěly Bezručovy střevíce,
kantáta na počest svatých Petra a Pavla,
jejíž marnost tkví
v repetici.

Jen ve hře,
o příští lásku,
jsme první milovníci.

Moravský ZeMěPis, 2013

Miroslav Vepřek
JESENÍK NAD ODROU

Podzim prošel Moravskou bránou
a posílá po řece
útržky Slezských písní.

Slova stvořitelova.

Já přes tento svět,
přítomný jak loňská senoseč,
načas stavím
jednu ze svých železnic.

Spojníci mezi pýchou a pokorou,
že přede mnou
nebylo nic.

Moravský ZeMěPis, 2013

Vít Slíva
KAMPA 15. SRPNA 2002
Holanovi

Navrátil ses, zničit
báseň poslední:
ke stropu se vztyčit –
a rozvalit své zdi.
Doklapaly mlýny,
celé pod vodou.

Přes rytmy a rýmy
vlny volně jdou.

Návrší, 2014

Jmenný rejstřík

B

Balaščík, Miroslav, 13
Bezruč, Petr, 50, 61
Blatný, Ivan, 11, 19, 20, 60, 64, 65, 70, 74, 77, 103, 107, 133
Bondy, Egon, 13, 23, 44, 98
Borkovec, Petr, 12, 13
Borovský, Karel Havlíček, 74
Borzič, Adam, 14, 26, 76, 153
Brousek, Antonín, 13, 38, 70, 104
Buddeus, Ondřej, 15
Bulvová, Renata, 26

Č

Čermáček, Petr, 12, 13, 47, 149
Červenka, Miroslav, 17

D

Deml, Jakub, 52, 117
Děžinský, Milan, 9, 12, 60, 77, 130
Diviš, Ivan, 11, 13, 23, 29, 43, 49, 76, 132, 134, 137
Dyk, Viktor, 58, 61, 65, 139

F

Fajkus, Robert, 12
Fischerová, Sylva, 31, 77, 149
Fischerová, Viola, 12, 30, 47, 72, 73, 77, 135, 136, 147
Fridrich, Radek, 12, 13, 60, 76, 131

G

Gellner, František, 59, 60, 65, 69, 116
Grögerová, Bohumila, 14, 57, 77, 145, 146

H

Hájek, Jonáš, 14
Halas, František, 4, 65, 66, 72
Hanka, Václav, 58
Heinrichová, Wanda, 28, 76, 151
Hejda, Zbyněk, 12, 14, 43, 52, 59, 77, 116, 117
Hodrová, Daniela, 6

Holan, Vladimír, 4, 24, 59, 73, 116, 154
Holub, Miroslav, 12, 22, 38, 39, 99, 100, 101
Holub, Norbert, 12
Hora, Josef, 4
Hrabě, Václav, 67, 68
Hrbáč, Petr, 12, 30
Hrubín, František, 4
Hruška, Petr, 12, 13, 14, 15, 57, 154

Ch

Chalupecký, Jindřich, 72, 108
Chocholatý, Miroslav, 59

J

Jelínek, Ivan, 33, 34, 103
Jírous, Ivan Martin, 13, 45, 62, 63, 66, 77, 80, 124, 125, 156

K

Kabeš, Petr, 52, 124
Kasal, Lubor, 9, 12, 20, 92
Kocourek, Josef, 63
Kolář, Jiří, 74
Kolmačka, Pavel, 13, 56, 78, 123, 148
Kopáč, Radim, 10
Koten, Jiří, 61, 139
Kovářík, Miroslav, 67
Krausová, Lenka, 6
Krchovský, J. H., 12, 13, 14, 18, 46, 77, 122, 123
Kryl, Karel, 50
Křivánek, Vladimír, 11, 12, 40, 48, 135
Kučera, Vojtěch, 30
Kundera, Ludvík, 72, 129
Kvapil, Jaroslav, 72, 108

L

Lhoták, Kamil, 72
Linda, Josef, 58
Listopad, František, 12, 14, 53, 54, 76, 106, 108, 109, 131

M

Macura, Ondřej, 27, 58, 76, 77, 142, 143, 144
Mácha, Karel Hynek, 24, 59, 60, 66, 67, 116, 154
Malý, Radek, 14, 49, 50, 65, 66, 69, 76, 80, 130, 138
Mareš, Petr, 16
Mišík, Vladimír, 67, 114
Motýl, Petr, 13, 69, 106

N

Neumann, Stanislav Kostka, 4
Nezval, Vítězslav, 70
Nováková, Lenka, 4, 81

O

Orten, Jiří, 4, 42, 71
Oubramová, Eva, 50, 79, 148

P

Pátková-Linhartová, Marcela, 14, 29, 70, 140, 144
Piorecký, Karel, 14
Putzlacher, Renata, 20, 64, 133

R

Rajchman, Pavel, 24, 154
Rajmont, Pavel, 20
Riedlbauchová, Tereza, 14, 72, 156

Rosí, Věra, 12, 30, 127
Rotrekl, Zdeněk, 11, 18, 19, 102
Rudčenkova, Kateřina, 14, 32, 40, 48, 76, 77, 129, 155

Ř

Řehák, Jakub, 9, 10

S

Seifert, Jaroslav, 4, 108
Schneider, Jan, 6

Sieberová, Jana, 58
Skácel, Jan, 11
Slavík, Ivan, 12, 26, 43, 119, 121
Slíva, Vít, 8, 12, 13, 24, 25, 30, 63, 72, 73, 78, 128, 129, 140, 141, 158
Správcová, Božena, 12, 13
Stöhr, Martin, 12, 13, 51, 78, 115

Š

Šalda, František Xaver, 9
Šiktanc, Karel, 8, 14, 41, 70, 74
Šrámek, Fráňa, 65
Šrut, Pavel, 36, 55, 88, 91
Šťastná, Marie, 6, 14
Štengl, Petr, 15
Štolba, Jan, 66

T

Teige, Karel, 72
Těsnohlídek ml., Jan, 15
Toman, Karel, 65
Topol, Jáchym, 12, 13, 53, 109
Topol, Josef, 12, 42, 48, 77, 118, 119
Toyen, 72, 108
Trávníček, Jiří, 11
Trojak, Bogdan, 12, 42, 63, 81, 127, 128
Typl, Jaromír, 13, 14, 34, 36, 63, 67, 77, 110, 112, 114

V

Vepřek, Miroslav, 61, 157, 158

W

Weiner, Richard, 42
Wernisch, Ivan, 11
Wolker, Jiří, 62, 124

Z

Zahradníček, Jan, 4
Závada, Vilém, 4